

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
BANKACILIK EĞİTİMİ BİLİM DALI**

BANKA KREDİ KARŞILIKLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Beyhan MARŞAP**

**Hazırlayan
Elif Didem GÖLCÜK**

ANKARA-2006

ÖZET

BANKA KREDİ KARŞILIKLARI

Gölcük, Elif Didem

Yüksek Lisans, İşletme Eğitimi Ana Bilim Dalı, Bankacılık Eğitimi Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Beyhan MARŞAP

Kasım – 2006

Tezde bankacılık işlemleri, kredi karşılıkları kavramı, Basel I ve Basel II Standartları, karşılık uygulamalarında yabancı ülkelerdeki ve Türkiye’deki durum incelenmiştir.

Bu çalışmada, Türk Bankacılık Sektörü’nden seçilmiş olan dört büyük bankanın 1998-2001 yıllarına ait verileri, kredi karşılıkları yönünden değerlendirilmiş ve Kredi Karşılıkları Kararnamesi’nin bankalara olan etkileri araştırılmıştır.

Bankaların ihtiyatlı yönetilmesine yardımcı olan karşılıklar, aynı zamanda kamuoyunun, bankaların mali yapısı ile ilgili olarak doğru bilgilendirilmesini sağlamaktadır. Ayrılan kredi karşılıkları ile bankalar, olası muhtemel kredi kayıplarına karşı tedbir almış olmaktadır. Bu durum hem bankaların hem de mali sistemin korunması açısından son derece önemlidir.

ABSTRACT

In this thesis, it's aimed to investigate the serves of banks, provision of loans, Basel I and Basel II Standards and applying of provisions to other country and Turkey.

This study discusses four big banks', which choose in Turkish Bank System, 1998 – 2001 datas appraised to angle of loans provisions and written decree of loans provisions.

Provisions, that help banks to be managed in a conservative way, also supply right information to public about the banks' financial position. With provisions of loans, banks take the expedient to opposite of lost credits. This state is very important to protect banks and financial system.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
TABLOLAR CETVELİ.....	v
GİRİŞ.....	vi

BİRİNCİ BÖLÜM

BANKA KAVRAMI VE BANKACILIK İŞLEMLERİ

1.1. BANKA KAVRAMI.....	1
1.2. BANKALARIN SINIFLANDIRILMASI.....	2
1.2.1. Bankaların Biçimsel Olarak Ayrımı.....	3
1.2.2. Bankaların İçerik Yönünden Ayrımı.....	4
1.3.BANKACILIK İŞLEMLERİ.....	7
1.3.1.Mevduat Toplama İşlemleri	7
1.3.2.Bankacılık Hizmetleri.....	10
1.3.3. Kredi İşlemleri.....	15
1.3.4. Dış Ticaret İşlemleri.....	34

İKİNCİ BÖLÜM

KREDİ KARŞILIKLARI

2.1. Karşılık Kavramı.....	35
2.2. Basel I ve Basel II Uzlaşıları.....	38
2.2.1. Basel I Uygulamaları.....	39
2.2.2. Basel II Uygulamaları.....	49
2.3. Karşılık Uygulamasında Yabancı Ülkelerde Durum.....	60

2.4. Türk Mevzuatında Kredi Karşılıkları ile İlgili Yasal Düzenlemeler.....	67
---	----

2.4.1. Bankalarca Karşılık Ayrılacak Kredilerin Niteliklerinin Belirlenmesi Ve Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Esaslar.....	74
--	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BANKA KREDİ KARŞILIKLARI İLE İLGİLİ MEVCUT DURUMUN İNCELENMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. Genel Olarak Bankacılık Sektörü.....	92
3.2. Örnek Olarak Seçilmiş Bankalarda Kredi Karşılıkları Kararnamesinin Etkilerinin Karşılaştırılması.....	102
3.2.1. Akbank T.A.Ş.....	103
3.2.2. Türkiye Garanti Bankası A.Ş.....	108
3.2.3. Türkiye Halk Bankası A.Ş.....	112
3.2.4. Türkiye İş Bankası A.Ş	116
3.3. Genel Değerlendirme.....	120

SONUÇ

KAYNAKÇA

TABLO LİSTESİ

Tablo 1 : Kredi Sınıflandırması ve Krediler İçin Ayrılan Karşılıklar.....	61
Tablo 2 : Kredi Zararları İçin Genel Karşılıklar.....	65
Tablo 3 : Genel Karşılıkların Katkı I ve Katkı II Sermayeye Eklenme Limitleri	66
Tablo 4 : Türkiye’de 1998-1999 Yıllarında Faaliyet Gösteren Bankalar.....	91
Tablo 5: Banka Gruplarına Göre Toplam Aktifler (1998 – 1999).....	92
Tablo 6: Grupların Sektör Payları (Yüzde) (1998-1999).....	93
Tablo 7: 1998 – 1999 Yıllarında Bankacılık Sektöründe Toplam Mevduat.....	95
Tablo 8: Aktiflerin Gelişimi ve Yapısı (1998-1999).....	95
Tablo 9: Donuk Aktifler (Toplam aktiflere oranı, yüzde) (1998-1999).....	97
Tablo 10 :Vergi Öncesi Kar, Vergi Sonrası Kar (Milyon dolar) (1998-1999).....	98
Tablo 11: Türkiye’de 2000- 2001 Yıllarında Faaliyet Gösteren Bankalar.....	99
Tablo 12 : 2000-2001 Yılları Banka Gruplarına Göre Toplam Aktifler.....	100
Tablo 13: 2000-2001 Yıllarında Toplam Mevduat.....	100
Tablo 14: 2000 – 2001 Yıllarında Toplam Krediler ve Takipteki Krediler.....	101
Tablo 15: Akbank T.A.Ş.1998 – 1999 Krediler ve Takipteki Alacaklar.....	104
Tablo 16: Akbank T.A.Ş. 2000-2001 Krediler ve Takipteki Alacaklar.....	104
Tablo 17: Akbank T.A.Ş. 1998-2001 Kredi Karşılıkları.....	106
Tablo 18: Akbank T.A.Ş. 1998-2001 Net Kâr – Zarar.....	107
Tablo 19: T. Garanti Bankası A.Ş. 1998-1999 Krediler ve Takipteki Alacaklar.....	108
Tablo 20: T. Garanti Bankası A.Ş. 2000-2001 Krediler ve Takipteki Alacaklar.....	108
Tablo 21: T. Garanti Bankası A.Ş. 1998 – 2001 Kredi Karşılıkları	111
Tablo 22: T. Garanti Bankası A.Ş. 2000 – 2001 Net Kâr – Zarar.....	111
Tablo 23: T. Halk Bankası A.Ş. 1998 - 1999 Krediler ve Takipteki Alacaklar.....	112
Tablo 24: T. Halk Bankası A.Ş. 2000 - 2001 Krediler ve Takipteki Alacaklar.....	112
Tablo 25: T. Halk Bankası A.Ş. 1998-2001 Kredi Karşılıkları.....	115
Tablo 26 : T. Halk Bankası A.Ş. 1998 – 2001 Net Kâr – Zarar.....	115
Tablo 27: T. İş Bankası A.Ş. 1998-1999 Krediler ve Takipteki Alacaklar.....	116
Tablo 28: T. İş Bankası A.Ş. 2000-2001 Krediler ve Takipteki Alacaklar.....	117
Tablo 29: T. İş Bankası A.Ş. 1998-2001 Kredi Karşılıkları.....	119
Tablo 30: T. İş Bankası A.Ş. 1998-2001 Net Kâr – Zarar.....	120

GİRİŞ

Bankalar, ekonomik hayatın temel taşı konumundaki finansal kuruluşlardır. Banka, basit anlamda, tasarruf sahiplerinden topladığı fonları, fon talep edenlere aktaran bir işletmedir. Ancak günümüzde bankalar bu fonksiyonunun yanında çeşitli hizmetler de vermekte olduğundan, bu tanımlama çok sade kalmaktadır.

Günümüzdeki anlamı ile banka, mevduat toplama ve kredi (ödünç) verme işlemlerinin yanı sıra, para transferi yapma, ithalat – ihracat işlemlerinde aracı kurum olma, kiralık kasa hizmetleri, senet tahsilatı, teminat ve garanti verme, menkul kıymet alıp satma, fatura tahsilatları, kredi kartları gibi çok çeşitli hizmetler veren finansal kuruluşlar haline gelmiştir.

Ticaretin gelişmesi ve işlemlerinin çeşitlenmesi yatırımların, maliyetlerin ve dolayısıyla sermaye ve fon gereksinimlerinin artmasına sebep olmuştur. Bu gereksinimlerin karşılanması amacı ile kurulan bankalar ve kredi kuruluşları, ülkede üretimin başlaması, devam ettirilebilmesi, ürünlerin dağıtılması, üretim ve tüketim çizgileri arasında oluşabilecek fon gereksinimlerinin karşılanmasında oynadığı rol sebebi ile ülkenin ekonomik faaliyetlerinde önemli bir yere sahip olmuşlardır.

Bankanın iki temel gelir kaynağından birisi kredi ve hizmet gelirleri, diğeri ise menkul kıymet yatırımlarıdır. Bankaların hizmet fonksiyonlarının giderek artması, esas amacı olan fon temini ve fon kullandırma işlevlerinin önemini azaltmamaktadır. Kredi kullandırımı ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilmesi açısından zorunludur.

Bankaların temel faaliyeti fon toplamak ve topladığı fonları kredi olarak plase ederek, verdikleri kredilerin maliyetlerinin karşılanmasını sağlamak ve bunun da ötesinde kâr elde etmektir. Kullandırdığı kredilerin maliyetini karşılayamayan bankanın uzun süreler ayakta kalması mümkün değildir. Bir bankanın zarara uğraması ise, bütün bankacılık sistemini etkileyebilen bir süreç başlatmaktadır.

Bankalar kredi verdiği andan itibaren değişik oranlarda da olsa geri dönmeme riski ile karşı karşıyadır. Finansal kurum olan banka, kullandırdığı kredinin gelecekte faizinin ve anaparasının zamanında ve belirtilen miktarlarda geri ödeneceğini düşünür. Ancak her zaman belirlenen zamanlarda ve tutarlarda ödemeler yapılmayabilir. Bu da banka açısından kredi riski ya da geri dönmeme riski denilen durumun ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Bankalar bu risklere karşı önceden bazı tedbirler alabilir. Kredi ödemesinin zamanında ve belirlenen miktarda yapılamaması ve / veya yapılmaması krediyi problemli hale getirir. Problemli kredilerin oluşmaması için zamanında önlem alınabilirse, hem bankanın kredi riski azalabilir hem de oluşabilecek kredi zararı azaltılmış olabilir.

Ancak bazen bankalar erken uyarı niteliği taşıyan bu önlemlerle aldıkları sinyalleri önemsemeyebilirler veya ihmâl edebilirler. Bu ihmâl ve önemsemezlik bankanın ve dolayısı ile tüm bankacılık sisteminin büyük kayıplara uğramasına sebep olmaktadır. Nitekim 1990'lı yılların sonu 2000'li yılların başında Türkiye'de yaşanan kriz, bunun en acı örneğidir. Bankalar için krediler anlamında bağlayıcı önlemler alınması gereği, bu krizlerden sonra gündeme gelmiştir .

Yaşanan kriz ve tedbir alınma gerekliliği 20.12.1999 tarih ve 99 / 13761 sayılı "Bankalarca Karşılık Ayrılacak Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi İle Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Karar" ve 31.03.2000 tarihinde "Bankalarca Karşılık Ayrılacak Kredilere İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Karara İlişkin Tebliğ"ın yayınlanmasına neden olmuştur. Bankalar, kullandırdıkları kredilere belirli oranlarda karşılık ayırarak kendilerini, kredi kayıplarından dolayı oluşabilecek zararlara karşı korumaya çalışmaktadırlar.

Bu tebliğ ve kararname ve de 4491 sayılı Kanun ile değişik 4389 sayılı Bankalar Kanunu ile krediler ve diğer alacaklar kavramları tanımlanmış, gruplandırılmış, alınacak teminatlar sınıflandırılmış, ayrılacak karşılıklar ve bu

karşılıkların oranları belirlenmiştir. Bu çalışmada, bankalar ve bankacılık sistemi açısından önemli bir nokta olan “kredi karşılıkları” ele alınmıştır.

Son beş yıl içinde birçok değişikliğe uğrayan banka kredi karşılıkları hakkındaki tebliğ ve kararnameler, sistemde kredi karşılıkları ile ilgili problemlerin tam anlamıyla çözülemediğini göstermektedir. Bankacılık alanında düzenleyici rol üstlenen Basel Komitesi de krediler ve kredi karşılıkları ile ilgili çözümleyici olabilecek bir dizi önerilerde bulunmuştur. Sadece Türkiye’deki bankacılık alanında değil, uluslararası alanda da krediler, kredilerin sınıflandırılması ve kredi karşılıkları üzerinde önemle durulması gereken konular arasında yer almaktadır. Her ülkede farklı uygulamaların yapılması, bu konularda halen ortak bir çözüme ulaşamadığını göstermektedir. Basel Komitesi bu farklı uygulamaları ortadan kaldırabilmek ve tek bir düzen içine alabilmek için bazı çalışmalar yapmıştır. Bu problemin halen devam ettiği ve sistem açısından önemi dikkate alınarak, banka kredi karşılıkları kavramı ve karşılıklar kararnamesinin yayınlanmasından önceki ve sonraki dönemde sistemdeki problemleri krediler bu çalışmanın konusunu oluşturmuştur.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde banka kavramı, banka çeşitleri ve bankaların fonksiyonları ile bankacılık işlemleri konuları yer alacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümünde kredi karşılıkları kavramı ve karşılık ayrılmasının önemine değinilecek, bankacılık alanında düzenleyici konumunda olan Basel kriterleri ve bu kriterlerde yer alan kredilerle ilgili bölümlere kısaca yer verilecektir. Ayrıca uluslararası bağlamda kredi karşılıkları ele alınacak ve Türkiye’deki kredi karşılıkları kararnameleri incelenecektir.

Üçüncü ve son bölümde ise, bankacılık sisteminde faaliyet gösteren dört adet bankanın mali tabloları incelenerek, karşılıklar kararnamesi yayınlanmadan önceki ve yayınlandıktan sonraki dönemlerdeki problemleri krediler üzerinde araştırma yapılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

BANKA KAVRAMI VE BANKACILIK İŞLEMLERİ

1.1. BANKA KAVRAMI

“Banka” sözcüğünün İtalyanca “banco” kelimesinden geldiği, tüm dünya dillerinde ufak bazı değişikliklere uğradığı Türkçe’de ise “banka” şeklini aldığı genel kabul görmüş bir durumdur. “Banco” kelimesi Türkçe’de masa, sıra veya tezgâh anlamları taşımaktadır.

İlk bankacılık hizmetlerinin Sümer ve Babil’e kadar dayandığı sanılmaktadır. Borç verme amaçlı kurulan ilk bankalardan günümüze kadar, yani yüzyıllardır bir dizi değişim ve gelişim aşaması geçiren bankacılık anlayışı, en mükemmel şeklini alma yolunda hızla ilerlemektedir. Banka kavramının sürekli değişiklik göstermesi sebebi ile farklı tanımlamalar ortaya çıkmıştır. Bu tanımlamalardan bazıları aşağıda verilmiştir.

“Banka, mevduat kabul eden, bu mevduatı en verimli şekilde çeşitli kredi işlemlerinde kullanmak amacını güden veya kısaca, faaliyetlerinin esas konusu düzenli bir şekilde kredi almak ya da kredi vermek olan bir ekonomik kuruluştur” (Takan, 2002: 2).

“Ekonomik anlamda banka kavramı, ekonomiye banknot ve kaydi para gibi ödeme araçları sağlayan, nakdi sermaye ve sermayeyi temsil eden haklarla (taşınır değerlerle) ilgili ticareti, alışılmış meslek olarak sürdüren ve –özellikle nakit kullanılmaksızın yürütülen- başkaca finansal hizmetleri ve ödeme işlemlerini yapan, özel ya da kamu işletmeleri için kullanılmaktadır” (Yüksel vd.,2002: 1).

“Banka, tasarruf sahiplerinden mevduat toplayarak, bunları nama getiri şekilde borç veren veya plase eden, ödemelerde aracılık, para nakli, senet tahsili, emanet kabulü gibi çeşitli işlemler yapan işletmelerdir” (Çolak,1998: 41).

Günümüzde bankalar, mevduat toplayıp, kredi olarak kullandırma işlevlerinin yanı sıra çok çeşitli işlemler yapar konuma gelmiştir. Ödemelerde aracılık yapmak, kiralık kasa hizmetleri ile kişilerin saklamaya ve korumaya gerek gördükleri taşınır değerlerinin emanet olarak kabulü, fatura, aidat, prim tahsilatı gibi kurumsal işlemler yapma, ödeme araçları (çek, seyahat çekleri v.s.) çıkartmak ve bunları yönetmek, menkul kıymet işlemleri yapmak, portföy yönetimi ve danışmanlığı gibi hizmetler vermek bankacılığın kapsamına girmiştir. Böylelikle bankalar, günümüz ekonomik hayatının vazgeçilmez yapı taşlarından biri haline gelmiştir.

Bankalar fon ihtiyacı olanlar ile fon fazlası bulunanlar arasında ekonomik dengeyi sağlama noktasında yapılandırılmış olsalar da, bankaların vermekte olduğu hizmetlerin sayısı gün geçtikçe artmakta ve finansal işlemlerin gerçekleştirilmesine hız kazandırmaktadır. Banka kelimesi dar anlamda sadece mevduat toplayıp, topladığı mevduatı kredi olarak dağıtan finansal kuruluşu ifade etse de, geniş anlamda banka denildiğinde yukarıda sözü edilen bütün işlem ve hizmetleri yerine getiren ve de toplumsal anlamda başta zaman tasarrufu sağlayan, güven unsuru oluşturan ve ekonomik işlemlerin dönüş hızını artıran kuruluşlar olarak ifade edilebilir.

1.2. BANKALARIN SINIFLANDIRILMASI

Genel olarak banka tanımı, ‘Fon arz edenler ile talep edenler arasında aracılık hizmeti gören ve çeşitli bankacılık hizmetleri veren bir çeşit finansal kurum’ olarak yapılabilir. Bu kapsamda bankalar üç çeşit aracılık faaliyetinde bulunurlar:

- Likiditeye aracılık etmek,
- Riske aracılık etmek,
- Vadeye aracılık etmek.

Vadeye aracılık durumunda likidite, faiz ve kredi riski de yüklenilmiş olur.

Bankalar aracılık işlevleriyle beraber, kaydi para yaratma ve kasa olma görevlerini de yüklenmişlerdir. Bankaların yüklendikleri bu çok çeşitli işlem ve hizmetler dolayısıyla, sınıflandırılması da zorlaşmıştır.

Bankalar, biçimsel ve içerik olarak, ayrıca iş konuları yönünden gruplandırılabilir.

1.2.1. Bankaların Biçimsel Olarak Ayrımı

Bankalar biçimsel olarak kuruluş şekillerine ve sermaye kaynaklarına göre iki grupta incelenebilir.

a) Kuruluş Şekillerine Göre Bankalar

Bu ayrımnda ticaret ortaklığı şeklinde kurulmuş bankalar ve özel yasa ile kurulmuş bankaların tanımlarına yer verilecektir.

Ticaret Ortaklığı Şeklindeki Bankalar: Günümüzde geçerli olan banka çeşididir. Bu tür bankalar, kuruluş şekli yasalarla saptanmış, ortaklık biçiminde kurulmuş bankalardır.

Özel Yasa ile Kurulmuş Bankalar: Bu bankaların kuruluşları özel yasalarla sağlanmıştır. Bu tip bankaların en güzel örneği merkez bankalarıdır.

b) Sermaye Kaynaklarına Göre Bankaların Ayrımı

Bu bölümde bankaların sermayelerine göre ayrımlarına değinilecek ve özel sermayeli bankalar, kamu bankaları, karma sermayeli bankalar, ulusal bankalar ve yabancı bankaların tanımlarına yer verilecektir.

Özel Sermayeli Bankalar: Sermayesinde devlet ve kamu kuruluşlarının katkısının bulunmadığı, özel kişi veya özel firmaların sermayesi ile kurulmuş bankalardır.

Kamu Bankaları: Özel sermayeli bankaların aksine, sermayesi devlete ait, kamu tüzel kişileri veya Hazine'nin sermaye sağladığı bankalardır.

Karma Sermayeli Bankalar: Sermayesinde, hem özel kişi ve firmaların hem de kamu kurum ve kuruluşlarının payı olan bankalardır.

Ulusal Bankalar: Özel ve kamu kesimi sermayesi ile Türk kanunlarına göre kurulmuş olan, sermayesi Türk Parası olarak konulan, sermayesinin çoğunluğu ve yönetim ve de denetimi Türk vatandaşlarına ait olan bankalardır.

Yabancı Bankalar: Sermayesinin tamamı veya bir kısmı yabancı uyruklu kişilerce veya tescilli firmalarca saptanmış olan ve ulusal banka tanımına girmeyen bankalardır (Eyüpgiller, 1997: 26-27).

1.2.2. Bankaların İçerik Yönünden Ayrımı

Bu ayrım her banka için yaptığı işlere ve verdiği hizmet ve kredilere göre net şekilde yapılamamaktadır. Ancak genel anlamda içerik olarak bankalar şu şekilde ayrıma tabi tutulabilir:

a) Merkez Bankaları

Bir ülkede para arzını, kredileri ve kredi maliyetlerini düzenlemekten sorumlu olan banka merkez bankasıdır. Amacı parasal istikrarı ve düzenli iktisadi büyümeyi sağlamaktır. Merkez bankaları, çeşitli işlemlerle ülkedeki para hacmini değiştirebilir. Örneğin, devlet tahvil ve bonolarının satışa çıkarılmasıyla yürütülen açık piyasa işlemleri, ticari bankaların nakit rezervlerini kısıtlayarak bankacılık sistemi tarafından açılan kredileri azaltır. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Türkiye'de banknot çıkarma ayrıcalığını tek başına elinde tutan, tüzel kişiliğe sahip, özel kanunla kurulmuş merkezi bir bankadır.

b) Ticaret Bankaları

Ticaret bankaları, fon toplama ve fon kullandırma gibi bankacılık işlevlerini kısa vadeli olarak yerine getiren finansal kuruluşlardır.

Ticaret bankaları genel anlamda fon arz edenler ile fon talep edenler arasındaki aracılık işlevinden öte, tüketici bankası adı altında doğrudan hizmetlerini tüketicilere sunmaya başlamış ve bu tür bankacılığın gelişmesine katkıda bulunmuştur (Uludağ ve Arıcan; 1999: 197).

c) Yatırım ve Kalkınma Bankaları

Yatırım bankaları, yurtiçi ve yurtdışından kredi temin ederek, üretici firmalara kullandıran, yatırım finansmanı sağlayan finansal kuruluşlardır.

Daha geniş bir tanımla yatırım bankaları, anonim şirketlerin ve kamu iktisadi kuruluşlarının yeni menkul değer ihracını desteklemek ve bunlara uzun süreli finansman sağlamak amacıyla kurulmuş olan finansal kuruluşlardır.

Kalkınma bankaları, azgelişmiş bölgelerde, üretken yatırımların geliştirilmesine yönelik teknik yardımla birlikte orta ve uzun vadeli sermaye sağlamak amacıyla ulusal ya da bölgesel düzeyde kurulmuş olan finansal kuruluşlardır.

d) Ziraat Bankaları

Tarımın, ticari ve sanayi faaliyetlerden farklı nitelik taşıması sebebi ile, bankacılık faaliyetlerine vade ve ödemeler anlamında uyum sağlaması zordur. Çiftçilerin kredi talepleri süreklilik arz etmez; dönemseldir. Tarım kesiminin kredi ihtiyacı araç ve gereç satın alma ve gerekli bina ve tesisleri kurmak için uzun vadeli, toprağı işlemek, hayvanları almak için orta vadeli, mahsulü kaldırmak için ise kısa vadeli olarak oluşur.

Ziraat bankaları, çiftçilerin yukarıda belirtilen türdeki fon gereksinimlerini karşılamak amacı ile kamu tarafından, özel kanunla kurulmuş ve tarımsal

faaliyetlerle ilgili teknik, ekonomik bilgi düzeyini geliştirmeyi amaçlayan finansal kuruluşlardır.

e) Halk Bankaları

El emeği ile çalışan küçük esnaf ve zanaatkârlar da tıpkı çiftçiler gibi, bankacılık faaliyetlerine uyum sağlamada zorlanırlar. Bu kesimin, işlerini geliştirmek, üretimlerini artırmak amacı ile fon gereksinimi oluşur.

Halk bankaları, küçük esnaf ile küçük ve orta boy işletmelerin finansal gereksinimlerini karşılamak için kurulmuşlardır. Halk bankalarında müteselsil kefalet ve kooperatif sistemi önemli rol oynar. Küçük esnaf kesiminin ipotek gösterecek gayrimenkullerinin olmaması, kefalet sisteminin önemini artırmıştır.

f) İpotek ve Emlâk Bankaları

İpotek bankaları, gayrimenkullerin ipotek edilmesi karşılığında kredi veren bankalardır. Genellikle kullandığı krediler orta ve uzun vadeli. Ticari bankaların kısa vadeli kredilere yönelik çalışması, orta ve uzun vadeli kredi kullandırmalarını zorlaştırır. İpotek bankaları, yasalar çerçevesinde, fon talebinde bulunanların gayrimenkulünü ipotek ederek kredi kullandırmaktadır. Bu tür bankalar Amerika Birleşik Devletleri'nde yaygın olarak faaliyet göstermekte iken; Türkiye'de ekonomik istikrarsızlık sebebi ile gelişmemiştir.

Emlâk bankaları ise, ipotek bankalarının bir çeşididir. Konut ve her türlü yapı üzerinde uzmanlaşmışlardır. Emlâk bankaları, yine belli bir gayrimenkulün ipoteği karşılığında, müşterisine gayrimenkul edindirmeyi amaçlar. Emlâk bankaları genellikle devlet tarafından kurulurlar ve uzun vadeli – düşük faizli kredi kullandırırılar.

g) Katılım Bankaları

İslâmi inanışları çerçevesinde tasarruflarını faiz sistemi ile çalışan bankalarda değil döviz, altın v.b. gibi yatırım araçlarında değerlendiren tasarruf sahiplerinin, tasarruflarının üretim sürecine katılmasını sağlamak amacı ile kurulmuş kurumlardır.

Daha önce özel finans kuruluşları adı ile anılan bu bankaların ismi, 5411 sayılı Bankalar Kanunu’nun geçici 3. maddesi ile Katılım Bankaları olarak değiştirilmiş ve aynı kanunun 3. maddesinde şu şekilde tanımlanmıştır:

“Katılım bankası: Bu Kanuna göre özel cari ve katılma hesapları yoluyla fon toplamak ve kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye’deki şubelerini ifade eder.”

Kâr – zarar esasına dayanarak çalışırlar. Katılım bankalarını tanımlamak için “İslâmi kurallar kapsamında bankacılık hizmetleri yapmak amacıyla kurulmuş finansal kuruluşlardır.” ifadesi kullanılabilir.

1.3. BANKACILIK İŞLEMLERİ

Bu bölümde mevduat toplama, bankacılık hizmetleri ve kredi işlemleri incelenecektir.

1.3.1. Mevduat Toplama İşlemleri

Mevduat, bankaların en önemli fon kaynağıdır. Tasarruf sahipleri, paralarını bankalara yatırarak hem paralarını korumak hem de faiz geliri elde etmek isterler. Tasarruf sahiplerince (gerçek ve tüzel kişilerce) belirli bir vade sonunda veya istenildiği zaman geri çekilmek üzere, tasarruflarını koruma ve/veya faiz geliri elde etme amacı ile bankalara yatırılan paralara *mevduat* denir.

Bankaların kuruluş amacı fon temin etmek ve bu fonları kredi olarak kullandırmak olduğundan, tasarruf sahiplerinin bankalara tevdi ettikleri bu meblağlar bankalar açısından hayati önem arz etmektedir. Mevduatlar bankalar açısından aynı zamanda bir borçlanma niteliği taşımaktadır. Mevduat sahibi gerçek ya da tüzel kişi bankaya para tevdi ettiği anda gerçekte bankaya kredi kullandırmış olmaktadır.

Mevduatlar geleneksel anlamda şu şekilde sınıflandırılır:

- *Vadesiz Mevduat:* Tasarruf sahibince, belli bir süreye bağlı kalmaksızın yani, istenildiği anda çekilmek üzere bankaya yatırılan paralardır. Bu tip mevduat istenildiği anda çekilebildiğinden, banka tarafından kullanım olanağı sınırlıdır.
- *Vadeli Mevduat:* Yatırıldığı tarihten itibaren, ancak belli bir vade sonunda geri alınmak kaydıyla bankalara yatırılan mevduat türüdür. Banka, bu tip mevduatın ne zaman geri alınacağını bildiğinden, bu paraları vadesiz mevduata göre daha rahat kullanır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta, vadeli mevduatın da vadesi gelmeden önce, tasarruf sahibinin talebine bağlı olarak geri ödenmesi mümkündür. Bu durumda mudie ödenecek faiz, vade sonunda ödenecek olan faizden düşük olacaktır.
- *İhbarlı Mevduat:* Bu tür mevduat, bankadan geri alınmadan belirli bir zaman önce bankaya bilgi verilmesi ile ancak çekilebilir. Her ihbarlı mevduat, ihbar süresi kadar vadeli sayılır. İhbarlı mevduat bankaya, vadesiz mevduata göre daha fazla kullanım olanağı verdiği için, bu tip mevduata da faiz ödenir. Ancak bu faiz oranı, vadeli mevduatın faiz oranına göre daha düşüktür. İhbarlı mevduata verilecek faiz oranının belirleyicisi, ihbar zamanının uzunluğudur.

Mevduatların niteliklerine göre ayırımı ise, şu şekildedir:

- *Tasarruf Mevduatı:* Gerçek kişiler tarafından açtırılan ve ticari işlemlere konu olmayan mevduat türüdür. Yine gerçek kişilerce açtırılan ancak ticari işlemlerde kullanılan hesaplar da vardır ki, bunlar ticari mevduat adı altında açılmak zorundadır. Tasarruf mevduatı üzerine çek keşide edilebilir; bu işlem ticari bir işlem sayılmaz.
- *Resmi Kuruluşlar Mevduatı:* Genel ve katma bütçeli daire ve kurumlara, kanunla kurulmuş döner sermayeli teşekküllere, mahkemelere, savcılıklara, tereke hakimliklerine, icra ve iflas dairelerine, yerel yönetimlere (belediye, il özel idareleri...) ait mevduat ve sosyal sigorta kurumlarına (Emekli Sandığı, Sosyal Sigortalar Kurumu, Bağ-Kur'da dahil) ait mevduatlar resmi kuruluşlar mevduatı kapsamına girmektedir.

- *Ticari Mevduat:* Gerçek kişilerin ticari işletmelerine, her çeşit ortaklıklara, KİT'ler ve bunlara bağlı kuruluş ve ortaklıklara, kooperatiflere, vakıf, dernek, mesleki kuruluşların kurdukları veya katıldıkları ticari işletmelere, genel ve katma bütçeli daire ve kuruluşların ve de yerel yönetimlerin ticari işletmelerine, sigorta şirketlerine ait mevduatlar ticari mevduattır.
- *Bankalararası Mevduat:* Bankaların ve mevduat kabulüne yetkili kılınmış kuruluşların, birbirleri arasında yapmış olduğu mevduat işlemleri bankalararası mevduat olarak adlandırılır. Bankaların birbirlerinde bulunan mevduatlarının ayrı bir isim altında izlenmesinin sebebi, bankalar arasındaki mevduat hareketlerini diğer gerçek mevduattan kolaylıkla ayırarak, mükerrerliği önlemek ve bankaların disponibiliteler durumlarının inceleme ve tespit edilmesini kolaylaştırmasıdır (Takan;2002:165).
- *Diğer Kuruluşlar Mevduatı:* Yukarıda sayılan kurum ve kuruluşların dışında kalan kurum ve kuruluşlara ait mevduattır. Bu tür mevduat, noter teminat ve emanet paralarını, mahkemelerin, savcılıkların, icra ve iflas dairelerinin nezdindeki paraları, apartman yöneticisi tarafından yatırılan apartman aidat ve gider paralarını, sendika paralarını v.s. kapsar.

Bu ayrımların dışında mevduat, paranın cinsine göre de Türk Parası mevduat ve Yabancı Para mevduat olarak ayrıma tabi tutulur. Yabancı Para mevduatlar, Döviz Tevdiat Hesabı (DTH) adı altında izlenir.

1.3.2. Bankacılık Hizmetleri

Günümüzde bankalar, çok çeşitli bir hizmet yelpazesine sahiptirler. Bankaların müşterilerine sundukları hizmetlerden bazılarını aşağıda kısaca değinilmiştir.

a) Çek İşlemleri

Ekonomik yaşamda çekler, ödeme aracı olarak kullanılan ve bankadaki, senet olarak elden ele dolaşabilen (mobilize edilmiş), bir alacağı temsil eder (Yüksel Vd.;2000:291).

Çek, paranın dolaşımını kolaylaştıran ve hızlandıran bir ödeme aracıdır ve kıymetli evrak niteliğindedir. Çek, üzerinde yazılı bulunan miktardaki paranın belli bir kişiye, çeki elinde bulundurana (diğer bir ifade ile hamiline) veya emre yazılı şekilde düzenlendiyse, bu belirlenen kişiye ödenmesi için, ancak bir banka üzerine keşide edilebilen ve şekil şartları kanunla düzenlenmiş bir kambiyo senedidir.

Çeklerin bankaca ödenebilmesi için, çeki düzenleyen keşidecinin, o banka nezdindeki hesabında karşılığının bulunması gerekir. Çekle işleyen hesabın bulunduğu banka şubesi, süresinde ibraz edildiği anda, karşılığı bulunan çeki ödemek zorundadır (Takan, 2002:181).

Banka şubeleri, yine aynı bankanın diğer bir şubesine ait çeklerin tahsilinde aracılık yapar. Başka bankaya ait çeklerin tahsilinde ise, belirli bir komisyon karşılığında aracılık hizmetinde bulunurlar. Başka bankaya ait çeklerin tahsili için, Merkez Bankası şubesinin bulunduğu yerlerde Takas Odaları aracı olur. Takas odasında bankalar, diğer bankaların elinde bulunan kendilerine ait çekleri alırlar ve kendi şubelerinden provizyon isteyerek ödeme yaparlar.

b) Havale İşlemleri

Havale, bir gerçek ya da tüzel kişinin (amir), diğer bir gerçek ya da tüzel kişiye (lehdar) bir miktar para, kıymetli evrak ya da misli şeyler vermeye üçüncü bir kişiyi yetkili kılmasıdır.

Diğer bir ifade ile havale, başka bir yerde ödenmek üzere, bir banka şubesine yatırılan paranın, göndericinin isteği üzerine ödenmesi ya da hesabına alacak kaydedilmesidir (Parasız,2000:201). Bankacılık anlamında havale, bir yerden başka bir yere para gönderilmesidir. Bankada hesabı bulunan kimseler arasında havale

yapılabileceği gibi, taraflardan birinin ya da ikisinin de bankada hesabının bulunmadığı durumlarda bile havale yapılabilir.

Müşterinin, nakden ya da hesabından üçüncü bir gerçek ya da tüzel kişiye para gönderilmesini sağlamak üzere müracaat edilen banka şubesince yapılan işlemlere *havale alınması* veya *havalenin kabulü* denir. Havale emrini alan şube, yetkili imzaları veya şifreyi kontrol eder ve havalenin gelmiş olduğu lehdarın kimlik bilgileri teyit edildikten sonra, lehdarın imzası karşılığında ödeme yapılır.

Havale talebe bağlı olarak nakit teslimat veya hesaptan, bilgisayar, telefon, teleks veya elektronik fon transferi (EFT) yoluyla yapılır.

c) Kiralık Kasalar

Bankalar sadece para koruma işlevi üstlenmezler; bunun yanında kıymetli evraklar, değerli mücevherler ve bunlar gibi müşteriler için değer taşıyan taşınabilir varlıklar da korunma ve saklanması amacı ile bankalara getirilebilir. Bu durumda bankalar, yine belli bir ücret karşılığında, müşterilerine bu değerlerin korunması ve saklanması amacı ile kiralık kasa hizmeti sunarlar. Kiralık kasa hizmeti için banka ile müşteri arasında bir sözleşme imzalanır ve bu sözleşmede bankanın kasanın içindekilerden sorumlu tutulamayacağı, sadece güvenlik gerekçesi ile (ancak müşteri ile birlikte) kasanın muayenesinin yapılabileceği, sözleşmenin süresinin ne kadar olduğu gibi konular belirlenir. Her kiralanmış kasa için banka tarafından bir takip çizelgesi düzenlenir. Bu takip çizelgesinde müşteriye ait bilgiler ve yine müşterinin kimliğinin belirlenmesinin kolaylaştırılması amacıyla fotoğrafı bulunur. Müşteri, kasayı her kontrol edişinde veya kullanımında, bu takip çizelgesine tarih ve imza atar.

d) Ticari Senetlerin Tahsilatı

Ticari bankalar müşterilerinin alacak senetlerini küçük bir komisyon karşılığında, borçlularından tahsil ederler (Parasız,2000:200).

Tahsil edilecek kambiyo senedi bankaya tahsil cirosu ile ve bir senet teslim bordrosuyla beraber verilir. Bu bordroda senedin protesto edilip edilmeyeceği, senet

poliçe ise kabule arz edilip edilmeyeceği, senet tahsil edildiğinde bedelin müşteriye nasıl ödeneceği, borçlu ya da muhataptan vadeden sonraki günler için gecikme faizi alınıp alınmayacağı gibi hususlarda müşteri talimatları yer alır (Takan,2002:188).

Banka, tahsilat işlemleri süresince müşteri ile arasında doğabilecek uyuşmazlıkları önlemek amacıyla, her türlü talimatın müşteri tarafından yazılı olarak verilmesini ister. Banka, kendisine tahsil için senet getiren kişi, kendi müşterisi değil ise, protesto, tahsil masrafları ve banka komisyonunu peşin olarak alır.

Bankalara tahsil için getirilen senetler adi senet olabileceği gibi kambiyo senedi de olabilir. Günümüzde artan borç-alacak ilişkileri dolayısıyla senet düzenleme işlemleri de artış göstermektedir. Şahısların senedi vadelerinde problemsiz olarak tahsil etmeleri her zaman mümkün değildir. Özellikle vadelerinde tahsil edilemeyen senetler için hakkın hukuki yoldan aranmasında çıkabilecek güçlüklerin önlenmesi amacıyla şahıslar, bu gibi tahsil işlemlerinde bankaları aracı kullanmayı tercih etmektedirler.

e) Repo İşlemleri

Repo, kısa süreli nakit gereksinimlerinin eldeki taşınır değerlerin, belirlenen süre sonunda geri alınması koşuluyla ve belirlenen fiyat üzerinden satışı (düz repo) yoluyla giderildiği bir işlemdir. Fakat uygulamanın rağbet ettiği repo türü, bu işlemin tam tersi olan işlem biçimidir; yani, ters repodur. Bu anlamda, ters repoda elindeki paraya kısa sürede yüksek gelir arayan yatırımcının, süre sonunda tekrar satma koşulu altında kararlaştırılan fiyat üzerinden bazı taşınır değerleri satın alma işlemidir. Buna göre,

- menkul kıymetlerin geri alma taahhüdüyle satımı = repo
 - menkul kıymetlerin geri satma taahhüdüyle alım = ters repo
- olmaktadır (Yüksel vd., 2002:523).

Repo işleminde banka, müşterisine menkul kıymet satmakta; ancak, belirli bir zaman sonra ve belirli bir fiyattan geri almayı taahhüt etmektedir. Satılan her menkul

kıymet müşteriye teslim edilmeyebilir; müşterinin isteğine bağlı olarak, banka tarafından saklanılabilir. Vadesi geldiğinde de anlaşılan fiyattan geri alım işlemi yapılır. Elde edilen meblağ, müşterinin isteği doğrultusunda ya müşterinin hesabına aktarılır ya da müşteriye ödeme yapılır.

f) Menkul Değer İşlemleri

Banka, müşterisi adına ve hesabına borsadan menkul değer alım-satım işlemleri yapabilir. Banka, bu alım ve/veya satım işlemlerini gerçekleştirmek için müşterisi ile anlaşma yapar. Bu işlem sonucunda müşterisinden komisyon ücreti alır.

Bankalar müşterileri adına menkul değer alım satımı yaptıkları gibi, menkul kıymet ihraç eden firmaların bu menkul kıymetlerinin de halka dağıtımında aracı kurum görevi üstlenirler. Bankalar şube örgütünden yararlanarak bu ‘halka arz’ işlemini gerçekleştirirler.

Aynı zamanda menkul kıymetlerle ilgili olarak bankalar, saklama ve koruma hizmetleri de vermektedirler. Banka bu durumda, tarafların aralarındaki anlaşma şartlarına bağlı kalmak şartıyla, menkul kıymetlerle ilgili olarak vadesi gelen faiz ve temettü kuponlarının tahsil işlemleri, ikramiye ve amortilerin izlenmesi, şirketlerin hisseleri üzerinde yapmış olduğu değişikliklerin izlenmesi ve müşteriye bilgi verilmesi gibi bir takım hizmetleri de yüklenirler. Bankanın müşteriye bilgi vermemesi yüzünden kaçırılan kârlı işler ve dolayısıyla müşterinin yoksun kaldığı kârdan dolayı bankaya sorumluluk yönelmez (Yüksel vd.,2002:487). Banka ile müşterisi arasında yapılan anlaşmalarla bankanın sorumlulukları sınırlandırılır.

g) Fatura Tahsili ve Ödenmesi

Günümüzde elektrik, su, doğalgaz, telefon gibi kurumsal faturaların tahsili işlemleri bankalar aracılığı ile de yapılmaktadır. Kişiler bizzat banka şubesine gelerek ödeme yapabilecekleri gibi, bankada var olan hesabı üzerinden otomatik ödeme talimatı vererek faturalarının son işlem gününde ödenmesini de sağlayabilirler.

h) Sigortalama İşlemleri

Bankalar, sigorta şirketlerinin acenteliğini alarak veya kendilerinin kurmuş olduğu sigorta şirketleri vasıtasıyla müşterilerinin hayat, sağlık, mal sigortaları ile kaza sigortalarını yapabilirler. Günümüzde bazı banka hizmetlerinden yararlanan müşteriler, bankalar tarafından, kendiliğinden sigortalanmaktadır. Örneğin, bir bankadan tüketici kredisi çeken şahıs, sigorta masrafları müşteriden tahsil edilmek şartı ile, banka tarafından sigortalanır.

ı) Para Değişimi

Bankaların, yabancı ülkelerin parasını ülke parasına veya ülke parasını yabancı ülkelerin parasına çevirme işlemlerine *para değişimi (Exchange)* işlemi adı verilir. Genel olarak turizm faaliyetlerinin artış göstermesi sebebiyle, exchange işlemleri de artış göstermektedir.

1.3.3. Kredi İşlemleri

Kredi terimi, pek çok dilde farklı anlamlara gelecek biçimde kullanılmaktadır. İngilizce’de Borçluya duyulan güveni anlatırken; Almanca’da banka tarafından verilen ödünç para anlamında kullanılır. Latince’de itibar ve güven anlamı taşımaktadır. Türkiye’de ise, bu anlamların hepsinin kullanıldığı bilinmektedir. Ekonomik anlamda kredi, mevcut olan satın alma gücünden, başkası lehine, belirli bir zaman dilimini kapsayacak biçimde vazgeçmektir.

Kredi genel olarak, belirli bir süre sonra ödeme vaadi ile; mal, hizmet ve para cinsinden satın alma gücünün sağlanması veya var olan satın alma gücünün, belirli bir zaman sonra geri alınmak üzere başka bir kimseye devredilmesi şeklinde tanımlanabilir (Aras,1996:3).

Genel olarak kredi, bir kişinin ya da bir işletmenin (kredi alan), belirli bir süre için kendine yapılan ödemeyi, kararlaştırıldığı gibi geri vermesi konusundaki yeteneğine duyulan güvendir (Yüksel vd.,2002:328).

Kredinin bankacılık açısından daha kapsamlı tanımı ise, “Bir bankanın yapacağı istihbarat sonucunda, gerçek ve tüzel kişilere yasalar, iç politikalar ve kendi kaynaklarını da göz önünde bulundurarak teminat karşılığı veya teminatsız olarak para, teminat ve kefalet vermek şeklinde tanımış olduğu olanak veya limittir” şeklindedir (Aras,1996:3).

4389 Sayılı Bankalar Kanunu’nun 11. maddesinin 1. bendinde ise kredinin kapsamı aşağıdaki biçimde belirlenmiştir: “Bir bankanın;

- Vereceği nakdi krediler, teminat mektupları, kefaletler, aval, ciro ve kabuller gibi gayrinakdi krediler,
- Satın alacağı tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçları,
- Tevdiatta bulunmak suretiyle ya da herhangi bir şekil ve surette vereceği ödünçler,
- Varlıkların vadeli satışından doğan alacaklar,
- Vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile benzeri diğer sözleşmeler,
- Vadesi geçmiş nakdi krediler ve gayrinakdi kredilerin nakde tahvil olan bedelleri,
- Ortaklık payları (bedelsiz edinilen ve fon çıkışı gerektirmeyen ortaklık payları hariç),
- izlendikleri hesaba bakılmaksızın, bu kanun uygulamasında kredi sayılmaktadır” (Bankalar Kanunu; madde:11).

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu’nun hazırlamış olduğu Kredi Kuruluşları Kanunu’na göre krediler yine aynı şekilde ele alınmış(md.51), bunlara ek olarak kalkınma ve yatırım bankalarının finansal kiralama yöntemi ile sağlamış olduğu finansmanlar ve de katılım bankalarının menkul ve gayrimenkul mal ve hizmet bedellerinin ödenmesi suretiyle veya kâr ve zarar ortaklığı yatırımları gibi yöntemlerle sağladığı finansmanlar da Kanun kapsamında kredi sayılmıştır.

a) Kredinin Unsurları

Kredinin dört temel unsuru bulunmaktadır. Bu unsurlar vade, güven, risk ve gelir olarak sıralanır.

Vade Unsuru: Kredi terimi ile, devredilen satın alma gücünün belirlenmiş bir zaman sonunda geri ödenmesi ifade edilmektedir. Bundan dolayı, kredi işlemlerinde zaman (vade) unsuru çok büyük önem taşımaktadır. Vadesi bulunmayan bir işlemin, kredi olarak nitelendirilmesi söz konusu değildir.

Güven Unsuru: Satın alma gücü başka şahsa devredilirken, belirli bir vade sonunda geri ödenmesi gerekliliği taşıdığından, kredi veren ile kredi alan arasındaki güven unsuru çok önemlidir. Kredi verilen kişi ya da firmanın, banka açısından güvenilir olması gerekmektedir. Kredi işlemlerinin temel unsuru güvendir.

Risk Unsuru: Kredinin zamanında ve eksiksiz ödenmesi gerekmektedir. Ancak kredinin yapısında geri dönmeme (tamamen veya kısmen) riski bulunur. Her kredi açıldığı andan itibaren bu riski farklı oranlarda da olsa taşımaktadır. Banka için önemli olan, bu riskin en az zararlar ve/veya hiç zarar etmeden karşılanabilmesidir. Bankalar bunu sağlayabilmek amacıyla ipotek, kefalet ve benzeri teminatlar alırlar.

Gelir Unsuru: Bankanın, kredi kullandırma karşılığında aldığı faiz ve komisyonlar bankanın gelirini oluşturur. Başka bir deyişle, kredinin gelirini oluşturan faiz ve komisyonlar, bankalar için önemli bir gelir kaynağıdır.

b) Kredinin Fonksiyonları

İktisadi ve ticari faaliyetlerin büyük bir hızla gelişmesi, ülkede ekonomik kalkınma ve büyümenin sürekliliğinin sağlanması sebebi ile kredilerin kullanılması zorunlu hale gelmiştir. Firmalar ve şahıslar ihtiyaçlarının karşılanması için fon arayışına girmişler ve krediler bu arayışın çözüm noktası olmuştur.

Kredilerin ülke ekonomisindeki fonksiyonları aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Krediler sayesinde nakit para taşınması azalmakta ve ticari faaliyetler hız kazanmaktadır.
- Krediler, kişilere tasarruflarının birikmesini beklemeden işlem yapma olanağı sağlarlar. Diğer bir ifade ile, gelecekte sahip olunacak gelirlerin bugünden kullanılabilmesini sağlar.
- Ekonomideki atıl ve dağınık fonlar (sermaye ve tasarruflar), kredi sistemi sayesinde ekonomik faaliyetlerin gelişmesine yönlendirilmektedir. Sahiplerinin kullanmadığı fonlar, kredi şeklinde, paraya ihtiyaç duyanlara aktarılabilir. Bu şekilde fon sahipleri açısından gelir yaratılırken, ekonomide de arz ve talep genişlemesi yaratılmaktadır (Aras,1996:6).

c) Kredilerin Sınıflandırılması

Kredilerin sınıflandırılması, taşıdıkları özelliklere göre farklı biçimlerde sınıflandırılmaya tabi tutulmaktadır(Parasız, 2000: 206–213) Krediler nitelikleri açısından, vadeleri açısından, teminatları açısından, veriliş amaçları açısından ve kullandırılan sektörler açısından sınıflandırılmıştır. Nitelikleri açısından krediler nakit krediler – imza karşılığı, maddi karşılıklı nakit krediler-, gayrinakdi krediler – Türk Lirası teminat mektubu kredisi, ipotek karşılığı gayrinakdi kredi - ve dış krediler – nakdi dış krediler, gayrinakdi dış krediler – olarak sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. Vadeleri açısından krediler kısa vadeli, orta vadeli ve uzun vadeli krediler olarak üç grupta incelenmektedir. Teminatları açısından krediler teminatlı ve teminatsız krediler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Veriliş amaçları açısından krediler yatırım kredileri, işletme kredileri ve donanım kredileri olarak üç grup adı altında incelenmektedir. Kullandırıldığı sektör açısından krediler ise kamu sektörüne kullandırılan krediler ve özel sektöre kullandırılan krediler olmak üzere iki gruplu bir ayrıma tabi tutulmaktadır.

Bu sınıflandırmaların dışında 30.06.2001 tarihli ve 24448 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “Bankalarca Karşılıklı Ayrılacak Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Esas ve

Usuller Hakkındaki Yönetmelik”e göre, bankalarca kullandırılan krediler 5 grup altında toplanmıştır. Bu sınıflandırmaya göre krediler:

Birinci Grup	Standart Nitelikli Krediler ve Diğer Alacaklar
İkinci Grup	Yakın İzlemedeki Krediler ve Diğer Alacaklar
Üçüncü Grup	Tahsil İmkânı Sınırlı Krediler ve Diğer Alacaklar
Dördüncü Grup	Tahsili Şüpheli Krediler ve Diğer Alacaklar
Beşinci Grup	Zarar Niteliğindeki Krediler ve Diğer Alacaklar

olarak beş gruba ayrılmıştır. Grupların açık isimlerinden de anlaşılacağı üzere, bu sınıflandırmanın temel kriteri, kredilerin tahsil edilebilirliği ve borçluların kredi değerlilikleridir.

Çalışmanın bu bölümünde öncelikle, genel anlamda kredi sınıflandırılması konu edilecek, daha sonra adı geçen yönetmeliğe göre yapılan sınıflandırma ele alınacaktır. Yapılan bu sınıflandırmalardan sonra, bankaların kullandığı krediler için ayrılması gereken kredi karşılıkları konusuna değinilecektir.

(a) Vadeleri Açısından Krediler: Krediler vadeleri açısından kısa vadeli krediler, orta vadeli krediler ve uzun vadeli krediler olmak üzere üç grupta incelenir.

i. Kısa Vadeli Krediler: Vadesi bir yıl ve daha az olan krediler kısa vadeli kredilerdir. Bu kredilerin maliyeti düşüktür. Kısa vadeli kredilerin taşıdığı risk unsuru, uzun vadeli kredilerin taşıdığı risk unsurundan daha az olduğundan, uygulamada kısa vadeli krediler yaygın olarak kullanılmaktadır.

ii. Orta Vadeli Krediler: Vadesi bir yıl ile beş yıl arasında olan krediler, orta vadeli kredilerdir. Kredi müşterilerinin, orta vadeli finansman ihtiyaçlarını karşılama amacına yönelik kullandırılan kredileridir.

iii. Uzun Vadeli Krediler: Vadesi beş yıl ve daha uzun olan krediler, uzun vadeli kredilerdir. Kredi müşterilerinin uzun vadeli fon gereksinimlerini karşılamak

amacıyla verilirler. İşletmeler açısından bu tür kredilerin bazı avantajları vardır: işletmeler, yatırımlarının finansmanını bu tip krediler dolayısıyla uzun vadelere yayabilmektedir; uzun vadeli kredilerin başlangıç döneminde yer alan ödemesiz süreç, işletme açısından nakit birikimi sağlamaya yöneliktir.

Bankalar açısından, uzun vadeli kredi kullanırmak daha yüksek risk üstlenmek demektir. Banka, uzun vadeli kredi kullanırken, fonlarını uzun zamanlı olarak bağlamakta ve dolayısı ile başka alanlarda kullanamamaktadır. Bu sebeple, bu tip kredilerin fırsat maliyeti yüksektir ve bu maliyet, kredinin maliyetine yansıtılır. Ayrıca bankalar, uzun vadeli kredi kullanıracığı firmayı, kısa vadeli kredi kullandırdıklarından daha iyi ve daha sıkı değerlendirmeli ve kredi kullanıcısının değerlerini iyi takip etmelidir.

Bu tür kredinin riskinin yüksek olması, müşterinin daha hassas değerlendirilmesini gerektirmekle birlikte, kredi karşılığında alınacak teminatlar daha fazla olmakta ve ayrıca kredi sözleşmesine, kredinin geri ödenmesini güvenceye almak için, kısıtlayıcı maddeler de konulabilmektedir. Bankanın krediden sağlayacağı faiz geliri vadeye, geri ödeme planına, teminata göre belirlenmektedir (Aras,1996:46).

(b) Veriliş Amacına Göre Krediler: Veriliş amaçlarına göre krediler yatırım kredileri, teçhizat kredileri, işletme kredileri ve dış ödemelerde kullanılan krediler olarak dört grupta incelenebilir.

i. Yatırım Kredileri: Firmaların sabit kıymetlerinin finansmanı amacıyla açılan, uzun vadeli kredilerdir (Parasız, 2000:207).

ii. Teçhizat (Donanım) Kredileri: Firmalara ait binaların ve tesislerin genişletilmesi, yenilenmesi, modern bir hale getirilmesi ile işletme için gerekli makine ve teçhizat sağlanması amacıyla kullanılan kredilerdir.

iii. İşletme Kredileri : İşletmelerin üretim faaliyetlerini finanse etmek, döner sermaye gereksinimlerini sağlamak üzere açılan kredilerdir (Takan,2002:195). Bu tip krediler daha çok kısa vadeli işletme gereksinimlerini karşılamaya yöneliktir.

iv. Dış Ödemelerde Kullanılan Krediler: Dış ticarete peşin ödeme dışında akreditifli ödeme, mal mukabili ödeme, vesaik mukabili ödeme, kabul kredili ödeme gibi ödeme şekilleri vardır.

Akreditif: Kelime olarak akreditif, itibar etmek, tasdik etmek ve temin etmek anlamındaki, Fransızca “accredites” kelimesinden gelmektedir (Akipek,1999:27). Akreditifler genelde ithalat akreditifi ve ihracat akreditifi olarak ikiye ayrılmaktadır. İthalat akreditifinde, ithalatçı tarafından bir bankaya, ihracatçı lehine açtırılan bir hesap vardır ve malın sözleşme şartlarına uygun biçimde gönderilmesi durumunda, ihracatçıya ödeme yapılacağı taahhüt edilir. Böylece akreditif bankası, ithalatçıya gayrinakdi bir kredi açmış olur. Banka, ihracatçının, sözleşme şartlarında belirlenmiş olan tüm belgeleri getirmesi karşılığında ödeme yapar.

İhracat akreditifi, alıcının talimatıyla bankanın, belli bir paraya kadar, belli bir vade dahilinde, belli belgeler karşılığında ve öngörülen şartların yerine getirilmesi kaydıyla, satıcıya ödeme yapılacağını taahhüt etmesidir. İhracat akreditiflerinde banka, sadece akreditifi ihbar etmekte (ihbar bankası olmakta) veya ihbar ile birlikte uygun belgelerin ibrazı halinde akreditif bankası adına ödemeyi yapmaktadır (Görevli banka olmaktadır.). ihracat akreditiflerinde, ihbar bankası veya görevli banka ihracatçıya karşı herhangi bir yükümlülük altına girmemektedir (Reisoğlu,1998:407).

Akreditif hem ithalatçının hem de ihracatçının menfaatlerini koruyan bir ödeme şeklidir. İthalatçı ve ihracatçı birbirlerini tanımıyor olsalar dahi, işleme aracılık eden banka sayesinde güven unsuru oluşturulmuş olur.

Akreditif, esas olarak koşullu uluslararası bir havale niteliğindedir; satıcı gerekli koşullar yerine geldiğinde, uygun belgeleri ibraz ederek alacağına

kavuşabilecektir. Alıcı, mallar sözleşmede belirlenen şekilde eline ulaştığında satıcıya ödeme yapılmasını sağlamak amacıyla akreditife başvurur.

Akreditif, akreditifi açan bankanın akreditifi iptal edip edememesine göre *kabili rücu (dönülebilir)* ve *gayri kabili rücu (dönülemez)*; lehdar bankanın ödeme garantisi verip vermemesine göre *teyitli* ve *teyitsiz*; akreditif bedelinin kredilendirilip kredilendirilememesine göre *finansmanlı* ve *finansmansız*; devredilip devredilememesine göre *basit* ve *devreden akreditif* ayrımı gibi çok çeşitli ayrımlara tabi tutulabilir.

Bankalar, akreditif işlemleri yapmakla önemli tutarda komisyon geliri elde etmektedirler.

Mal Mukabili Ödeme: Mal mukabili ödemede, ihracatçı ile ithalatçı aralarında bir sözleşme yaparlar. İhracatçı, bu sözleşmeye dayanarak malları hazırlar ve ithalatçı adına sevk eder. Bu işlem, mal bedelini alacağını garantilemediği için ihracatçı açısından akreditif kadar güvenli değildir. İhracatçı, vesaiki ithalatçıya gönderir. (İhracatçı vesaiki bir banka aracılığı ile de gönderebilir.) Vesaik talimatında bulunması gereken “bedelsiz teslim” ibaresi yoksa, banka teminat ister. Teminat alınmadan vesaik ithalatçıya teslim edilmez. Vesaiki alan ithalatçı, malı gümrükten alır ve malın sözleşme şartlarına uygun olup olmadığını tespit eder. Mal, sözleşme şartlarına uygunsa, bedeli ihracatçıya gönderilir.

Mal mukabili ödeme ile yapılan ihracatta bankaların sorumluluğu yoktur. Bankaların sorumluluğu sadece, mal bedelinin süresi içinde ülkeye getirilip getirilmediğinin takibinden ibarettir (Takan,2002:327).

Vesaik Mukabili Ödeme: Vesaik mukabili ödeme şeklinde ihracatçı, ithalatçıya karşı güven duymaktadır. Bu güven duygusu çerçevesinde ihracatçı malları sevk eder. İhracatçı sevk vesaikini mal bedelinin tahsili kaydıyla ithalatçıya teslim edilmesi için kendi ülkesindeki bankaya verir. İhracatçının bankası, vesaiki ithalatçının bankasına gönderir. İthalat bedelinin ülkeler arası transferinden önce,

malların tamamen yüklenmiş olup olmadığı, düzenlenmiş olan belgelerin ithalata konu olan mala ait olup olmadığı kontrol edilir. Bu kontrollerden sonra, ithalatçıdan mal bedeli tahsil edilerek, 10 işgünü içinde transfer gerçekleştirilir.

Kabul Kredili Ödeme: Kabul kredili ödeme sisteminde önce satıcı edimini yerine getirmekte, dolayısıyla, ticarete konu olan malın mülkiyeti alıcıya geçmekte; buna karşılık, alıcıya borcunu ödemesi için bir vade tanınmaktadır. Satılan malın önce teslim edilmesi, fakat, bedelinin daha sonra ödenecek olması satıcının alacağını elde edememesi riskini ortaya çıkarır. Bu riskin ortadan kaldırılması için, satıcının lehdar gösterildiği bir poliçenin bir banka tarafından kabul edilmesi, satıcıya bir teminattır. Bu sebeple ihracatçı, ithalatçı üzerine bir poliçe çeker ve vesaikle birlikte tahsil için, bankasına gönderir. Poliçeyi kabul eden bir banka ise, buna *banka kabulü* denir. İthalatçının bankası poliçeyi kabul ettiği için, ithalatçı poliçeyi vadesinde ödemese dahi, ödeme yapmak zorundadır.

Poliçeler konvertibl bir döviz veya Türk parası üzerinden düzenlenmiş olmak, düzenleyiciye (keşideciye) rücu edilmeyeceği şartını taşımak, senedin ciro edildiği tarihteki iskonto oranının uluslar arası para piyasasında geçerli olan faiz oranını aşmamış olması şartlarını taşımalıdır (Takan,2002:327).

İthalatçının bankası kabul edilmiş poliçeyi, ihracatçının bankasına iade eder. Bu banka poliçeyi ihracatçıya verir. İhracatçı dilerse, bu poliçeyi iskonto ettirebilir ve belli bir faiz eksigi ile mal bedelini tahsil eder. Poliçeyi iskonto eden banka, vadesinde ibraz etmek suretiyle, parasını ithalatçının bankasından tahsil eder. İthalatçının bankası da bedelini tahsil ederek, poliçeyi ithalatçıya teslim eder.

Kabul kredili ödeme şeklinde düzenlenmiş olan poliçeler, akreditif, vesaik veya mal mukabili ödemelerde kullanılabilir.

Banka, kabul ettiği poliçenin bedelini süresinden önce ithalatçıdan tahsil eder, tahsil edemediği takdirde, kredi nakde dönüşmektedir.

(c) Teminatları Açısından Krediler: Teminat açısından krediler teminatsız krediler ve teminatlı krediler olmak üzere iki gruba ayrılır.

i. Teminatsız (Açık) Krediler: Bir gerçek ya da tüzel kişiye, sadece kişisel taahhüdüne dayanarak verilen kredilere *açık (teminatsız) kredi* adı verilir (Akipek,1999:30). Bu tip kredinin tek güvencesi, kredi müşterisinin kişiliği ve buna bağlı olarak itibarıdır.

ii. Teminatlı Krediler: Bir gerçek ya da tüzel kişinin maddi ya da şahsi teminat karşılığında kullandığı kredidir.

Maddi Teminatlı Krediler: Maddi güvenceli krediler, krediye güvence olarak maddi bir varlığın karşılık tutulması suretiyle kullandırılan kredilerdir (Takan,2002:195).

İpotek, menkul kıymet rehni, alacak rehni, ticari işletme rehni, emtiayı temsil eden evrakın rehni maddi teminat sayılır. Diğer bir ifadeyle maddi teminatlar, gayrimenkul, menkul ya da hak üzerinden verilebilir.teminat olarak alınan ipotek, rehin v.s. alacağın tahsilinde öncelik verir. Maddi teminat öncelikle borçluya ait gayrimenkul, menkul ve hak üzerinde tesis edilir.

Maddi teminatlı krediler aşağıdaki gibidir:

- *Emtia Karşılığı Kredi:* Kolayca paraya çevrilebilen, zaman içinde değer kaybına uğramayan emtiaların rehni karşılığında kullandırılan kredilerdir. Müşterinin borcunu ödememesi durumunda teminat olarak alınmış olan emtia nakde dönüştürülür. Uygulamada en çok görülen emtia rehni dayanıklı tarımsal ürünler üzerinde tesis edilendir. Emtia karşılığı kredinin kullandırılabilmesi için rehnedilecek emtianın varlığının bankaya verilmesi gereklidir. Mallar bankaya ait depolarda, güvenilir bir üçüncü kişide veya genel mağazalarda muhafaza edilebilir. Bankaların, alacaklarına karşılık rehnettiği malları elinden çıkartma süresi 9 aydır. Daha açık bir ifade ile, bankaların ticari mal alım – satımı yapmaları yasaklanmıştır. Bu tür krediler

genellikle ticari yapıları zayıf olan işletmelere sunulduğu için risklidir (Aras,1996;18).

- *Gayrimenkul İpoteği Karşılığı Kredi:* Bu tür kredinin teminatı gayrimenkul ipoteğidir. Borçlunun borcunu ödememesi veya ödeyememesi durumunda ipotek alınan gayrimenkul satılarak alacak karşılanmaya çalışılır. Banka, bu tür kredi için teminat olarak alacağı gayrimenkul hakkında gerekli araştırmayı yapmalı ve ekspertiz raporu düzenlemelidir.

- *Tahvil ve Hisse Senedi Karşılığı Kredi:* Hisse senedi ve tahvil karşılığı kredi kullandırılırken bu değerler rehnedilir. Bu değerlerin kredi için teminat kabul edilmesi, menkul kıymetler borsasında alım satımı kabul edilmiş ve borsaya kote edilmiş olmasına bağlıdır. Borsaya kote edilmiş olan menkul kıymetlerin izlenmesi ve satışı daha kolaydır (Aras,1996:15). Banka, müşterisi ile yapacağı rehin sözleşmesi ile, borcun ödenmemesi durumunda rehnedildiği menkul kıymetleri satma hakkı elde eder. Banka, rehin aldığı menkul değerlerin tamamı tutarında kredi kullandırmaz; belli bir oranında kullandırır. Hisse senedi ve tahvil karşılığı kredinin tek dezavantajı, tahvilin ve hisse senedinin değer kaybına uğraması iken; kısa vadede geri dönme, komisyon geliri sağlama v.b. avantajları vardır.

- *İşletme Rehni Karşılığı Krediler:* Ticari işletmenin rehnedilmesi karşılığında kullandırılan kredilerdir.

Ticari işletme rehni, ticari işletmeyi konu edindiğine göre, ticari işletmeye dahil sayılan unsurlar da rehin kapsamına girecektir:

- Ticaret ünvanı ve işletme adı
- Rehnin tescili anında mevcut ve işletmenin faaliyetine tahsis edilmiş olan makine, araç, gereç, alet, motorlu nakil araçları,
- İhtira beratları, markalar, modeller, resimler ve lisanslar gibi sınai haklar

bu rehmin kapsamına girmektedir (Parasız,2000:210).

Şahsi Teminatlı Krediler: Bu tür krediler birden fazla kişinin imzasıyla açılan kredilerdir.

- *Kefalet Karşılığı Açılan Krediler:* En az iki imza karşılığında açılan kredilerdir. Bu imzalardan biri borçluya, diğeri ise kefile aittir. Kefil olan gerçek kişi ya da tüzel kişi borçlunun borcunu yerine getireceğini bankaya taahhüt etmektedir. Uygulamada en çok karşılaşılan kefalet türü müteselsil kefalettir. Müteselsil kefalette kefil, kendisinin borçlu gibi takip edilmesini kabul etmiş olur. Kefalet karşılığı kredide banka sadece faiz geliri elde eder. Bu sebeple banka açısından verimsiz bir kredi türüdür.

- *Senet Karşılığı Açılan Krediler:* Ticari senetlerin rehin alınması karşılığında açılan kredidir. Bu tür kredide ticari senetlerin bedeli tamamen ödenmez; belli bir risk oranının düşülmesinden sonra kalan bedel, kredi olarak kullanılır. Senet karşılığı kredi, şahsi teminata dayanmakta ve uygulamada oldukça fazla kullanılmaktadır (Aras,1996:14). Bu tip kredinin geri ödeme süresi kısadır. Ayrıca faiz gelirinin yanı sıra komisyon geliri de sağladığından, bankalar açısından verimli sayılırlar. Bu tür kredilerde müşteri yakından takip edilir. Müşteri satış yapabildiği sürece borcunu öder. Karşılık olarak kabul edilecek senetlerin vadesi en fazla altı ay olduğundan, tahsilat yapıldığı anda kredi otomatik olarak kapanır.

(d) Kullanılan Sektörler Açısından Krediler

Sektörler açısından krediler genel olarak kamu sektörüne kullanılan krediler ve özel sektöre kullanılan krediler olmak üzere ikiye ayrılır. Bu ayırım daha da genişletilmek istenirse, her sektör için sektörün kendi adıyla anılan kredilerin olduğu görülecektir. Ticari krediler, sanayi kredileri, ihracat kredileri, tarım kredileri gibi krediler sektörler göre ayırım yapılmış kredilerdir. Bu tür krediler, anılan sektörlerde oluşan fon ihtiyaçlarını karşılamak üzere açılan kredilerdir.

(e) Nitelikleri Açısından Krediler: Krediler nitelikleri açısından nakdi krediler ve gayrinakdi krediler olarak iki grupta incelenir.

Gayrinakdi Krediler: Bir işin yapılmasını, bir malın teslimini veya bir borcun ödenmesini taahhüt eden kimselerin, bu taahhütlerini, kararlaştırılan koşullara uygun olarak yerine getirmelerini veya borçlandıkları paraları vadelerinde ödemelerini temin etmek üzere bankaca, karşı tarafa hitaben taahhütte bulunulması, garanti verilmesi tarzında kullandırılan krediler *gayrinakdi krediler* olarak tanımlanmaktadır. Gayrinakdi krediler, bankaların müşterileri lehine verdikleri teminatları, garantileri ifade etmekte, banka müşterisine açtığı gayrinakdi kredi karşılığında müşterisinden komisyon tahsil etmektedir. Müşterisinin borcunu yerine getirmemesi sebebi ile banka ödeme yapmak durumunda kalırsa, yapılan ödeme miktarı müşteriden daha sonra temin edilir.

Bankanın bu tür kredi kullandırımında öncelikli olarak fon çıkışı olmamaktadır. Bankanın gayrinakdi kredi kullandığı şahıs ya da firma taahhütlerini yerine getirmemezse, ancak o zaman nakit çıkışı söz konusu olacaktır. Bu nakit çıkışı ise, daha sonra müşteriden tahsil olunmak üzere gerçekleştirilir.

Gayrinakdi kredilerde nakit çıkışı söz konusu olmadıkça, faiz işletilemez. Bankanın, bu şekliyle bu tür kredilerden geliri sadece, aldığı komisyondur. Ancak taahhüdün yerine getiril(e)memesi sebebiyle bir nakit çıkışı doğmuşsa, firmaca ödeme yapılana kadar faiz alınır.

Gayrinakdi krediler teminat mektubu kredisi, kefalet kredisi, kabul kredisi ve aval kredisi şeklinde verilir.

Teminat Mektubu Kredisi: Teminat mektubu, borçlunun alacaklıya karşı üstlendiği yükümlülüğün yerine getirilmesini garanti etmek üzere bankaca alacaklıya verilen mektuptur.

Geniş bir tanımla, bankaların yurt içinde ve yurt dışında bulunan gerçek ve tüzel kişiler lehine bir malın teslimi, bir işin yapılması veya bir borcun ödenmesi ve benzeri çeşitli yasal konularda, iş yüklenenin yükümlülüğünü önceden kararlaştırılan

şartlara uygun olarak yerine getirilmesini sağlamak için verdikleri garanti belgelerine, mektuplarına *teminat mektubu* denir (Aras, 1996:36).

Banka, borçluya doğrudan kredi vermemekte, sadece borçlunun alacaklıya olan borcunu ödemesini garanti altına almaktadır. Banka, bu tip kredide kendi itibarını, borçlu lehine kullandırmaktadır.

Teminat mektubu kredileri genellikle, ihalelere giren firma ya da kişilerce işin yapımı süresince sermayelerinin bağlanmaması amacı ile kullanılırlar. Ayrıca bu krediler sayesinde, işi yaptıracak olan kişi ya da kuruluşlar, çok çeşitli ülkelerin firmalarından veya yurtiçinde bulunup, az tanınmış firmalardan da teklif alarak en uygun bulduklarına işi verme olanağına da sahip olurlar. Firmalar az tanınmış olsalar dahi, bilinen bankalardan teminat mektubu getirmiş olmaları sayesinde, işveren kuruluşların ya da kişilerin lehine bir durum oluşmaktadır.

Banka teminat mektubu kredisi kullandırırken, başlangıçta risk taşıyor gibi görünürken, taahhüdün yerine getiril(e)memiş olması bankayı bir ödeme yükümlülüğü altına sokacaktır ki bu durum nakdi risk taşır.

Teminat mektuplarının hukuki niteliği çok tartışılmakla birlikte, Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı (Esas 1966/16, Karar 1967/7, 3.12.1967; 05.04.1968 Tarihli 12867 Sayılı Resmi Gazete’de yayınlanmıştır) teminat mektuplarının kefalet değil garanti sözleşmesi sayılması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Teminat mektuplarının kanuni yönü ile ilgili olarak ayrıca şu noktalar önem arz eder:

- Teminat mektubuna gecikme faizi uygulanmaz. Ancak taahhüt yerine getirilmeyip mektup nakde dönüşürse, banka bu tarihten itibaren borçludan tahsil edilecek olan meblağa gecikme faizi uygular.
- Teminat mektupları hacze tabi değildir. Bunun sebebi, teminat mektuplarının kıymetli evrak niteliği taşınamamasıdır.

Banka, teminat mektubu verirken, kendisini güvenceye alabilmek için, bir başka bankadan ya da maddi gücü yeterli kişi ya da kuruluştan teminat alır. Bu alınan teminata *kontrgaranti* adı verilir.

Teminat mektupları şahsi teminat sözleşmesi niteliğindedir ve bu sebeple tarafların anlaşma konusu olan edim yerine getirildiğinde sözleşme son bulur.

Bankaların kamu kurum ve kuruluşlarına verdiği teminat mektupları *limitiçi teminat mektubu* adını alırken; kamu kurum ve kuruluşları haricindeki gerçek ve tüzel kişilere verilen mektuplar ise *limit dışı teminat mektubu* olarak adlandırılırlar.

Devletçe yapılacak ihalelere katılabilmek için alınan teminat mektupları *geçici teminat mektuplarıdır*. Banka vermiş olduğu bu teminat mektubu ile, ihaleye girecek şahıs ya da firmanın yatırması gereken nakdi teminatı garanti eder. Eğer bu şahıs ya da firma ihaleyi alırsa ve sözleşme yapmazsa banka, ödeme yükümlülüğü altına girer. İhale kararının bildirilmesinden itibaren 15 gün içinde geçici teminat, kesin teminata çevrilerek sözleşme yapılmazsa, mektubun bedeli bankadan tahsil edilir. Bu sebeple banka, geçici teminat mektubu kullandıracağı kişi ya da firmayı iyi tanımalıdır.

Kesin teminat mektubu ise, ihale alındıktan sonra ve sözleşme yapıldıktan sonra işin yapımı aşamasını kapsar. Banka kesin teminat mektubu verdiği şahsın ya da kuruluşun yükümlülüğünü zamanında ve istenilen şekilde yerine getireceğini garanti etmiş olur. Yükümlülüğün kısmen ya da tamamen zamanında ve istenilen şekilde yerine getirilmemesi bankayı ödeme yapmaya yükümlü kılar.

Avans teminat mektupları ise, devletçe açılan bazı ihalelerin hazırlıklarının çok masraflı olmaları nedeni ile verilir. Bankaların, hazırlık aşamasındaki yükleniciye verdiği teminat mektubu avans niteliği taşır. İhaleyi yapan kurum ya da kuruluş, daha sonra hak edişlerine mahsup etmek üzere, yüklenici firmaya peşin ödeme yapar. Avans teminat mektubu, bu tür avanslar için müşteri lehine bankanın kefaleti anlamını taşır.

Yapılacak işin niteliğine bağlı olarak belirli bir vadeyi kapsayan ve bu vadeden sonra geçerliliği kalmayan teminat mektuplarına *vadeli teminat mektubu*, süresiz olarak yürürlükte olan teminat mektuplarına ise *vadesiz teminat mektubu* adı verilir.

Müşteriden teminat mektubu tutarını karşılayacak düzeyde nakit alınarak ya da meblağı karşılayacak biçimde müşterinin hesabı bloke edilerek kullanılan mektuplara *nakit karşılığı teminat mektubu* adı verilir.

Devlet dairelerinden veya kurumlarından alacağı olan yüklenicilere bu alacaklarına karşılık belgeler verilir. Bu belgelere dayanılarak tahakkuk eden alacağın temlik alınması suretiyle verilen teminat mektuplarına *alacağın temlik karşılığı verilen teminat mektupları* adı verilir (Takan,2002:218).

Hazine bonusu veya devlet tahvili gibi menkul değerlerin karşılık gösterildiği teminat mektupları ise, *menkul değer rehni karşılığı teminat mektubudur*. Bu teminat mektuplarında menkul değer tam değerinde (nominal değerinde) kredi kullanırlmaz; ancak belli bir oranında kredi kullanırlır.

Bunların dışında gayrimenkullerin ipoteği ve bir veya birden fazla gerçek ya da tüzel kişinin kefaleti karşılığında verilen teminat mektupları da bulunmaktadır.

Kefalet Kredisi: Kefalet kredisinde banka, müşterisinin alacaklısına olan borcunu ödeyeceğini taahhüt etmekte ve borçlu borcunu ödemezse banka, kendisi borçlu gibi ödeme yükümlülüğü altına girmektedir. Banka, yaptığı ödeme için müşterisine dönme hakkına sahiptir. Yani banka, yaptığı ödeme ölçüsünde müşterisinin alacaklısı konumuna gelmektedir. Kural olarak bankalar, asıl borçlu olan müşterilerinden komisyon almak suretiyle kefalet vermektedirler (Akipek,1999:23).

Kabul Kredisi: Kabul kredisi ithal edilecek mal bedelinin, ithalatçı ve ihracatçı arasında yapılan anlaşma doğrultusunda, malın teslim alınması esnasında ödenmeyip, ihracatçı firmanın ibraz edeceği vesaike ekli vadeli bir ya da birkaç poliçenin kabulü

suretiyle, belli bir vadede ödenmesine imkan veren bir ödeme şeklidir (Parasız,2000:213).

Bu ilişkide banka, müşteriye herhangi bir nakdi ödeme yapmamakta, ancak, kendi itibarını öne sürerek, müşterisinin başka bir kaynaktan nakdi kredi bulmasını kolaylaştırmaktadır (Akipek,1999:24).

Müşteri bankanın kabul ettiği poliçeyi alacaklısına verir ya da bir başka bankaya iskonto ettirir. Bu tür kredide poliçenin bedelinin asıl borçlu olan müşteri tarafından ödenmesi esastır. Ancak üçüncü kişilerin muhatabı bankadır. Banka kabul ettiği poliçenin bedelini süresinden önce borçludan tahsil eder; tahsilat gerçekleşmezse kredi, nakdi krediye dönüşür.

Nakdi Krediler: Banka kredilerinin önemli bir bölümünü nakdi krediler oluşturmaktadır. Nakdi krediler kısa, orta ve uzun vadeli olarak ayrıma tabi tutulabileceği gibi yatırım kredisi, işletme kredisi, ihracat kredisi, iskonto-iştiria kredisi v.s. gibi şekillerde kullanılabilir.

Faiz ya da faiz ve komisyon karşılığında belli bir vadeye bağlı olarak ödünç para verilmesi biçiminde, nakit olarak kullanılan krediler *nakdi* kredilerdir.

Nakdi krediler arasında sayılan açık krediler, senet karşılığı, emtia karşılığı, gayrimenkul ipoteği karşılığı, ticari işletme rehni karşılığı, nakit karşılığı krediler ile yatırım kredileri, işletme kredileri ve teçhizat kredileri yukarıdaki bölümlerde ayrı ayrı incelenmiştir. Ancak belirtmek gerekir ki; banka uygulamasından nakdi krediler çok büyük ölçüde cari hesap sözleşmelerine dayanmaktadır (Reisoğlu, 1998:378). Bu sebeple bu bölümde öncelikle borçlu cari hesap incelenecek, daha sonra iskonto – iştiria kredileri, tüketici kredileri, altın kredisi ve kredi kartları uygulamasında nakdi kredi konularına değinilecektir.

Borçlu Cari Hesap: Banka, müşterisine belirli bir limit çerçevesinde kredi açar ve müşteri bu limit dahilinde hesaptan para çekebilir. Diğer bir tanımla, tespit edilen bir

limit çerçevesinde, müşteriye dilediği zaman para çekme olanağı tanıyan teminatlı veya teminatsız krediler *borçlu cari hesap* şeklinde açılmış kredilerdir.

Cari hesap sürekli izlenen, formal, kısa vadeli karakterli bir kayıt sistemidir (Aras,1996:10).

Bankaların müşterileriyle ilişkilerinden doğan alacaklarını karşılıklı olarak birbirlerinden istemekten vazgeçip, bunları hesaben tasfiye etmek ve kalan bakiyeye göre borç ve alacak kalemlerine çevirmek üzere açılan hesaplar *borçlu cari hesaptır*.

Tüketici Kredileri: Ticari amaçlar dışında kullanılmak amacıyla kişilere nakit olarak verilen krediler *tüketici kredisi* olarak adlandırılmaktadır. Bu kredinin en önemli kriterleri ticari amaç dışında tüketim gereksinimlerini fonlamayı amaçlaması, vadesinin ve faizinin önceden belirlenmiş olması ve geri ödenmesinin taksit usulünde yapılıyor olmasıdır. Tüketici kredisinde meblağ, bankaca nakit olarak ve toptan ödenir.

Tüketici kredilerini kullandıracak banka, müşterisi haricinde en az bir veya iki kefil talep ederek kredinin ödenmesini garanti altına alır. Tüketici kredileri ev ve otomobil alımı için kullanılacaksa banka kefillerin imzalarıyla birlikte, alınan otomobilin üzerine rehin, gayrimenkulün üzerine ipotek koyar.

Altın Kredisi: Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar'a ilişkin 95/13 sayılı Tebliğ (Resmi Gazete 27 Ocak 1995 Sayı: 22184; Tebliğ'de yapılan Değişiklik 97-32/20 Resmi Gazete 03 Eylül 1997 Sayı:23099) ile bankaların altın depo hesapları karşılığı altınları ile satın aldıkları altınların fiziken teslimi suretiyle, kuyumculuk yapan gerçek ve tüzel kişilere bankacılık mevzuatı dahilinde altın kredisi kullandırabileceklerini düzenlemiştir (Reisoğlu,1998:375).

Kredi Kartı Uygulamasında Nakdi Kredi: Bankalar, müşterilerinin alışveriş ve nakit çekimi ihtiyaçlarını karşılayabilmek amacıyla kredi kartı verirler. Kredi kartları

verilirken müşteriye bir limit tanınır. Ancak müşteriler bazı durumlarda bu limiti aşabildiğinden bankanın üstlenmiş olduğu risk de artmaktadır.

Kredi kartı uygulaması esas olarak bir gayrinakdi kredi türü sayılır. Ancak Hazine Müsteşarlığı'nın 3182 Sayılı Bankalar Kanunu'na ilişkin 09.02.1995 Tarih ve 22197 Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 11 No'lu Tebliğ'e göre *"....kredi kartlarının kullanılmasından doğan ve buna ilişkin ödemenin bankalarca gerçekleştirilmesi sonucunda, kredi kartı hamilinden talep edilen tutar tahsil edilinceye kadar nakdi kredi olarak değerlendirilecek ve bu halde tahsis edilen limit ile nakdi kredi haline dönüşen tutar arasındaki fark, gayrinakdi kredi olarak izlenmeye devam edilecektir"*(Reisoğlu,1998:375).

Müşteri bankaca belirlenmiş ödeme tarihinde gerekli ödemeyi yaparsa, bankanın riski sona erer. Kartın kullanım süresi dolana kadar veya kart iade edilene kadar gayrinakdi kredi devam etmektedir.

Müşterinin kredi kartı borcunu taksitlendirerek ödemesi (bankaca belirlenecek belli bir oranda ödeme yapabilme kolaylığı) bankaca müşteriye sağlanmış nakdi kredi şeklinde düşünülmektedir. Ancak müşteri yapacağı alışverişlerde bankanın itibarını da kullandığından, kredi kartları gayrinakdi kredi de sayılmaktadır. Banka, müşterisinin alışveriş yaptığı yere olan borcunu kendisi öder ve bu alacağı için müşterisine rücu eder. Banka, müşterisinin ödeme yaptığı tarihe kadar faiz kazancı sağlar.

f) Kullandırıldığı Para Cinsinden Krediler: Krediler kullandırıldığı para cinsinden Türk Lirası Krediler ve Yabancı Para Kredileri olmak üzere ikiye ayrılır. Buraya kadar incelenilen kredilerin tümü genellikle Türk Lirası olarak kullandırılmaktadır.

Döviz Kredileri: Yabancı para birimi ile ödeneceği taahhüt edilen krediler *Döviz Kredileridir*. Döviz kredisi, dövizle dönüşü olanaklı işlerin finansmanı için kullandırılmakta, anapara ve faizin döviz olarak ödenmesi gerekmektedir. Ancak ihracatçı krediyi döviz olarak almakla birlikte, döviz bankaya satarak kur riskini

üstlenmek koşuluyla karşılığı Türk Lirası olarak da kullandırılmaktadır (Aras,1996:22).

Döviz kredilerinde kur riskini bankalar değil, müşteriler üstlenmektedir. Bu sebeple döviz kredilerinin faizi, Türk Lirası kredilerin faiz oranından daha düşüktür. Buna karşın kur riskini yüklenen müşteri için döviz kredilerinin maliyeti daha yüksektir.

Prefinansman Kredileri: Prefinansman, ihracat ve döviz kazandırıcı faaliyetlerle ilgili mal ve hizmet alımının finansmanında kullanılmak üzere, firmaların bizzat kendilerince yurtdışındaki alıcıdan ya da uluslararası finans kuruluşlarından döviz ya da efektif olarak sağlanıp, Türkiye'deki bankalar ya da özel finans kurumları aracılığı ile yurda getirilmek suretiyle TL'ye çevrilerek kullanılan (döviz olarak kullanılmaz) anapara , faiz ve masraflarının ihracat ve döviz kazandırıcı faaliyetlerden sağlanan dövizlerle ödenmesi gerekli, azami 1 yıl vadeli kredilerdir (Parasız,2000:213).

Döviz kredilerinde olduğu gibi, prefinansman kredilerinde de kullandırılan dövizler konvertibl olmalıdır.

Prefinansman kredileri gayrinakdi krediler arasındadır. Prefinansman kredisine aracılık eden banka sadece bir kredi açmamakta, bankanın hizmet komisyonu talep hakkı doğmakta, buna karşılık, prefinansmanın yurtdışına döviz olarak ödeneceğinin garantisi bir gayrinakdi kredi oluşturmaktadır (Reisoğlu,1998:400).

1.3.4. Dış Ticaret İşlemleri

İhracat kısaca , bir ülkenin üretmiş olduğu mallarını başka ülkelere satması; ithalat ise, bir ülkenin ihtiyacı olan malları diğer ülkelerden satın alması işlemidir.

İthalatçı ve ihracatçı arasında en önemli sorun güvensizlik sorunudur. İthalatçı ve ihracatçı farklı ülkelerde bulunmaktadırlar ve birbirlerini tanımıyor dahi olabilirler. Firmaların birbirlerini tanımamalarından kasıt, birbirlerinin itibarı ve güvenilirliği hakkında bilgi sahibi olmamaları durumudur. İşte bankalar, bu güven sorununu ortadan kaldırmak amacı ile dış ticaret işlemlerinde aracı konumuna gelmişlerdir. İthalatçı ve ihracatçının, aracı konumundaki bankaya güveni, birbirlerine duydukları güvenden daha fazladır. Banka ihracatçıya, ithalatçının olası bir ödeme yapmama veya yapamaması durumunda ödeme yapacağını taahhüt eder. İthalatçıya ise, ihracatçının malları göndereceğini taahhüt eder. Böylece banka, dış ticaret işlemlerinde bir güven merkezi olmuş olur.

İKİNCİ BÖLÜM

KREDİ KARŞILIKLARI

2.1. KARŞILIK KAVRAMI

Banka krediyi kullandırdıktan sonra üç durumla karşılaşabilir. Bu durumlar:

- Kredi, banka ve müşteri arasındaki anlaşma hükümlerine dayanarak, müşteri tarafından düzenli olarak ödenir.
- Kredi şartları ve ödeme planı, müşteri ve banka arasında yeniden belirlenerek kredinin tahsil edilmesi yoluna gidilir.
- Müşteri kullandığı krediyi, sözleşmeye uygun olarak geri ödeyemez ve sorunlu kredi oluşur.

Karşılık kavramı, bankaların varlıklarının ana kalemi olan kredi alacaklarında meydana gelmiş ve/veya gelmesi muhtemel zararlar için ayırdıkları ihtiyatları tanımlamak için kullanılmaktadır (Acar; 2000:32).

Muhasebe açısından karşılık, iktisadi kıymetlerde meydana gelmiş olan fakat miktarı kesin olarak saptanamayan değer kayıpları ile, işletmenin bazı faaliyetlerinin sonucu doğması mümkün fakat miktarı kesin olarak bilinmeyen zararları karşılamak üzere ayrılan fonlar olarak tanımlanmaktadır. Karşılık ayrılması, olası muhtemel risklerin, işletmenin mali yapısında oluşturabileceği zararları engelleyebilmektir.

Vergi Usul Kanunu'nun 288. maddesine göre karşılık "Hasıl olan veya husulü beklenen, fakat miktarı katıyetle kestirilemeyen ve teşebbüs için bir borç mahiyetini arz eden belli bazı zararları karşılamak maksadıyla hesaben ayrılan meblağlar" olarak tanımlanmıştır.

4389 Sayılı Bankalar Kanunu’nun 11. maddesinin 12. fıkrasında ise karşılık kavramı için şöyle bir açıklama yapılmıştır: “Bankalar, kredileri ile diğer alacaklarından doğmuş veya doğması beklenen, ancak miktarı kesin olarak belli olmayan zararlarını karşılamak amacıyla karşılık ayırmak zorundadırlar....”

Bankalar, kullandırdıkları her kredide, farklı boyutlarda da olsa, geri dönmeme riski ile karşı karşıyadırlar. Kredilerin geri ödenmemesi veya ödenememesinden dolayı oluşan veya oluşması muhtemel zararları karşılamak amacıyla karşılık ayırmak zorundadırlar. Karşılık düzenlemelerinin temel özelliği daha önceden maruz kalınmış veya gerçekleşmesi kesin olan zararları dikkate almasıdır.

Karşılık ayırmanın temel amacı, oluşan veya oluşabilecek zararların gerçekleştiği andan itibaren bankanın mali yapısında meydana getireceği bozulmanın telafi edilebilir düzeyde kalmasını sağlamak ve bankanın faaliyetlerini kesintiye uğramadan devam edebilmesini sağlamaktır.

Karşılıklar,

- Kredi portföyünde gerçekleştiği düşünülen ancak, henüz tespit edilememiş kayıplar için,
- Portföyde henüz gerçekleşmemiş ancak, gelecek dönemlerde gerçekleşmesi beklenen kayıplar için ve/veya,
- Bunların her ikisi için de

ayrılabilir (Acar; 2000:33).

Banka ayırdığı kredi karşılığı meblağları karşısında herhangi bir varlığını atıl veya az getirili yatırım araçlarında tutmak zorunda değildir. Pasifte yer alan bu karşılıklar hesaben ayrılmakta ve sadece bankanın açıklanan kâr rakamları ile, eğer banka dönemi kârla kapatmışsa, dağıtabileceği kâr miktarını azaltmaktadır. Bu

durum bankadan maksimum kâr payı almayı uman banka ortakları için istenmeyen durum oluşturmakta, banka ayırdığı kredi karşılığı miktarı kadar meblağı kârdan düştüğü için ortaklar bu kârdan mahrum kalmaktadır. Bu durum banka tüzel kişiliğinin mali durumuna ise olumsuz değil olumlu olarak yansımaktadır. Çünkü ayrılan karşılık miktarı kadar kâr rakamı dağıtılmayıp bünyede kalmakta ve dolayısı ile bankanın daha güçlü mali yapıda olmasını sağlamaktadır. Zaten kredi karşılıklarının en önemli amacı da budur.

Banka karşılık miktarları hariç tutulduğunda zaten zarar durumunda ise ya da başa baş durumunda ise, bu durumda kâr payı uman ortaklar için bir şey değişmemekte ancak banka daha fazla zarar açıklamak durumunda kalmaktadır. Bu durum bankanın dışa karşı itibarını biraz sarsabilecek olsa da, ihtiyatlılık prensibi çerçevesinde bu karşılıklar, bankanın ileride oluşması muhtemel daha büyük zararları için önlem alması yönünden olumlu bir etki yapabilecektir.

Bankacılık mevzuatı açısından karşılıkların en önde gelen amacı bankacılık sisteminin istikrarlı bir şekilde güven içinde çalışmasını temin etmektir. Karşılıkların diğer bir amacı ise bankaların sabit varlıkları gibi algılanan kredi ve alacakların gerçek tutarları ile değerlendirilmesine imkân vermek, değerinde herhangi bir aşınma olmuş ise bunu ortaya koyarak sistem katılımcılarına doğru bilgi akışını temin etmek ve katılımcıların sistemi denetlemesine yardımcı olmaktır.

Kredi karşılıkları uygulamaları, BASEL I ve BASEL II uzlaşılarının yayınlanmasından sonra daha da önem kazandığı için aşağıda BASEL I ve BASEL II kriterlerine kısaca değinilmiştir.

2.2. BASEL I ve BASEL II Uzlaşıları

1970’li yılların ilk yarısında sabit kur sisteminin terk edilmesi ve 1974 yılında yaşanan petrol krizi sonucunda, uluslararası döviz ve bankacılık piyasalarında büyük dalgalanmalar yaratan sorunlara ortak bir çözüm bulmak amacıyla, 1974 yılı sonunda

İsviçre'nin Basel kentinde bulunan ve 17 Mayıs 1930'da, Avrupa Merkez Bankalarının bankası olarak faaliyette bulunmak ve uluslararası ödemeler sistemini düzenlemek amacıyla kurulmuş olan Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS) nezdinde "Bankacılık Düzenleme ve Denetim Uygulaması Komitesi" adında bir komite oluşturulmuştur.

Temel olarak, BIS, uluslararası bankalar, yerel bankalar ve yerel otoritelerle çalışarak, onların da görüş ve önerileri doğrultusunda, bankacılık sektörü için istişari mahiyetli olarak ortak standartların belirlenmesi, uygulanması ve test edilmesini amaçlamaktadır.

Belçika, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Lüksemburg, Hollanda, İsviçre, İsveç, İngiltere ve Amerika'nın üyesi olduğu komite ilk toplantısını 1975 yılı Şubat ayında gerçekleştirmiştir. Komite'nin 1975 yılında yayımladığı Basel Concordat'ı bankacılık düzenlemeleri ve denetimi konusunda gerçekleştirilen işbirliğinin ilk resmi belgesidir. Bu doküman, uluslararası bir bankanın merkezinin bulunduğu ülke ile şubesinin yer aldığı ülkenin düzenleme ve denetim otoriteleri arasındaki ilişkileri ve her bir otoritenin hak ve sorumluluklarını açık bir şekilde tanımlamaktadır.

Basel Komitesi resmi olarak kanun ve kurallar koyma yetkisine sahip olmamakla birlikte, bankacılık sektörü düzenlemeleri ile ilgili tasarı ve teklifler üreterek bunları tartışmaya açabilmektedir. Komite, sadece kapsamı oldukça geniş standartlar ortaya koyarak ve bunları ülkelere tavsiye ederek uluslararası ölçekte düzenleme ve gözetim uygulamalarının birbirlerine yakınlaşmasını sağlamaya çalışmaktadır. Bu standartları uygulayıp uygulamamak veya uygulanacaksa bunun hangi tarih ve yasal süreçlerde yapılacağına karar vermek tamamen ülkelerin düzenleme otoritelerinin yetkisindedir. Düzenlemeleri tavsiye niteliği taşımaktadır, ancak düzenlemelerine uymayan ülkelerin bankacılık sistemleri, uluslararası platformda dışlanmakta, risk primleri de olumsuz yönde etkilenmektedir (Değirmenci, 2005: 14).

2.2.1. Basel I Uygulamaları

1970 ve 1974 yıllarında yaşanan küresel ekonomik krizler ve ardından bir çok ülkede benimsenen liberal ekonomi politikaları nedeniyle, öncelikle sermaye piyasasının en önemli aktörü durumundaki bankaların yapısını daha güçlü hale getirebilmek amacıyla 1988 yılında Basel Bankacılık Denetim Komitesi tarafından BASEL I uzlaşısı yayınlanmıştır. BASEL I, bir bankanın batması halinde mevduat sahiplerinin karşılaşılabileceği maliyetleri en aza indirmek için asgari olarak tutulması gereken sermaye üzerinde odaklanmıştır.

Basel Bankacılık Denetim Komitesi'nin üyesi G-10 ülkeleri tarafından hazırlanan BASEL I, hali hazırda 100'den fazla ülkede, ulusal bankalar da dahil olmak üzere uygulanmaktadır (Atiker, 2005: 1).

BASEL I, yani Sermaye Yeterlilik Uzlaşısı, uluslararası faaliyet gösteren bankaların riskli faaliyetleri ile ellerinde tuttukları sermaye arasında bir ilişki kurmaya çalışmıştır. Buna uygun olarak da BASEL I' de "Cook Rasyosu" diye bilinen bir sermaye yeterliliği tanımı yapılmıştır.

Sermaye Yeterliliği = Özkaynak / Risk Ağırlıklı Varlıklar ve Gayrinakdi Kr = % 8

Standart, sermaye yeterliliği konusunda uluslararası bankalar için en az % 8 oranını getirmektedir. Ulusal otoriteler, yerel bankalar için bu orandan daha yüksek oranlar da belirleme seçeneğine sahiplerdir. Standardın 1988 yılında yayınlanmış çerçevesine göre hesaplanmış bir yeterlilik oranı, bankanın sağlıklı olup olmadığının da bir göstergesi sayılmalıdır. Ancak bu oran, sadece kredi riskini içermekte, bankanın karşı karşıya bulunduğu faiz riski, piyasa riski v.b. riskleri gözardı etmekte, bankanın aktif kalitesini ve krediler için ayrılan karşılıklar gibi sermaye dışı bileşenlerini dışarıda tutmaktadır.

Sermaye yeterlilik rasyosunun payında geçen özkaynak, bankaların muhasebe kayıtlarında ifade ettikleri sermaye miktarından daha farklı tanımlanmıştır. Bu rasyoda tanımlanan özkaynak şu şekilde hesaplanabilir;

1. Ana Sermaye (ödenmiş sermaye + dağıtılmamış kârlar)
2. Katkı Sermaye (karşılıklar + rezervler + fonlar)
3. Sermayeden İndirilen Değerler (aktifleştirilmiş giderler + mali iştirakler)

Özkaynaklar kalemi ilk iki kalemin toplamından üçüncü kalem düşülerek bulunur. Risk ağırlıklı varlıklar ve gayrinakdi krediler tutarı ise tüm bilanço içi ve bilanço dışı varlıkların 4 ana gruba ayrıldıktan sonra risk ağırlıklarıyla çarpılıp toplanması sonucu elde edilir.

Standart, sermayeyi ana sermaye ve katkı sermaye olarak iki bölümde ele almıştır. Ana sermaye (Birinci Kuşak), sermayenin temel bileşenidir ve esas olarak banka hissedarlarının tamamı ödenmiş ortaklık sermayeleri ile tüm vergi yükümlülüklerinden arındırılmış ve kamuya açıklanmış, dağıtılmamış kârlardan oluşmaktadır. Ana sermaye bileşenlerinin, bankanın karşı karşıya kalacağı acil durumlarda kayıpları hemen karşılamaya hazır kaynaklar olması gerekmektedir. Standarda göre, bir bankanın sermayesinin % 50'si ana sermaye formunda olmalıdır.

Katkı sermaye, ana sermaye bileşenleri dışında kalmasına rağmen taşıdığı nitelikler nedeniyle sermaye kapsamına alınabilecek kalemlerden oluşmaktadır. İkinci kuşak sermaye olarak da adlandırılan katkı sermayenin, banka sermayesi içindeki payı en fazla ana sermaye kadar olabilecektir.

Ana sermaye ve katkı sermaye içeriği aşağıdaki gibidir:

I-ANA SERMAYE

- A. Ödenmiş Sermaye
- B. Kanuni Yedekler
- C. İhtiyari ve Olağanüstü Yedekler
- D. Vergi Provizyonundan Sonraki Dönem Kârı ve Geçmiş Yıllar Kârı Toplamı
- E. Dönem Zararı İle Geçmiş Yıllar Zararı Toplamı

II- KATKI SERMAYE

- A. Genel Kredi Karşılıkları
- B. Banka Sabit Kıymet Yeniden Değerleme Fonu
- C. İştirakler, Bağlı Ortaklıklar Sabit Kıymet Yeniden Değerleme Fonu
- D. Alınan Sermaye Benzeri Krediler
- E. Muhtemel Riskler İçin Ayrılan Serbest Karşılıklar
- F. Menkul Değerler Değer Artış Fonu

Basel Standardı'na göre katkı sermaye içinde yer alan ihtiyari rezervler, ülkelerin muhasebe rejimlerine göre farklı formlarda olabilir. Bunlar, kamuya açıklanmış dağıtılmamış kârlarla aynı niteliklere sahiptir ancak, birçok ülke otoritesi tarafından sermayenin yasal bileşeni olarak kabul görmediğinden, ana sermaye yerine katkı sermaye içinde yer almaktadır. Varlıkların yeniden değerlemesi yolu ile elde edilen fonlar da katkı sermaye içindedir.

Genel karşılıklar adı altında tutulan fonların bir sermaye bileşeni olarak kabul edilebilmesi için, beklenmedik bir biçimde ortaya çıkan kayıpları karşılayabilme yeteneğine sahip olması gerekmektedir. Belirli bir varlık için öngörülen kötüleşme ve beklenen değer kaybı için ayrılan karşılıkların, beklenmedik kayıpları karşılama yetenekleri bulunmamaktadır. Bu nedenle bu tür karşılıklar katkı sermaye kapsamına dahil edilmemiştir. Basel Standardı'na göre, karşılıklar katkı sermaye içinde en fazla risk ağırlıklı varlıkların % 1,25'i oranında yer alabileceklerdir (Değirmenci, 2005: 17).

Katkı sermaye içinde yer alabilecek kalemlerden sonuncusu kalan vadeleri en az beş yıl olan araçlardır. Bir bölümünün vadesi gelmeden elden çıkartılabileceği düşünülürse, bu araçların da beklenmeyen kayıpları karşılama yeteneğinin sınırlı olduğu sonucuna ulaşılabilir. Bu sebeple bu tip araçlar, katkı sermaye içinde ancak ana sermayenin % 50'si oranında yer almaktadırlar.

Standart'a göre sermayeden indirilmesi gereken değerler ise aşağıda sıralanmıştır (Kurt,2003:85) :

SERMAYEDEN İNDİRİLEN DEĞERLER:

- A. Konsolidasyon Dışı Bırakılmış Olan Ana Faaliyet Konuları Para ve Sermaye Piyasaları İle Sigortacılık Olan ve Bu Konudaki Özel Kanunlara Göre İzin ve Ruhsat İle Faaliyet Gösteren Mali Kurumlara Yapılan Tüm Sermaye Katılımlarına İlişkin Tutarlar İle Özsermaye Yönetimi Uygulanmış Ancak Aktif ve Pasifleri Konsolide Edilmemiş Bu Tür Mali Ortaklıklara İlişkin Sermaye Payları
- B. Özel Maliyet Bedelleri
- C. İlk Tesis Bedelleri Peşin Ödenmiş Giderler
- D. Peşin Ödenmiş Giderler
- E. Diğer Bankalara Verilen Sermaye Benzeri Krediler
- F. Konsolidasyon Şerefıyesi
- G. Aktifleştirilmiş Giderler

Komite, riske duyarlı Sermaye Yeterliliği Rasyosu yaklaşımını benimsemiştir. Bilanço içinde ve dışında kalan tüm varlıkları taşıdıkları risklere göre bir katsayı ile ağırlandırarak Rasyo içinde ifade etmektedir.

Basel Komite'nin Rasyo hesaplanmasında dikkate aldığı risk kategorisi kredi riski, yani karşı taraf riskidir. Komite risk ağırlıklarını olabildiğince sade tutmaya çalışmış ve toplam dört adet risk ağırlığı saptamıştır. Aşağıda her bir risk kategorisine bilançoda yer alan hangi varlığın girdiği, OECD üyesi olan ve olmayan ülkeler ayrımı gözetilerek ele alınacaktır (Değirmenci, 2005: 20 – 21).

1. Yüzde 0 Risk Ağırlığı Uygulanacak Bilanço Kalemleri

Bankaların bilançosunda yer alan nakit değerler, ulusal para cinsinden merkez bankalarına ve merkezi hükümetlerine verilen ve ulusal para ile tahsil edilecek borçlar, OECD üyesi ülkelerin merkez bankalarına ve merkezi hükümetlerine verilen tüm diğer borçlar ile OECD ülkelerinin merkezi hükümetlerince teminat altına alınan aktif kalemleri sermaye yeterliliği rasyosu hesaplanırken risksiz kabul edilerek % 0 katsayı ile ağırlıklandırılırlar.

2. *Yüzde 20 Risk Ağırlığı Uygulanacak Bilanço Aktifleri*

Komite'ye göre, uluslararası kalkınma bankalarından olan veya bu bankalarca teminat altına alınan varlıklar, OECD içinde yerleşik bankalardan olan ya da bu bankalarca teminat altına alınan aktifler, OECD dışındaki ülkelerde yerleşik bankalara kullandırılan veya bu bankalarca garanti altına alınan vadesi 1 yıla kadar olan krediler, OECD içinde yer alan yerel yönetim ve KİT'lere verilen borçlar ve tahsil edilmekte olan nakit aktifler bu gruba girer ve % 20 katsayı ile ağırlıklandırılırlar.

3. *Yüzde 50 Risk ağırlığı Uygulanacak Bilanço Aktifleri*

Sahibi tarafından kullanılan veya kiraya verilen bir gayrimenkul ile teminat altına alınan banka kredileri bu gruptadır.

4. *Yüzde 100 Risk Ağırlığı Uygulanacak Bilanço Aktifleri*

Özel sektöre kullandırılan krediler, OECD dışındaki bankalara kullandırılan vadesi 1 yıldan daha uzun krediler, OECD dışındaki ülkelerin merkezi hükümetlerine yabancı para cinsinden kullandırılan krediler, mülkiyeti kamu kuruluşlarına ait ticari firmalara kullandırılan krediler, bankanın kullandığı binalar, araziler tüm araç gereçler ve diğer sabit varlıklar, gayrimenkul yatırımları, diğer bankalardan sağlanan sermaye araçları ile tüm diğer varlıklar bu gruptadır.

1988 Basel Standardına Göre Sermaye Yeterlilik Rasyosunun Hesaplanması

A. ANA SERMAYE (1. KUŞAK)

- Ödenmiş Sermaye
- Yedek Akçeler
- Kamuya Açıklanmış Rezervler (Dağıtılmamış Kârlar)

B. KATKI SERMAYE (2. KUŞAK)

- İhtiyari Rezervler
- Yeniden Değerleme

- Genel Karşılıklar
 - Sermaye Benzeri Krediler
- C. SERMAYE = (A + B)
- D. SERMAYEDEN İNDİRİLEN KALEMLER
- Şerefiye
 - Mali İştirakler
- E. SERMAYE TABANI = (C – D)
- F. TOPLAM RİSK AĞIRLIKLI VARLIKLAR
- Risk Ağırlığı % 0 Olanlar
 - Risk Ağırlığı % 20 Olanlar
 - Risk Ağırlığı % 50 Olanlar
 - Risk Ağırlığı % 100 Olanlar

Minimum Sermaye Yeterlilik Rasyosu = $E / F = \text{Top. Sermaye} / \text{Kredi Riski} \geq \% 8$

BASEL - I standardı; yalnızca uluslararası faaliyet gösteren bankalar için geliştirilmiş iken, tüm ülkeler ve bankalar tarafından kabul edilmiş olmasına ve çok geniş bir uygulama alanı bulmuş olmasına rağmen kabul edildiği tarihten itibaren eleştirilmeye başlanmıştır. Uygulanmasıyla birlikte bazı sorunlar baş göstermiştir. Bu sorunlar genel olarak şu şekilde sıralanabilir;

- BASEL - I'de, bankanın maruz kaldığı kredi riski, bankanın aktiflerinin ve bilanço dışı kalemlerinin farklı risk sınıflarına ayrılması ve her sınıfa karşılık gelen risk ağırlıkları olan %0, %20, % 50 ve %100 katsayılarıyla çarpılması suretiyle hesaplanmaktadır.
- Sadece dört farklı risk ağırlığı kullanılması nedeniyle risk duyarlılığı düşük olan BASEL - I, farklı faaliyet alanları olan bütün bankalara aynı şekilde

uygulandığından “herkese tek beden elbise” şeklinde eleştirel bir şekilde tanımlanmaktadır.

- BASEL - I’de “OECD klüp kuralı” şeklinde tanımlanmış olan uygulamadan dolayı OECD’ye üye ülkelerin hükümetlerine yüzde sıfır, aynı üye ülkelerin bankalarına ise borçlanmaları halinde %20 risk ağırlığı verilmektedir. Buna karşın OECD üyesi olmayan ülkeler için %100 risk öngörülmüştür.

Yukarıda sayılan maddeler bu düzenlemenin zayıf yanları olarak değerlendirilmiştir (Atiker, 2005: 2).

1980’li yıllarda en önemli bankacılık riski olarak görülen kredi riski, BASEL I standartlarını temelini oluşturmuştur. Ancak takip eden yıllarda;

- Finansal piyasalardaki faiz oranları,
- Döviz kurlarındaki dalgalanmalar, çok sayıda ABD finans kuruluşunun iflasını gündeme getirmiştir.

1996 yılından itibaren Amerika’da SYR (Sermaye Yeterliliği Rasyosu)’nin paydasına faiz oranı ve döviz kurlarına dayalı risklerin beraberce tanımlandığı piyasa riski içinde gerekli sermaye miktarı ilave edilmeye başlanmıştır.

Risk ağırlıklarının saptanmasında OECD ülkelerine ayrıcalık tanıyan Basel I, başlangıçta bankaların sadece kredi riskleri için sermaye gereksinimi tanımlamıştır. 1996 yılında yapılan değişiklik ve 1998’ de yürürlüğe giren şekliyle Basel I, kredi riski yanı sıra piyasa riski için de yasal sermaye bulundurmayı gerektirecek şekilde yeniden düzenlenmiştir.

Piyasa riski, bankaların bilanço içi ya da dışı pozisyonlarında piyasa fiyatlarında görülen değişiklikler nedeniyle karşılaştıkları kayıplar olarak tanımlanmaktadır. Standarda göre, faiz oranına duyarlı enstrümanların ve hisse senetlerinin taşıdıkları piyasa riski hesaplanırken, bu enstrümanların bankaların ticari defterlerinde yer alan güncel piyasa değerleri dikkate alınacaktır. Piyasa riskinin

ölçülebilmesi için öncelikle ticari defterlerde bulunan tüm kalemler piyasa değerleriyle ifade edilmelidir.

Bankaların hem kredi hem de piyasa riskinin dikkate alındığı, yeni sermaye yeterliliği rasyosunu hesaplayabilmesi için yeni bir bileşen daha tanımlanmıştır. Üçüncü kuşak sermaye olarak adlandırılan bu bileşen, kısa vadeli sermaye benzeri kredilerden oluşmaktadır. Ülkenin denetim otoritesinin uygun bulması halinde bir sermaye bileşeni olarak kullanılabilir üçüncü kuşak sermayenin, bankanın yükümlülüklerini yerine getirememesi durumunda banka sermayesinin sağlaması gereken “kayıpları karşılama” fonksiyonunu üstlenebilecek niteliklere sahip olması gerekir. Üçüncü kuşak sermayenin kullanımına bir takım sınırlamalar getirilmiştir. Buna göre,

- Üçüncü kuşak sermaye, kredi riskinden kaynaklanan kayıpların karşılanmasında bir sermaye bileşeni olarak dikkate alınmaz,
- Toplam üçüncü kuşak sermaye, piyasa riski için ayrılmış toplam ana sermayenin % 250’si ile sınırlandırılmıştır.
- Katkı sermaye, üçüncü kuşak sermaye yerine % 250 oranında ikame edilebilir. Bu ikame işlemi yapılırken, 1988 standardının koyduğu katkı sermaye en fazla ana sermaye kadar olmalıdır kuralı da ihlal edilmemelidir.
- Sermayenin temel bileşeninin ana sermaye olması ilkesini koruyabilmek için geliştirilmiş son kurala göre de, katkı ve üçüncü kuşak sermaye tutarı toplamı en fazla ana sermaye tutarı kadar olmalıdır (Değirmenci, 2005: 35).

Piyasa Riskinin Dahil Edildiği Sermaye Yeterlilik Rasyosunun Hesaplanması

A. ANA SERMAYE (1. KUŞAK)

- Ödenmiş Sermaye
- Yedek Akçeler
- Kamuya Açıklanmış Rezervler (Dağıtılmamış Kârlar)

B. KATKI SERMAYE (2. KUŞAK)

- İhtiyari Rezervler
- Yeniden Değerleme
- Genel Karşılıklar
- Sermaye Benzeri Krediler

C. 3. KUŞAK SERMAYE

- Kısa Vadeli Sermaye Benzeri Krediler

D. $SERMAYE = (A + B + C)$

E. SERMAYEDEN İNDİRİLEN KALEMLER

- Şerefiye
- Mali İştirakler

F. $SERMAYE TABANI = (D - E)$

G. TOPLAM KREDİ RİSKİNE GÖRE AĞIRLIKLANDIRILMIŞ VARLIKLAR

H. TOPLAM PİYASA RİSKİNE MARUZ VARLIKLAR

$$\text{Min.Ser.Yet. Ras.} * = F / (G + (12,5 * H)) = \text{Top.Ser./ Krd.Ris.} + \text{Piy.Ris.} \geq \% 8$$

Varlıkların Risk ağırlıkları ve risk grupları aşağıdaki gibidir (Atiker, 2005: 2).

VARLIKLAR	RİSK AĞIRLIĞI
ANA SERMAYE	% 0
KATKI SERMAYE	% 20
ÜÇÜNCÜ KUŞAK SERMAYE	% 50
SERMAYEDEN İNDİRİLEN DEĞERLER	%100

(* Piyasa riski için hesaplanan tutar % 8'in tersi olan 12,5 ile çarpılır. Bu, kredi riski ve piyasa riski için hesaplanan tutarlar arasında sayısal bir ilişki yaratmak amacı ile yapılmıştır.)

Türkiye’de piyasa risklerini de dikkate alarak sermaye yeterliliğinin ölçülmesi ise, 10.02.2001 tarihinde 24314 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik” ile sağlanmıştır.

Türkiye’de de yüksek döviz kurları ve faiz oranları dalgalanmalarına dayalı 2000 yılı krizi sonrası, BDDK bankacılık sermaye yeterliliği oranı hesaplanmasına piyasa riskinin de dahil edilmesini 2001 yılı sonundan itibaren zorunlu hale getirmiştir.

$$\text{Sermaye Yeterliliği} = \text{Özkaynak} / \text{Kredi Riski} + \text{Piyasa Riski} = \% 8$$

BASEL sermaye uzlaşısı, belirli koşullar altında genel karşılıkların katkı II (Tier II) sermayeye dahil edilmesini öngörmektedir. Avrupa ülkelerini kapsayan bir araştırmada, Fransa ve İngiltere’nin genel karşılıkları sermayeye dahil ettikleri, İtalya ve Hollanda’nın ise dahil etmedikleri görülmektedir. Birçok G – 10 dışı ülke – Arjantin, Avustralya, Brezilya ve Güney Kore hariç – genel karşılıkları katkı II sermayeye dahil etmektedir. Bazı ülkeler, standart krediler için ayrılması gereken asgari karşılıkları belirlemişlerdir (Sayım, 2006: 105). Kredi karşılıkları ile ilgili ülke uygulamalarına aşağıda ayrıntılı olarak yer verilmiştir.

1988’de Basel Sermaye Uzlaşısı’nın yayınlanmasıyla kredilerin sınıflandırılması ve kredi zararları için karşılık ayrılmasının önemi daha da artmıştır. Uzlaş’da genel karşılıkların katkı II sermayeye dahil edilmesine izin verilmiştir. Ancak, ülkelerin birçoğu Sermaye Uzlaşısı’nda belirlenenden daha sıkı bir yaklaşımı benimsemişlerdir.

Genel kredi karşılıklarının katkı II sermayeye dahil edilmesine izin verildiği durumlarda limit, Sermaye Uzlaşısı’nda belirtildiği üzere genellikle risk ağırlıklı aktiflerin yüzde 1,25’idir (Dünya Bankası, 2004:105).

2.2.2. Basel II Uygulamaları

BASEL I ile tanımlanan bankaların maruz kaldığı kredi riski ve piyasa riskini ölçmede kullanılan mevcut yöntemlerin;

- Bankacılık risklerini gerçekçi bir şekilde ölçmede yetersiz kalması,
- Finansal piyasalardaki fiyat dalgalanmalarını yeterince dikkate alamaması,
- Bankaların portföy oluşturma davranışlarındaki farklılıkları gözetememesi gibi nedenlerle, söz konusu standardın yeniden ele alınarak kapsamının genişletilmesi ve daha hassas risk ölçüm ve yönetim metotlarına yer verebilecek şekilde yapılanması giderek bir zorunluluk halini almıştır.

Uygulanan sermaye yeterliliği uzlaşısının (BASEL I'in) eksikliklerini gidermek ve bankaların risk ölçümlerinin daha sağlıklı olmasını sağlamak amacıyla Basel Komite 1999 yılında yeni sermaye standardı belirlenmesini sağlamak amacıyla bir tartışma ortamı yaratmış ve bunu internet üzerinden kullanıcılarına sunmuştur. Bu taslak gelen öneri ve teklifler doğrultusunda ilerleyen birkaç önemli revizyona tabi tutulmuştur. Bankaların finansal yapılarında piyasa risklerinin de önemli olmasına rağmen, BASEL I'in sadece kredi risklerini dikkate almış olması ve bankacılık sektöründe oluşan gelişmeler ışığında BASEL I'in yetersiz kalmış olması sonucunda, Basel Bankacılık Denetim Komitesi Haziran 1999'da Yeni Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'na (BASEL II) ilişkin ilk istişari metni yayımlamıştır. 2001 ve 2003 yıllarında yayımlanan ikinci ve üçüncü istişari metinlerin ardından Basel II'nin nihai metni 26 Haziran 2004'te yayımlanmıştır.

BASEL II ekleri ile birlikte 250 sayfayı bulmaktadır. Dört bölümden oluşan metinde ilk bölümde Uzlaşî'nın uygulama alanı ortaya konmaktadır. Asıl yenilikler getiren ikinci bölümde ise asgari sermaye yeterliliği başlığı altında kredi riski (standart yaklaşım ve içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşım çerçevesinde ayrı ayrı) ve operasyonel risk ele alınmakta, ölçüm yöntemleri ortaya konmaktadır. Üçüncü bölüm denetimsel teftiş sürecini, dördüncü bölüm ise pazar disiplini ele almaktadır.

Standartların amacı, bankaların kredi kriterlerinde risk yönetimini ön plana çıkarmaktır. Risk odaklı kredi yönetimi beraberinde risk odaklı kredi fiyatlamasını getirecektir.

BASEL II standartlarına göre hesaplanması gereken Sermaye Yeterlilik Rasyosu (SYR) aşağıdaki gibidir.

$$\text{Sermaye Yeterlilik Rasyosu (SYR)} = \text{Özkaynaklar} / \text{KR} + \text{PR} + \text{OR} = \% 8$$

Yukarıdaki formülde KR : Kredi Riski'ni; PR: Piyasa Riski'ni; OR : Operasyonel Risk'i ifade eder.

- **Kredi Riski:** Bankaların kısa ve orta vadede verdikleri kredilerin ya hiç ödenmemesi yada zamanında ödenememesi sonucunda bankanın uğrayacağı zararı ifade eder.
- **Piyasa Riski:** Finansal piyasaların faiz oranları ve döviz kurlarında değişimler sonucunda bankalarda meydana gelen değişimler sonucunda bankanın zarar etme veya sermaye kaybetme riski olarak tanımlanmaktadır.
- **Operasyonel Risk:** Bir bankanın işlemeyen yada uygun olmayan iç süreçler, insanlar ve sistemler yada dış etkenler nedeniyle ortaya çıkabilecek zarara uğrama riskine operasyonel risk denir (Atiker, 2005: 4).

BASEL II, piyasa riski ile ilgili BASEL I düzenlemelerini aynen korurken, kredi riskinin hesaplanması ile ilgili yeni düzenlemeler getirilmiş ve operasyonel risk ilk kez sermaye yeterliliği hesaplanmasına dahil edilmiştir. 2004 ortasında son halini alan BASEL II'nin, 2006 sonunda G-10 ve AB' de, 2007 itibariyle de gelişmekte olan ülkelerde uygulanmaya başlanması beklenmektedir. BASEL II'nin yürürlüğe girmesi, önemli değişiklikleri de beraberinde getirecektir. Kredi riski için gerekli olan sermayenin saptanmasında, Standart Yöntemin kullanılması durumunda, BASEL I çerçevesinde geçerli olan OECD üyeliği ayrıcalığı kalkacak ve yerine Dışsal Derecelendirme Şirketlerinin vereceği kredi dereceleri uygulanacaktır. Bu değişikliğin en olumsuz şeklini yaşayacak ülkelerden biri Türkiye'dir. BASEL II

yürürlüğe girdiğinde, Türkiye’ den olan alacakların risk ağırlığı % 0 ‘ dan %100’ e ve Türk bankalarından olan alacakların risk ağırlığı %20’ den %100’ e çıkacağı için, BASEL II’yi uygulamasa bile, Türkiye’nin ve Türk bankalarının alacağı kredilerin faizinde artış, miktarında ise azalış olacaktır. Diğer bir etki ise BASEL II’ yi uygulamaya başlayacak ülkelerin sermaye yeterliliği rasyolarında görülecektir. Operasyonel risk içinde sermaye bulundurma zorunluluğu, bankaların minimum sermaye ihtiyacını arttıracaktır. G-10 ve AB’deki, başlangıçta az sayıda olsalar bile, İçsel Risk Hesaplama Yöntemlerini kullanacak bankaların sermaye gereksinimleri düşerken, Standart Yöntemi kullanacak olan Türkiye gibi gelişmekte olan ülke bankalarında sermaye gereksiniminde artış görülecektir. Bu durum, sermaye yeterliliği konusunda karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olacak gelişmiş ülke bankalarının, gelişmekte olan ülkelerdeki bankalarla birleşmeleri, onları satın almaları şeklinde yaşanacak bir konsolidasyon sürecini başlatabilecektir.

BCBS (Basel Bankacılık Denetim Komitesi) geliştirilmiş bir sermaye yeterlilik çerçevesi olan BASEL II’ye geçiş amacına “*risk yönetimine daha fazla önem vermek ve bankaların risk değerlendirme kapasitelerinde devam eden gelişmeleri cesaretlendirmek*” olarak belirtmektedir. Dolayısıyla Komite özellikle uluslararası faaliyet gösteren bankaların BASEL I’de öngörülenden daha karmaşık risk değerlendirme kapasiteleri olduğu gerçeğinden hareketle, ileri düzey yöntemlerde yaşanan gelişmelerin önünü açmak ve cesaretlendirmek arzusundadır.

BASEL II, mimarisi üç yapısal bloğun üzerine kurulu bir düzenleme standardıdır.

BASEL I

Asgari Sermaye Oranı % 8

“OECD Klüp Kuralı”

BASEL II

1. Yapısal Blok : Standart Yaklaşım, Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım, Temel ve Gelişmiş İçsel Derecelendirme Yaklaşımları

2. Yapısal Blok : Banka ve Denetim Otoritesinin İncelemesi

3. Yapısal Blok : Piyasa Disiplini

I. Yapısal Blok, nicel (sayısal) değerlendirme yapılmasına ve riske daha duyarlı asgari sermaye şartlarının ortaya konulmasına ilişkindir.

II. Yapısal Blok, niteleyici değerlendirmenin yer aldığı “güçlendirilmiş” denetim otoritesinin incelemesi sürecidir.

III. Yapısal Blok, kamuya artan oranda açıklama yapma yoluyla piyasa disiplininin sağlanmasına ilişkin bölümdür (Atiker, 2005: 5).

I. Yapısal Blok

Birinci yapısal blok bankanın risklere karşı elinde bulundurması gereken asgari sermaye tutarına ilişkin bölümdür. BASEL I’deki %8’lik oranın korunduğu bu bölümde, kredi riskinin ölçümüne ilişkin yeni yöntemler önerilmiş ve BASEL I’de açıkça kapsanmayan “operasyonel risk” bölümü yer almıştır.

Bu yapısal blokta yer alan; piyasa riskinin hesaplanmasında BASEL I’e göre önemli bir değişiklik olmamıştır. Yani;

- Standart Yaklaşım ve
- Riske maruz değer yaklaşımı korunmuştur.

Bu yapısal blokta kredi riskinin hesaplanması için basit, orta, gelişmiş düzeyde olmak üzere farklı yaklaşımlar seçenek olarak sunulmaktadır. Bunlar:

- Standart yaklaşım,
- Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım,
- İleri Düzey İçsel Derecelendirme Yaklaşımı’dır.

BASEL II, bir bankanın kredi ilişkisi içinde bulunabileceği tüm gerçek ya da tüzel kişiler için, kredi ilişkisinin risklilik durumuna göre risk katsayıları vermektedir. Risk ölçülmesinde standart yaklaşıma göre, bankalar derecelendirme kuruluşlarının yayınlamış oldukları dereceleri risk katsayılarının belirlenmesinde kullanabileceklerdir. Derecelendirme notuna etki eden faktörlerden birincisi firmanın

finansal verileri diğeri ise firmanın niteliksel faktörleridir. Finansal veriler firmaların bilanço, gelir tablosu, nakit akım tablosu gibi verileri ile finansal analizlerinin yapılması sonucu elde edilecektir. Niteliksel veriler ise yöneticilerin ve ortakların geçmişleri, firmanın pazar payı , dış ticaret kapasitesi gibi unsurlarının değerlendirilmesi sonucu elde edilecektir. Varolan uygulamadan farkı, kredi riskinin ölçümünde derecelendirme kuruluşlarının derecelerinin kullanılması, ülkelerin OECD üyesi olup olmamalarına göre gruplandırılmasından vazgeçilmesi, kimi çokuluslu kalkınma bankaları için yüzde sıfır katsayısının kullanılması ve % 150 risk katsayısının kullanılmasıdır.

Standartlar uyarınca bankalar kredi talebinde bulunan kuruluşları iki guruba böleceklerdir. Bir bankadan kullandıkları kredi tutarı 1 Milyon EUR'nun altında bulunan firmalar o bankanın perakende portföyünde, 1 Milyon EUR'nun üzerinde bulunanlar ise kurumsal portföyde değerlendirilecektir. Firmalar içerisinde bulunduğu portföyün risk ağırlıklarına tabi olacaktır. Kurumsal portföy içindeki firmalar dış derecelendirme kuruluşlarınca değerlendirilecek olup bu firmaların kredi maliyetleri daha yüksek olacaktır.

İçsel derecelendirme yaklaşımları bankalara, kendi derecelendirme modellerini kullanma imkanı tanımaktadır. Böylece bankaların temerrüt olasılıklarını belirlemeleri mümkün olmakta ve bankalar önemli bir manevra kabiliyetine sahip olabilmektedirler. Buna karşın; resmi otorite bankaların içsel derecelendirme yöntemlerini gözden geçirmek ve uygulanabilirliğine onay vermek durumundadır. Bu nedenle ulusal otoritelere büyük bir sorumluluk düşmektedir.

Kredi riskinin ölçümünde, bankaların içsel modellerine dayanan yaklaşımlar temel ve gelişmiş olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İçsel derecelendirmeye dayalı temel yaklaşımda banka her bir borçlunun ödememe olasılığını tespit etmekte, denetim otoritesi ödememe durumunda maruz kalınacak risk ve doğacak zarar tahminlerine ilişkin veriyi sağlamaktadır. Gelişmiş yaklaşımda ise, gelişmiş bir sermaye tahsis yapısına sahip olan bankaya her iki veriyi de sağlama izni verilmiştir.

Temel İçsel Derecelendirme Yöntemi, kurumların portföylerinin basit risk kategorilerine göre ayrılacağı ve bu risklerin reytinglerinin temerrüde düşme ihtimallerine göre belirleneceği şeklinde özetlenmektedir. Gelişmiş yöntemde ise, temel yöntemde olduğu gibi temerrüde düşme ihtimalinin yanında temerrüt halinde kayıp ve temerrüt halindeki riski, kurumlar kendileri belirleyecektir.

İçsel derecelendirme yönteminde, kredi türü ve müşteriye içinden uygun derece notunun verilebileceği bir veri tabanının kurulması esas olmaktadır.

Süreç aşağıdaki gibi işler:

- Banka, her borç alan kredi müşterisine bir kredilendirme derecesi verir.
- Banka, her borç alan kredi müşterisi için temerrüde düşme oranı bulur.
- İstatistiksel olarak belirlenen sonuçlar her derece içinde, gelecekte beklenen (potansiyel) kayıp oranına çevrilir (Sayım, 2006: 34).

Kredi riskinin ölçümünde standart yaklaşımdan, temel ve gelişmiş içsel derecelendirmeye dayalı modellere geçen bankaların tutması gereken sermaye yeterlilik oranları azalmaktadır. Standart yaklaşımda bu oran % 8 iken, gelişmiş içsel derecelendirme modelinde bu oran % 7,6 düzeyindedir.

BASEL II ile yeni eklenen “Operasyonel Risk Hesaplaması” ise;

- Temel Gösterge Yaklaşımı,
 - Standart Yaklaşım,
 - Alternatif Standart Yaklaşım
- veya
- İleri Ölçüm Yaklaşımları ile yapılabilecektir.

BASEL II’deki Standart Yaklaşım’ın BASEL I’e göre getirdiği en önemli yenilik, ilgili risk ağırlıklarının belirlenmesinde bağımsız derecelendirme kuruluşları (Standart & Poors, Moody’s ve Fitch gibi.) tarafından ülke, bankalar ve şirketlere verilen derecelendirme notlarının kullanılmasıdır.

Basitleştirilmiş Standart Yaklaşımında ise risk ağırlıklarının belirlenmesinde ihracat kredi kuruluşları tarafından verilen notlar kullanılmaktadır. Örneğin, piyasa riskinin hesaplanmasında kamu menkul kıymetleri mevcut mevzuat gereği % 0 risk ağırlığına tabii iken, BASEL II çerçevesinde kullanılan yöntemle göre söz konusu menkul kıymeti ihraç eden ülkeye Bağımsız Derecelendirme Kuruluşları veya İhracat Kredi Kuruluşları (ECAI veya ECA) tarafından verilen derecelendirme notuna göre farklı risk ağırlıkları verilebilecektir.

BASEL II’de kredi riskinin hesaplanmasında OECD “klüp kuralı” terk edilmektedir. Bu çerçevede, Standart Yaklaşımla kredi riskinin hesaplanmasında, alacakların tabi olacağı risk ağırlığı borçlunun ECAI (Bağımsız Derecelendirme Kuruluşları) tarafından almış olduğu derecelendirme notuna göre saptanmaktadır.

Basitleştirilmiş Standart Yaklaşımında ise kredi riski hesaplamasında borçlunun ECA (İhracat Kredi Kuruluşları) notu kullanılmaktadır (Atiker, 2005: 7).

Yine BASEL II’ye özgü bir durum olan husus, bazı konularda ulusal tercih seçeneğinin ve değişik opsiyonların kullanılmasının ülke otoritelerinin kararına bırakılmasıdır. Bu bağlamda ulusal otoriteler, kendi ülke hazinelerine ilişkin, kaynağı ve kendisi ulusal para cinsinden olan riskler daha düşük bir risk ağırlığı uygulayabilmektedir.

Standart yaklaşımda yüksek risk sınıfına giren takipteki alacaklar ve diğer bazı varlıklara derecelendirme notlarından bağımsız standart risk ağırlıkları verilmiştir.

Hangi derecelendirme şirketinin notlarının kullanılacağı hususu ulusal otoritenin tercihinin bırakılmıştır.

Operasyonel Risk kavramı bankaların risk profilinin daha iyi yansıtılabilmesi amacıyla sermaye yeterliliğinin belirlenmesinde yeni eklenmiş bir bileşendir.

Operasyonel riskin hesaplanmasında temel gösterge yaklaşımı, standart yaklaşım ve alternatif standart yaklaşım kullanılabilir.

Temel gösterge yaklaşımına göre sermaye yükümlülüğü son üç yılın ortalama brüt gelirinin %15'ine eşittir (Atiker, 2005: 8).

Standart yaklaşıma göre ise üç yıllık ortalama brüt gelir sekiz ayrı faaliyet kolu olarak ayrıştırılmakta ve faaliyet kollarına ilişkin brüt gelir %12, %15 ve %18 oranındaki katsayılarla çarpılarak toplam sermaye yükümlülüğü bulunmaktadır.

Alternatif standart yaklaşımda ise perakende ve kurumsal bankacılıkta brüt gelir yerine bu faaliyet kollarındaki alacakların %3,5'i kullanılmakta, diğer faaliyet kolları için ise yine brüt gelir kavramı benimsenerek standart yaklaşımdaki hesaplama yapılmaktadır.

Bankalar düzenleyici kurumun onayıyla pozisyonlarının gerektirdiği sermaye tutarını kendi içsel risk tahmin modellerini kullanarak hesaplayabilirler. Bu modeli kullanmak isteyen bankanın, derecelendirme ve risk tahmin modellerinin anlamlı sonuçlar verdiğini resmi otoriteye kanıtlaması gerekmektedir. Ayrıca bankanın belirlediği bu dereceler yıllık olarak gözden geçirilmelidir. Önemli borçlular hakkındaki bilgiler geçmişe yönelik olarak uygun şekilde saklanmalıdır. Bu yaklaşımların uygulanabilmesi için öncelikle varlıklarını sınıflandırılması gerekmektedir. Bu nedenle, içsel derecelendirme yaklaşımlarında kredi veren banka öncelikle varlıklarını;

- Şirket (Kurumsal)
- Proje Finansmanı
- Yatırım Finansmanı
- Emtia Finansmanı
- Gelir Getiren Gayrimenkul Finansmanı
- Ticari Gayrimenkul Finansmanı

- Ülke / Hazine
 - Hükümetler
 - Merkez Bankaları
 - Bazı Kamu Kurumları
 - Çok Taraflı Kalkınma Bankaları
 - IMF
 - BIS(Uluslar arası Ödemeler Bankası)
 - Avrupa Merkez Bankası
 - Avrupa Topluluğu
- Banka
 - Bankalarla beraber aracı kurumlarda aynı şekilde değerlendirilir.
- Perakende
 - Bireysel Müşteriler
 - İpotekli Konut Finansman Kredileri
 - Küçük İşletmeler
- Hisse Senedi

şeklinde ayırmalıdır.

İçsel derecelendirme yaklaşımlarında esas olan tutarlılıktır. Yaklaşımın esas itibariyle tüm riskli aktiflere ve tüm iş alanlarına uygulanması gerekmektedir. Ancak veri kısıtlamaları nedeniyle bankanın aynı anda tüm varlık sınıfları için içsel derecelendirme yaklaşımını kullanmaması halinde BASEL II' de düzenleyici otoritenin izniyle İçsel Derecelendirme Yaklaşımı - IRB'nin aşamalı olarak uygulanması olanaklı kılınmıştır.

Temel IRB'de;

- Banka portföyünde bulundurduğu kredi müşterileri için temerrüde düşme olasılığını kendisi tahmin etmektedir.
- Diğer risk bileşenleri ulusal gözetim otoritesi tarafından veri olarak sunulmaktadır.

İleri düzey IRB’de;

- Banka kredi müşterileri için temerrüde düşme olasılığının yanı sıra,
- Temerrüt halinde kayıp
- Temerrüt anındaki risk tutarı
- Vadeyi

kendisine ait içsel verilere dayanarak tahmin etmektedir (Atiker, 2005: 8 – 9).

Böylece elde edilecek parametreler BASEL - II uzlaşısı tarafından verilen “risk ağırlıklı fonksiyonlarına” uygulanmasıyla sermaye yeterliliği belirlenmektedir.

İçsel derecelendirme yaklaşımlarında banka tarafından tahmin edilen parametrelerin sermaye yeterliliğinin hesaplanılmasında kullanılması mevcut düzenlemelerden ciddi şekilde uzaklaşılması anlamına gelmekte ve dolayısıyla denetim otoritesi açısından kapsamlı bir inceleme yapılması gerekmektedir. Çünkü parametrelerin doğru tahmin edilip edilmemesi sermaye yeterliliğinin de doğruluğunu etkilemektedir. Parametrelerin bir bankada gerçeği yansıtması, bir diğerinde ise olduğundan daha düşük tahmin edilmesi halinde bankalar arasında sermaye yeterliliğinin belirlenmesinde farklılıklar oluşabilecek bu nedenle sektörde rekabet bozucu etkiler gündeme gelebilecektir. Bu nedenle, içsel derecelendirme yöntemlerinde, düzenleyici otoritenin bankaların tahmin ettiği parametreleri çok iyi tahmin etmesi gerekmektedir.

II. Yapısal Blok

II.Yapısal Blok, bankaların risk yönetimi yaklaşımının denetim otoritesi tarafından incelenme sürecidir. Bu blokta bankaya ve denetçi otoriteye özel görevler yüklenmektedir. Basel Komitesi I.Yapısal Blok ile II.Yapısal Blok’un uyum içinde olması için dört ana ilke belirlemiştir. Bu ilkeler;

- Bankalar risk profillerine ve stratejilerine uygun sermaye yeterliliklerini değerlendirebilecekleri bir sürece sahip olmalıdırlar. Bu süreç dahilinde banka

yönetim kurulu ve yöneticileri tarafından yapılan bir gözden geçirme süreci olmalıdır.

- Denetleyici otoritenin, bankaların içsel sermaye yeterlilik değerlendirmeleri ve stratejilerinin yanında sermaye rasyolarına olan uyumlarının gözden geçirilmesi suretiyle bir değerlendirme yapmasıdır.
- Resmi otoritenin, asgari sermaye yeterliliği rasyosunun tutturulmasının yanı sıra gerekli olduğunu düşündüğü durumlarda bankalarda asgari oranın da üzerinde sermaye tutulmasını talep edebileceği hususu üçüncü ilke olarak belirlenmiştir.
- Son ilke ise, banka sermayesinin belirlenen asgari yükümlülüğün altına düşmemesi için bankanın kendi risk karakteristiğine uygun tedbirlerin resmi otorite tarafından önceden alınmasının sağlanmasına ilişkindir (Atiker, 2005: 9).

III.Yapısal Blok

III. Yapısal Bloкта ana hedef piyasa disiplinin sağlanmasıdır. Bankaların sahip oldukları sermaye yeterliliği ve risk değerlendirme yöntemleri dahil olmak üzere önem arz eden konularda kamuya açıklama yapma gerekliliğini ortaya koyan üçüncü blokta, bankalar arasında karşılaştırma yapılabilmesi ve bu yolla şeffaflığın sağlanması hedeflenmektedir.

Denetim otoritesi temel olarak iki farklı veri kaynağına sahiptir. Otorite, yerinde denetim veya uzaktan izleme aracılığıyla toplanan verilere dayanarak bankanın standart yaklaşımlarını kontrol etmektedir.

Bunun yanı sıra denetim otoritesi, bankanın içsel derecelendirme yöntemlerini kullanmak istemesi halinde, ilgili bankanın kapasitesini değerlendirecek, içsel derecelendirme ve gelişmiş model yaklaşımlarına uygun olup olmadığına karar vermektedir. Öte yandan, düzenleyici otorite bankalara ve müşterilere dış derecelendirme notu veren kuruluşlara kuruluş ve faaliyet izni vermektedir.

2.3. Karşılık Uygulamasında Yabancı Ülkelerde Durum

Birçok ülkede, kredi zararları için karşılık ayırma kuralları ile, zararların başlangıçta belirlenmesi amaçlanmamaktadır. Bunun yerine, mali otoritenin kayda değer gördüğü ‘nesnel’ etkenler dikkate alınmaktadır. Bazı ülkelerde, sadece karşılıkların yeterli düzeyde ayrılmasını sağlayacak genel bir rehberi kapsayan ilkesel kurallar oluşturulmuştur. Bu yaklaşım Avrupa Birliği’nde yaygındır. Bazı ülkelerdeki kredi sınıflandırılması ve karşılıklara ilişkin uygulamalar Tablo 1 de sıralanmıştır (Dünya Bankası, 2004:120).

Kredi sınıflandırılmasında detaylı düzenlemelere sahip ülkelerde çoğunlukla ayrılması gereken asgari karşılık oranları belirlenmiştir. Gelişmekte olan ülkeler de bu yaklaşımı benimsemişlerdir. Karşılık ayrılması konusunda detaylı düzenlemelerin yapılmasının en önemli sebebi bankacılık faaliyet alanının düzenlenmesi ve düzenlemelerin uygulanmasını sağlamaktır (Sayım, 2006:106-117).

Tablodan da görüleceği üzere G – 10 ülkelerinde krediler en az üç (Fransa) en fazla beş (İtalya, Japonya, Amerika) kategoride değerlendirilirken, G – 10 dışı ülkelerde bu kategori sayısı 5 (Arjantin, Şili, Çin, Çek Cumhuriyeti, Hong Kong, Kore, Singapur, Güney Afrika) ile 9 (Brezilya) arasında değişmektedir.

Tablo 1: Kredi Sınıflandırması ve Krediler İçin Ayrılan Karşılıklar										
Grup/Ülke	İhtiyati	Kredi Kategorilerinin Sayısı	Özel İzlemede		Standart Altı		Şüpheli		Zarar	
			Karşılıklar	Tahsili Gecikme Süresi (Ay)	Karşılıklar	Tahsili Gecikme Süresi (Ay)	Karşılıklar	Tahsili Gecikme Süresi (Ay)	Karşılıklar	Tahsili Gecikme Süresi (Ay)
G - 10										
Fransa^a	Evet	3	-	3 aya kadar	-	-	100	-	-	-
Almanya^b	Evet	4	-	-	-	-	-	-	-	-
İtalya	Evet	5 ^c	-	-	-	-	-	-	-	-
Japonya	Evet	5	^d	3 aya kadar	15	6 aya kadar ^e	70 ^d	-	100	-
Hollanda	Evet	-	-	-	-	-	-	-	-	-
İngiltere	Evet	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Amerika	Evet	5 ^f	-	-	-	-	-	-	-	-
G - 10 Dışı										
Arjantin^g Teminatlı	Hayır	5	3	-	12	-	25	-	50	-
Arjantin Teminatsız	Hayır	5	5	-	25	-	50	-	100	-
Avustralya	Evet	^h	-	-	-	-	-	-	-	-
Brezilya	Hayır	9 ⁱ	-	-	-	-	-	-	-	-
Şili	Hayır	5	0-5	-	5-39	-	40-79	-	80-100	-
Çin	Evet ^j	5	3	-	25	3	75	6	100	-
Çek Cumhuriyeti	Hayır	5	5	1-3	20	3-6	50	6-12	100	12 aydan fazla

Tablo 1: Kredi Sınıflandırması ve Krediler İçin Ayrılan Karşılıklar										
Grup/Ülke	İhtiyati	Kredi Kategorilerinin Sayısı	Özel İzlemede		Standart Altı		Şüpheli		Zarar	
			Karşılıklar	Tahsili Gecikme Süresi (Ay)	Karşılıklar	Tahsili Gecikme Süresi (Ay)	Karşılıklar	Tah. Gec. Süresi (Ay)	Karşılıklar	Tahsili Gecikme Süresi (Ay)
Hong Kong Tam Teminatl	Evet	5	-	12 aya kadar	-	12 aydan fazla	-	-	-	-
Hong Kong Yarı teminatl/ Teminatsız	Evet	5	-	3 aya kadar	20-25 ^k	3-6	50-75 ^k	6 aydan fazla	100	-
Hindistan Teminatl	Hayır	4	-	-	10	6-18	20-50 ^l	18 aydan fazla	100	Hesabı yok
Hindistan Teminatsız	Hayır	-	-	-	-	-	100	-	-	-
Kore	Hayır	5	2	-	20	-	50	-	100	-
Meksika	Hayır	7 ^m	-	-	-	-	-	-	-	-
Rusya Fed.	Hayır	4	-	-	20	-	50	-	100	-
Suudi Arabistan ⁿ	Evet	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Singapur ^o	Hayır	5	-	-	En az 10	3 ay veya daha fazla	En az 50	3 ay veya daha fazla	100	3 ay veya daha fazla
Güney Afrika	Hayır	5	2	-	20	-	50	-	100	-
İspanya	Hayır	6	-	3 aya kadar	10	-	25-100 ^p	6 aydan fazla ^r	100	36 aydan fazla
Batı Afrika Para Birliği ^s	Hayır	3	-	-	-	-	100	6 aydan fazla	-	-

Kaynak: Dünya Bankası, “Gelişmiş ve Gelişmekte Olan seçilmiş Ülkelerde Kredi Sınıflandırılması Ve Karşılık Ayırma Uygulamaları”, Bankacılar Dergisi, 2004, Sayı 48, Sayfa: 122-123.

- ^{a-} Krediler, bankanın kredinin geri ödenmesinde muhtemel risk görmeleri halinde şüpheli olarak sınıflandırılmakta veya kredi yasal prosedürlere tabi tutulmaktadır. Özel izlemedeki krediler vadesi geçmiş krediler olarak nitelendirilmektedir.
- ^{b-} Fark edilebilir riski olmayan krediler, artan gizli riskli krediler, takipteki kredi olarak sınıflandırılan kredi. (örneğin zararlar)
- ^{c-} Takipteki krediler kötü krediler, standart altı krediler, yeniden yapılandırılmakta olan krediler ve yeniden yapılandırılan krediler olmak üzere azalan derecede risk gruplarına göre sınıflandırılmaktadır. Yüksek riskli ülkelerde teminatsız olarak verilen krediler takipteki kredi olarak nitelendirilmektedir. Kötü krediler ödeme güçlüğü içinde olan borçlulardan olan alacaklardır. Standart altı krediler riskinin en az yüzde 20'si 6-12 aydan fazla vadesi geçmiş kredileri olan, geçici ödeme güçlüğü içinde bulunan borçlulardan olan alacaklardır. Yeniden yapılandırılmakta olan krediler birçok bankaya borcu olan ve geçen yıl borç ertelemesi için başvurmuş olan borçlulara ait kredilerdir. Yeniden yapılandırılan krediler geri ödeme için moratoryum verilen ve yeniden müzakere edilen kredilerdir.
- ^{d-} Her kategoride son üç yıldan fazla sürede gerçekleşen gerçek zararlar dayanmaktadır.
- ^{e-} Sınıflandırmanın kullanılması kanunen bağlayıcı değildir ancak denetimsel bir tavsiyedir.
- ^{f-} Asgaride, bankalar bu beş sınıflandırma kategorisini kullanmalı, fakat başta vadesi geçen kredilerin sınıflandırılmasında olmak üzere daha fazla kategori olması bankalar için tavsiye edilmelidir.
- ^{g-} Kamu sektörü kredilerini hariç tutmaktadır. Bankalar kredileri değil, borçluları sınıflandırmaktadır.
- ^{h-} Değeri düşen aktifler, tahakkuk etmemiş ve yeniden yapılandırılan kalemler olmak üzere gruplandırılmaktadır. Ayrıca anapara veya faizi 90 gün içinde ödenmemiş ancak çok iyi teminatlandırılmış krediler kategorisinde sınıflandırılmaktadır.
- ⁱ⁻ 9 kategori AA (yüzde 0), A (yüzde 0,5), B (yüzde 1), C (yüzde 3), D (yüzde 10), E (yüzde 30), F (yüzde 50), G (yüzde 70) ve H (yüzde 100).
- ^{j-} Şu anda yüzde 1'den yüzde 100'e kadar bankalar tarafından karar verilmektedir. Denetim otoritesi muhasebe prensipleri ile uyumlu olarak yapılmış kredi sınıflandırılmasına dayalı olarak karşılık ayırmalarını bankalardan istemektedir. Rakamlar yine müfettiş yol göstermesine göre oluşturulmuştur.
- ^{k-} Sınıflandırılan kredilerin teminatlandırılmamış kısmı için özel karşılık ayrılmaktadır.
- ^{l-} Kredinin teminatlandırılmış kısmı için ayrılan karşılıklar, eğer kredi bir yıla kadar olan süre için tahsili şüpheli ise yüzde 20 oranındadır, bir ile 3 yıl arası ise yüzde 30 ve 3 yıldan fazla süre içinse yüzde 50'dir.
- ^{m-} 7 kategori ülke riski, mali risk, sektör riski ve ödeme tecrübesine dayanmaktadır. Teminatlandırılmamış A – 1 krediler için yüzde 0,5, A – 2 krediler için yüzde 0,99, B – 1 krediler için yüzde 20, C – 1 krediler için yüzde 20 – 40, C – 2 krediler için yüzde 40 – 60, D krediler için yüzde 60 – 90 ve E krediler için yüzde 100 karşılık ayrılması gerekmektedir.
- ⁿ⁻ Bankalara, bağımsız denetçilere danışmak suretiyle karşılık politikasını belirleme imkânı tanınmıştır.
- ^{o-} Bankaların borçlunun mali gücü, kredi değerliliği ve / veya geri ödeme kapasitesine dayanarak hesapları sınıflandırması zorunludur. Anapara veya faiz ödemeleri üç ay veya daha fazla geciken krediler takipteki kredi olarak sınıflandırılmaktadır.
- ^{p-} Sadece geciken ödemeler değil, bütün aktifler 12 ay gecikme halinde şüpheli olarak sınıflandırılmaktadır.
- ^{r-} Şüpheli aktifler için 3 ay geciken ödemelerde yüzde 10, 6 ayı geçen ödemelerde yüzde 25, 12 ayı geçen ödemelerde yüzde 50, 18 ayı geçenler için yüzde 75 ve 21 ayı geçenlerde yüzde 100 oranında karşılık ayrılmalıdır. İpotekler üzerinde geciken ödemeler daha fazla bir zamana tabidir.
- ^{s-} Şüpheli krediler bir kredinin en az bir ödemesinin vadesinin 6 ay geçmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Teminatlandırılmamış kısmı derhal tam karşılığa tabi tutulmalı ve geri kalan için şu kurallar geçerli olmalıdır: Karşılıklarda sadece likit mali aktifler ve gayrimenkuller göz önünde bulundurulmalı, fiziksel teminatların değeri iki yıl sonra yüzde 50 oranında, üçüncü yıldan sonra ise tamamen iskonto edilmelidir.

Karşılık ayırma zorunluluğu birçok nedenden dolayı farklılık gösterebilmektedir. Birinci neden, karşılık ayırma zorunluluğunun kavramsal temelidir. Bu çerçevede karşılık ayrılmasına somut olaylar sonrasında meydana gelen zararlara göre mi ya da meydana gelmesi muhtemel zararlara göre mi karşılık ayrılacağı hususunun belirlenmesi önemlidir. Diğer bir neden, sadece özel karşılıkların mı kullanılacağı yoksa genel karşılıklara da gerek olup olmadığına ilişkindir. Ayrıca kredinin tahsili gecikmiş sayılması için hangi nakit akışının (indirgenmiş / indirgenmemiş nakit akışı) dikkate alınacağı konusunda da farklılıklar bulunmaktadır. Bir diğer önemli husus ise, bankaların teminatları değerlendirme yöntemi ile ilgilidir. Birçok ülkede, ayrılması gereken gerçek karşılık miktarı teminatın değerinin, zorunlu karşılıklardan çıkarılmasıyla belirlenmektedir. İkinci yaklaşımda, kredinin sınıflandırılmasında teminatlar dikkate alınmakta, ayrılacak karşılık buna göre belirlenmektedir. Teminatlandırılmış aktifler için zorunlu karşılık belirleyen ülkeler Arjantin, Hong Kong, Hindistan ve İspanya'dır.

Basel Sermaye Uzlaşısı, belirli koşullar altında, genel karşılıkların katkı II (Tier II) sermayeye dahil edilmesini öngörmektedir. Aşağıda verilen “Kredi Zararları İçin Genel Karşılıklar” adlı tabloda G – 10 ülkelerinden Fransa, Almanya, Japonya, Amerika ve İngiltere'nin genel karşılıkları sermayeye dahil ettikleri, İtalya ve Hollanda'nın ise dahil etmedikleri görülmektedir. G – 10 dışı ülkelere ise Arjantin, Avustralya, Çek Cumhuriyeti, Hong Kong, Hindistan, Kore, Meksika, Rusya Federasyonu, Suudi Arabistan, Singapur, Güney Afrika, İspanya ve Batı Afrika Para Birliği genel karşılıkları sermayeye dahil ederken, Brezilya ve Şili genel karşılıkları sermayeye dahil etmemektedirler.

Birçok ülkede (Hong Kong, Hindistan, Meksika, Rusya, Güney Afrika ve İspanya v.s.) genel karşılıklar için zorunlu seviyeler belirlenmiştir. Genel olarak, bu karşılıklar kredi kalitesini yansıtmak yerine gelecekte oluşabilecek olumsuzlukları önlemeye yönelik olarak ayrılmaktadır (Sayım, 2006: 105).

Tablo : 2 Kredi Zararları İçin Genel Karşılıklar

Grup / Ülke	Genel Karşılıklar Vergiden Muaf mıdır?	Genel Karşılıklar Düzenleyici Sermayeye Dahil Edilmekte midir?	Zorunlu Asgari Karşılıklar
G - 10			
Fransa ^a	Hayır	Evet	Yok
Almanya	Evet ^b	Evet	Yok
İtalya	Evet ^c	Hayır	Sınıflandırılan kredilerin % 1'i
Japonya	Evet	Evet	Son 3 yıldan fazla bir süredir gerçek zarara dayanmaktadır.
Hollanda	Hayır	Hayır	Yok
İngiltere	Hayır	Hayır	Yok
Amerika	Hayır ^d	Evet	Banka kredi portföyü ile ilişkili olarak tahmin edilen kredi zararlarını ortadan kaldıracak şekilde yeterli karşılık ayırmalıdır.
G – 10 Dışı			
Arjantin	Hayır	Evet	Normal (Standart) kredilerin % 1'i
Avustralya	Evet	Evet	Risk ağırlıklı kredilerin % 0,5'i bankanın kredi riski için ayırdığı genel karşılıkların yeterliliği konusunda kriter olarak kullanılmaktadır.
Brezilya	Hayır	Hayır	Yok
Şili	Evet	Hayır	Yok
Çin	Evet, sadece zarar niteliğindeki krediler zarar yazıldığında		Kredi stokunun % 1'i
Çek Cumhuriyeti	Evet	Evet	Hiç
Hong Kong	Hayır	Evet	Vadesi geciken kredilerin % 1'i özel izlemedeki kredilerin % 2'si
Hindistan ^e	Evet	Evet	Standart kredilerin % 0,25'i
Kore	Hayır	Evet	Normal (Standart) kredilerin 0,5'i ve özel izlemedeki kredilerin %2'si
Meksika	Hayır	Evet	Standart kredilerin % 1'i
Rusya Fed.	Hayır	Evet	Standart kredilerin % 1'i
S.Arabistan	Evet	Evet	Bilgi mevcut değildir.
Singapur	Evet	Evet	Vergisel nedenlerle bankalar sınıflandırılan kredi ve yatırımlarının % 3'ü oranında karşılık ayırmaya teşvik edilmektedir.
Güney Afrika	Hayır	Evet	Normal kredilerin % 0,5'i
İspanya	Kısmen ^f	Evet	Yüzde 0,5 – 1,0 oranında jenerik (genel) karşılık acz hali için istatistiksel karşılık ile tamamlanmaktadır.
Batı Afrika Para Birliği	Evet	Evet	Bankaların takdirine bırakılmıştır.

Kaynak: Dünya Bankası, “Gelişmiş ve Gelişmekte Olan seçilmiş Ülkelerde Kredi Sınıflandırılması Ve Karşılık Ayırma Uygulamaları”, Bankacılar Dergisi, 2004, Sayı 48, Sayfa: 124.

- ^a. Ülke riski için ayrılan genel karşılıklar hariçtir.
- ^b. Özel karşılıkları aşmamak kaydıyla sadece gerçek zararlar için ayrılan karşılıklar vergiden düşülmektedir. Gerçek zararların % 40'ı net out ve bakiye krediye karşı ayrılan özel karşılıkla veya zarar yazılan kredinin bir kısmı ile karşılaştırılmaktadır.
- ^c. Genel ve özel karşılıklar kredi portföyünün yıllık % 0,6 ile kümülatif % 5'i sınırları arasında vergiden düşülebilmektedir.
- ^d. Küçük bankalar vergi kanununda belirtildiği üzere "rezerv yöntemini" kullanabilirler. Bu yöntemde takipteki krediler vergi rezervi vergiden düşülebilmektedir. Takipteki kredi vergi rezervi kredi zararlarının kredilere oranının 6 yıllık ortalamasına dayanmaktadır. Rezerv metodunu kullanmayan bankalar gerçek zararlarını bireysel kredilerden çıkarabilirler.
- ^e. Karşılıklar gelirin % 5'inden ve kırsal bankaların avans ortalamasının % 10'undan fazla olamaz.
- ^f. Sadece % 1 jenerik (genel karşılık) vergiden düşülmektedir.

Tablodan da görüldüğü üzere genel karşılıkların vergiden muaf tutulması konusunda da ortak bir anlayış yoktur. Fransa, Hollanda, İngiltere, Amerika, Arjantin, Brezilya, Hong Kong, Kore, Meksika, Rusya Federasyonu, Güney Afrika genel karşılıkları vergiden muaf tutmazken, Almanya, İtalya, Japonya, Avustralya, Şili, Çin, Çek Cumhuriyeti, Hindistan, Suudi Arabistan, Singapur, Batı Afrika Para Birliği genel karşılıkları vergiden muaf tutmaktadır.

1988 Basel Sermaye Uzlaşısı ile kredilerin sınıflandırılması ve kredi zararları için karşılık ayrılmasının önemi daha da artmıştır. Uzlaşısı'da genel karşılıkların Katkı II sermayeye dahil edilmesine izin verilmiştir. Ancak, ülkelerin bir çoğu Sermaye Uzlaşısı'nda belirtilen düzenlemeden daha sıkı bir yaklaşımı benimsemiştir. Aşağıdaki tabloda da görüldüğü üzere Brezilya, Hollanda ve İspanya genel karşılıkların Katkı II sermayenin bir parçası olarak sayılmasını kabul etmemiştir.

Tablo : 3 Genel Karşılıkların Katkı I ve Katkı II Sermayeye Eklenme Limitleri			
Grup /Ülke	Genel karşılıklar katkı I sermayeye dahil midir?	Genel karşılıklar katkı II sermayeye dahil midir?	Basel Sermaye Uzlaşısı'nda öngörüldüğü üzere genel karşılıkların katkı II sermayeye eklenmesi risk ağırlıklı aktiflerin % 1,25'i ile mi sınırlıdır?
G – 10			
Fransa	Hayır	Evet	Evet
Almanya	Hayır	Evet	Evet
İtalya	Hayır	Evet	Evet
Japonya	Hayır	Evet	Evet
İngiltere	Hayır	Evet	Evet
Amerika	Hayır	Evet	Evet
Hollanda	Hayır	Hayır	Mevcut değil

Tablo : 3 Genel Karşılıkların Katkı I ve Katkı II Sermayeye Eklenme Limitleri			
Grup / Ülke	Genel karşılıklar Katkı I sermayeye dahil midir?	Genel karşılıklar Katkı II sermayeye dahil midir?	Basel Sermaye Uzlaşısı'nda öngörüldüğü üzere genel karşılıkların Katkı II sermayeye eklenmesi risk ağırlıklı aktiflerin % 1,25'i ile mi sınırlıdır?
G – 10 Dışı			
Arjantin	Hayır	Evet	Hayır
Avustralya	Hayır	Evet	Evet
Brezilya	Hayır	Hayır	Mevcut değil
Şili	Hayır	Evet	Evet
Çin	Hayır	Evet	Hayır
Çek Cumhuriyeti	Hayır	Evet	Evet
Hong Kong	Hayır	Evet	Evet
Hindistan	Hayır	Evet	Evet
Meksika	Hayır	Evet	Evet
Rusya Fed.	Hayır	Evet	Evet
Singapur	Hayır	Evet	Evet
Güney Afrika	Hayır	Evet	Evet
İspanya	Hayır	Hayır	Mevcut değil
Batı Afrika Para Birliği	Evet	Hayır	Mevcut değil

Kaynak: Dünya Bankası, “Gelişmiş ve Gelişmekte Olan seçilmiş Ülkelerde Kredi Sınıflandırılması Ve Karşılık Ayırma Uygulamaları”, Bankacılar Dergisi, 2004, Sayı 48, Sayfa: 125.

2.4. Türk Mevzuatında Kredi Karşılıkları İle İlgili Yasal Düzenlemeler

Türkiye’de karşılıklar konusu ile ilgili çeşitli kararnameler ve yönetmelikler çıkartılmıştır. Sırası ile mevzuatta yapılan düzenlemeler şu şekildedir:

- 11 Aralık 1985 tarih ve 18955 sayılı Resmi Gazete’de Bankalarca Tesisi Gereken Karşılıklar Hakkında Karar yayınlanmıştır. Bu kararnamede açılan kredilerden doğacak alacaklardan temerrüde düşen kısım için temerrüde düşme tarihinden itibaren ayrılacak karşılıklar ve karşılık ayrılma sürelerinden bahsedilmiştir. Krediler, Genel Krediler ve Tarımsal Krediler olarak iki gruba ayrılmıştır ve bu gruplar için ayrı ayrı oranlar belirlenmiştir.
- 3182 Sayılı Bankalar Kanunu’nun 32. maddesinin 3. fıkrasında yer alan “ Bakanlar Kurulu bankalarca verilen kredilerin durum ve özelliklerini göz önünde

bulundurarak doğabilecek muhtemel zararlar için karşılık ayrılmasına ve bunlara ilişkin usul ve esasları belirlemeye yetkilidir....” hükmüne dayanarak çıkarılan Bankalarca Tesisi Gereken Karşılıklar Hakkında Karar (04 Mayıs 1988 tarihli 88/12937 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı) 23 Mayıs 1988 tarih ve 19820 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak 31 Mart 1988 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Bu kararnamede kredi değerliliğinin yitirilmesi, temerrüde düşme halleri ve bunların sonucunda oluşacak; özel, idari ve kanuni takip aşamaları ve bu aşamalarda ayrılması gereken karşılık miktarları belirtilmiştir.

- 1988 yılında kabul edilen BASEL - I standartlarını, Türkiye 1989’da yayımlanan 3182 Sayılı Bankalar Kanunu’na İlişkin 6 No’lu Tebliğ (26.10.1989 tarih ve 20324 sayılı Resmi Gazete) ile uygulanmaya başlamıştır. Ancak Türkiye bu standardı kademeli bir geçiş süreci ile uygulamaya koymuştur.

Türkiye sermaye yeterlilik rasyosu olarak;

1989	yılında	%5’i,
1990	yılında	%6’yı,
1991	yılında	%7’yi,
1998	yılında	%8’i

uygulamıştır.

- 11 Ocak 1998 tarih 23227 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 97/10497 sayılı karar ise Banka Kredilerinin Niteliklerine Uygun Olarak Muhasebeleştirilmesi, Değerlendirilmesi ve Kredi Karşılıkları Hakkındaki Karar adı altındadır. Bu Karar 31 Aralık 1997’de yürürlüğe girmiştir. Bu kararda oluşabilecek uygulama sorunlarını ortadan kaldırılması amacı ile açıklama maksadında 17 Şubat 1998 tarihinde 23261 sayılı Resmi Gazete’de 1 Sayılı Tebliğ yayımlanmıştır.

88 / 12937 sayılı kararnamede problemli kredilerin takip aşamaları önem kazanmışken; bu kararname ile teminatlar önem kazanmıştır. Yeni kararname

problemli kredileri “ Tasfiye Olunacak Alacaklar” başlığı altında tek bir maddede toplamıştır. Ayrıca bu kararname, bütün kredilere genel karşılık ayılması gereğini getirmiş, problemli kredilere ait karşılık oranlarını teminatın durumuna göre azaltmıştır.

- 14 Ağustos 1999 tarih 23786 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 99/13202 sayılı Karar ile 31 Aralık 1997 tarihinde yürürlüğe girmiş olan 97/10497 sayılı Karar’ın bazı maddelerinde değişiklik yapılmıştır. Yine aynı Resmi Gazete’de “ Banka Kredilerinin Niteliklerine Uygun Olarak Muhasebeleştirilmesi, Değerlendirilmesi ve Kredi Karşılıkları Hakkında Değişiklik Yapılmasına Dair Karar ”a ait bir de tebliğ yayımlanmıştır.

99/13202 sayılı Karar ile 97/10497 sayılı Karar’ın 5. maddesinin I. Grup Teminatlar bölümünün son bendi “Firmaların kamu kurumları nezdindeki doğmuş istihkak alacaklarının temliki veya rehni” şeklinde değiştirilmiştir ve II. Grup Teminatlar’a aşağıdaki maddeler eklenmiştir:

- Ticari işletme rehni
- İhracat vesaiki
- Taşıt rehni
- Gemi ipoteği

99/13202 sayılı Karar ile Kararname’nin 6. maddesinin a fıkrasının ilk cümlesi şu şekilde değiştirilmiştir:

“ a) Genel Karşılık: Bankalar, nakdi kredileri ile I.grup teminata bağlı Tasfiye Olunacak Alacakları toplamının %0,5’i ve teminat mektupları, aval ve kefaletleri ile diğer gayrinakdi kredileri toplamının %0,1’i oranında genel karşılık ayırmak zorundadır.”

“Mevduat kabul etmeyen bankalar için genel ve özel karşılık oranları %0 olarak dikkate alınır.” ibaresi de bu Karar ile 97/10497 sayılı Kararname’nin 8. maddesinin sonuna eklenmiştir.

- 1999 yılında yürürlüğe giren 4389 sayılı Bankalar Kanunu ile 3182 sayılı Bankalar Kanunu yürürlükten kaldırılmıştır. Yeni Kanun'un 11. maddesinin 12. fıkrası ile bankaların kredi ve diğer alacaklarından doğmuş veya doğması muhtemel, miktarının belirlenemediği zararları için karşılık ayırma zorunluluğu getirilmiştir. Bu maddeye göre, karşılık ayrılmasının usul ve esasları Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nun önerisi ile Bakanlar Kurulu tarafından belirlenmekteydi. 19 Aralık 1999 tarih ve 23911 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 4491 sayılı Kanun'un 4. maddesi ile 4389 sayılı Bankalar Kanunu'nun 11. maddesinin 12. fıkrasındaki "...Kurul'un önerisi üzerine Bakanlar Kurulu Kararıyla düzenlenir" ibaresi değiştirilmiş; bunun yerine ".....esas ve usuller Kurulca belirlenir..." ibaresi getirilmiştir. Ancak ayrılan karşılıklar kurumlar vergisi matrahından indirilirken Bakanlar Kurulunun tespit ettiği esasların belirleyiciliği bu değişiklik ile korunmuştur.
- 21 Aralık 1999 tarih ve 23913 Mükerrer sayılı Resmi Gazete'de "Bankalarca Karşılık Ayrılacak Kredilerin ve Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Esas ve Usuller Hakkındaki Karar" 99/13761 sayı ile yayımlanmıştır. Kararname 1 Ocak 2000 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu Kararname'ye ilişkin olarak 31 Mart 2000 tarihinde 24006 Mükerrer sayılı Resmi Gazete'de 1 Sayılı Tebliğ yayımlanmıştır. Bu Karar ve Tebliğ'e ilişkin geniş bilgi aşağıda sunulmuştur.
- 29 Mayıs 2001 tarih ve 24416 sayılı Resmi Gazete ile değiştirilen 4672 sayılı Bankalar Kanunu'nda ayrılan karşılıkların gider yazılması konusu gündeme gelmiştir. Bu değişiklik ile de, Bakanlar Kurulunun belirlediği esaslar çerçevesinde sadece teminatsız krediler için ayrılan karşılıkların gider yazılması görüşü terk edilmiş, bankaların karşılık kararnamesine göre ayırdıkları özel karşılıkların tümünün kurumlar vergisi matrahından düşülmesi kabul edilmiştir. Kurul'ca belirlenen genel karşılıklar matrahtan düşülemeyecektir.
- Türkiye'de bankaların özkaynakları, "Esas, unsur ve oranları, uluslararası standartlar da dikkate alınmak suretiyle Kurulca belirlenmek üzere, ana sermaye ve katkı sermaye toplamı ile bu toplamdan sermayeden indirilecek değerlerin düşülmesi

sonucu bulunacak tutar” şeklinde tanımlanmış olup, 27.06.2001 tarih ve 24445 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren “Bankaların Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik”te, anılan madde hükmü uyarınca bankaların özkaynak unsurları düzenlenmiş bulunmaktadır. Söz konusu düzenlemeye paralel olarak, Bankalarca Uygulanacak Muhasebe Standartları, Tek Düzen Hesap Planı ve İzahnamesi’nin “Kamuya Açıklanan Bilanço ve Kâr ve Zarar Cetveli” başlıklı 6. bölümünün “Ek:3 – II. Bilanço ve Nazım Hesaplara İlişkin Dipnot ve Açıklamalar” kısmında yer alan ve yasal özkaynak ile muhasebe açısından özkaynak hesaplarını içeren 16 numaralı bilanço dipnotunda Genel Kredi Karşılıkları Katkı Sermaye içinde yer almıştır. Genel karşılıklar Katkı I sermayeye dahil edilmemekte ancak, Katkı II sermayeye katılmasında risk ağırlıklı aktiflerin % 1,25’i ile sınırlı olduğuna dair bir kısıtlama bulunmamaktadır.

- 30 Haziran 2001 tarih ve 24448 sayılı Resmi Gazete’de “Bankalarca Karşılık Ayrılacak Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmelik” yayımlanmıştır. Bu Yönetmelik ile ilgili daha detaylı bilgiye aşağıda yer verilmiştir.

- 31 Aralık 2002 tarih ve 24980 sayılı Resmi Gazete’de ise “Bankalarca Karşılık Ayrılacak Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik” yayımlanmıştır.

- 06 Ocak 2005 tarih ve 25692 sayılı Resmi Gazete’de “Bankalarca Ayrılacak Kredilerin Ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi Ve Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik” yayımlanmış ve 15 Aralık 2004 tarihinden itibaren geçerli olduğu belirtilmiştir.

- 19.11.2005 kabul tarihli 5411 sayılı yeni Bankalar Kanunu’nun koruyucu hükümlerinin yer aldığı dördüncü kısmının “Krediler ve Risk Grubu”na ilişkin ikinci

bölümündeki 53. maddede düzenlenmiştir. “Karşılıklar ve Teminatlar” başlıklı maddeye göre,

“Bankalar, krediler ve diğer alacaklarla ilgili olarak, doğmuş ve doğması muhtemel zararların karşılanması ve bunlar dışında kalan varlıkların değer azalışları için yeterli düzeyde karşılık ayrılmasına, aktiflerin kalitesine ve sınıflandırılmasına, garantilerin ve teminatların alınmasına, bunların değerinin ve güvenilirliğinin ölçülmesine, takibe alınan kredilerin izlenmesine ve vadesi dolmuş kredilerin geri ödenmesine ilişkin politikaları oluşturmak ve uygulamak, bunları düzenli olarak gözden geçirmek, tüm bu hususları icra edebilecek gerekli yapıları tesis etmek ve işletmek zorundadır. Bu fıkra hükmünün uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar Kurulca belirlenir.

Bu madde uyarınca krediler ve diğer alacaklarla ilgili olarak ayrılan özel karşılıkların tamamı, ayrıldıkları yılda kurumlar vergisi matrahının tespitinde gider olarak kabul edilir.”

Ayrıca 5411 sayılı Bankalar Kanunu, ayrılması gereken karşılıkları tesis etmeyen bankaların cezalandırılmaları için 146. maddenin “i” fıkrasına yani,

i) 53. maddesine göre ayrılması gereken karşılıkların tesis edilmemesi halinde, beşbin Yeni Türk Lirası’ndan az olmamak üzere, ayrılması gereken karşılık tutarının binde ikisine kadar; üç aydan az olmamak kaydıyla Kurumca verilecek süre içinde aykırılığın giderilmemesi halinde ise, tesis edilmeyen karşılık tutarının yüzde üçü tutarında idari para cezası uygulanacaktır” yer vermiştir.

- 3 Temmuz 2006 tarihinde, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından Bankalarca Karşılık Ayrılacak Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik’e ait taslak bir metin hazırlanmış ve bu metinde,

“Bankalar, standart nitelikli ve yakın izlemedeki nakdi kredileri toplamının yüzde biri (% 1) ve standart nitelikli ve yakın izlemedeki teminat mektupları, aval ve kefaletleri ile diğer gayrinakdi kredileri toplamının binde ikisi (% 0,2) oranında genel karşılık ayırırlar. Bu hükmün uygulanmasında standart nitelikli nakdi krediler ve yakın izlemedeki nakdi krediler, “Tasfiye Olunacak Alacaklar Hesabı”, “Tahsili Şüpheli Ücret, Komisyon ve Diğer Alacaklar Hesabı” ve “Zarar Niteliğindeki Krediler ve Diğer Alacaklar Hesabı” dışında bilanço içi hesaplarda izlenen kredileri ve diğer alacakları kapsar.”

“Türev Finansal Araçlardan Alacaklar” hesaplarında izlenen tutarlar, Bankaların Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelikte belirtilen krediye dönüştürme oranlarıyla çarpılmak suretiyle bulunacak tutar üzerinden, nakdi krediler için geçerli olan genel karşılık oranı uygulanmak suretiyle genel karşılık hesaplamasında dikkate alınır.”

“Bankalar, bu Yönetmelik hükümleri kapsamında yapılacak sınıflandırma öncesinde, tutarı 100 bin YTL’yi aşan kredileri ve diğer alacakları ile her halde tutar olarak en büyük ilk 200

kredi veya diğer alacağa ilişkin olarak ulaştıkları kanaatleri, gerekçeleri ile beraber aylık olarak münhasıran rapora bağlamak ve söz konusu raporları denetime hazır bulundurmak zorundadır.”

şeklinde eklentilere yer verilmiştir.

- En son 01 Kasım 2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete’de “Bankalarca Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik yayımlanmıştır. Bu Yönetmelik ile 30 Haziran 2001 tarih ve 24448 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “Bankalarca Karşılık Ayrılacak Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik’e bazı maddeler eklenmiş / değiştirilmiş ve son yayımlanan Yönetmelikle, eski Yönetmelik yürürlükten kaldırılmıştır.

Yeni Yönetmelik’te yer alan bazı değişiklikler aşağıda verilmiştir:

o *Madde 2: Bu Yönetmelik 19/10/2005 tarihli ve 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’nun 53 ve 93 üncü maddelerine dayanılarak hazırlanmıştır.*

o Krediler ve diğer alacakların sınıflandırılmasında dikkate alınacak hususlar hakkındaki 6. maddeye iki yeni fıkra eklenmiştir:

“Bankanın sahip olduğu ve değerlemeye tabi tutulan tutarları elde etme maliyetlerinin altına düştüğünde “Menkul Değerler Düşüş Karşılığı” veya “İştirakler, Bağlı Ortaklıklar ve Vadeye Kadar Elde Tutulacak Menkul Değerler Düşüş Karşılığı” ayrılması zorunlu olan tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçları ile ortaklık payları, bu varlıkları çıkaranların kredi değerliliklerinde ve risk özelliklerindeki değişime ve bunların kullandıkları kredilerin durumuna bağlı olarak 4. madde uyarınca yeniden değerlendirilerek Üçüncü, Dördüncü veya Beşinci grup krediler ve diğer alacaklar içinde sınıflandırılır.”

“ Tahvil ve benzeri menkul değerleri veya ortaklık payını ihraç eden kuruluş, bunları aktifinde bulunduran bankadan kredi kullanmış veya herhangi bir şekilde borcu oluşmuş ise, tahvil ve benzeri menkul değerler veya ortaklık payı da 4. madde ve bu maddede belirtilen hususlar dikkate alınarak kredi veya diğer alacaklar ile aynı grupta sınıflandırılır.”

o Özel karşılıklara ilişkin yapılan eklentiler :

“İlgili hesaplarda izlendikleri sürece ayrılmış bulunan “Menkul Değerler Değer Düşüş Karşılığı” veya “İştirakler, Bağlı Ortaklıklar ve Vadeye Kadar Elde Tutulacak Menkul Değerler Değer Düşüş Karşılığı” tutarları:

- *Bu varlıkların üçüncü, dördüncü veya beşinci grup krediler ve diğer alacaklar içinde sınıflandırılması halinde ayrılması gereken özel karşılıklara ilişkin hesaplara aktarılır.*
- *Ayrılması gereken özel karşılık tutarından az ise ilave özel karşılık ayrılır; fazla ise bu karşılık tutarı özel karşılık olarak korunur.*
- *Değerlemeye tabi tutulması gereken değer düşüş karşılığı, ayrılması gereken özel karşılık tutarından daha fazla ise özel karşılık daha yüksek olan tutar üzerinden ayrılır.*

2.4.1. Bankalarca Karşılık Ayrılacak Kredilerin Niteliklerinin Belirlenmesi Ve Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Esaslar

4389 Sayılı Bankalar Kanunu’na dayanarak çıkarılan “Bankalarca Karşılık Ayrılacak Kredilerin Ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi Ve Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Esas Ve Usuller Hakkında Karar ve Yönetmeliğin” amacı “kredilerin ve diğer alacakların mahiyetlerine uygun bir şekilde tasnif edilerek muhasebeleştirilmesini ve mali tabloların açıklık ve doğruluk ilkelerine göre hazırlanmasını sağlamak”tır.

Bu Kararname ile yapılan değişiklikle bankalar, yurtdışı şubeleri dahil, krediler ve diğer alacaklarını, geri ödenebilirliklerine ve borçluların kredi değerliliklerine göre, gruplar itibarıyla sınıflandırarak izleyeceklerdir.

Bu Kararname’ye ilişkin tebliğ, 31 Mart 2000 tarih ve 24006 mükerrer sayılı Resmi Gazete’de; yönetmelik ise 30.06.2001 Tarih ve 24448 Sayılı Resmi Gazete’de yayınlanmıştır. Aşağıda bu Yönetmelik’e ile ilgili detaylı bilgiye yer verilmiştir.

Tebliğ’in 3. maddesinde kredilerin ve diğer alacakların tasnifine ilişkin usul ve esaslara yer verilmiştir. Bu maddeye göre;

“4491 sayılı Kanun ile değişik 4389 sayılı Bankalar Kanunu’nun 11. maddesinin 1. fıkrasına dayanılarak bir bankanın,

- Vereceği nakdi krediler, teminat mektupları, kefaletler, aval, ciro ve kabuller gibi gayrinakdi krediler,
- Satın alacağı tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçları,
- Tevdiatta bulunmak suretiyle ya da herhangi bir şekil ve surette vereceği ödünçler,
- Varlıkların vadeli satışından doğan alacaklar,
- Vadesi geçmiş nakdi krediler ve gayrinakdi kredilerin nakde tahvil olan bedelleri,
- Ortaklık payları,

izlendikleri hesaba bakılmaksızın Bankalar Kanunu'nun uygulanmasında kredi sayılacaktır.”

Tebliğ'in 3. maddesinin 3. fıkrasında kredi değerliliğinin önemli ölçüde zayıflaması, kredinin zafiyete uğraması, kredinin zafiyete uğramış olduğunun ölçülmesi ve kredilerin ve diğer alacaklara ilişkin grupların temel özelliklerine yer verilmiştir. Bu maddeye göre,

- *Kredi Değerliliğinin Önemli Ölçüde Zayıflaması:*
 - Borçlunun varlıklarının, yükümlülüklerini vadesinde ve tam olarak ödenmesini karşılamada yetersiz bulunmasını ve/veya,
 - Borçlunun finansal kaldıraç oranının, bankaca kredi değerlendirilmesinde kullanılan standart kriterlere göre kabul edilebilir seviyede olmamasını ve/veya,
 - Borçlunun borç ödeme gücünden önemli ölçüde yoksun olmasını ve/veya,
 - Borçlunun işletme sermayesinin ve/veya özkaynaklarının kredinin geri ödenebilirliğini zaafa uğratacak ölçüde yetersiz kalmasını

ifade eder.

- *Kredinin Zafiyete Uğraması*

Kredi anlaşmasında yer alan bağlayıcı şartlar çerçevesinde vadesi gelen ve geri ödenmesi gereken kredi tutarının banka tarafından tahsilinin sağlanamayacağının kuvvetle muhtemel olması durumunda kredinin zafiyete uğramış olduğu kabul edilir.

- *Kredinin Zafiyete Uğramış Olduğunun Ölçülmesi*

Bir kredinin zafiyete uğramış olup olmadığının tespiti için bankanın durumu bir bütün olarak ele alması gerekmektedir ve aşağıda sıralanmış olan ölçüm yöntemlerini kullanır.

- **1. Yöntem** : Geleceğe ilişkin tahmini nakit akımlarının bugünkü değerinin, faizin fer'ileri dikkate alınarak ayarlanan ve kredinin içsel getirisini ifade eden kredinin fiili faiz haddi ile iskonto edilerek ölçülmesi yöntemi. Diğer bir ifade ile belirli bir dönem içerisindeki krediden elde edilecek nakit akışlarının belirlenen iskonto oranına göre değerlendirme gününe indirilmesidir.

Bir bankanın gelecekte sağlayacağı nakit akışlarının tahmin edilmesi genel anlamda zor bir işlemdir. Bu nedenle nakit akışlarına ilişkin bankanın elde ettiği fiili sonuçlar söz konusu ölçümlemede esas alınan tahmini nakit akışı ile gerçekleşen nakit akışı birbirinden farklı olabilir. Aradaki fark önemli büyüklükte ise ölçüm işlemi yenilenir (Kurt,2003:44).

Bankaların gelecekteki nakit akışları tahmin edilirken, aşağıdaki hususlar göz önünde bulundurulur:

- Bankanın geçmiş dönemdeki nakit akışlarının büyüme oranları,
- Bankanın içinde bulunduğu sektör ortalamaları,
- Bankanın bütçe planlarından elde edilen veriler,
- Gelecekteki performans kriterleri.

- **2.Yöntem** : Kredinin zafiyete uğramış olup olmadığının banka tarafından kredinin gözlenebilir piyasa fiyatına göre ölçülmesi. Piyasa fiyatı, eğer kredinin tahmini gerçekleştirilebilir tutarı hakkında güvenilir bir gösterge varsa kullanılmalıdır (Kurt,2003:44).
- **3.Yöntem** : Teminata dayalı kredilendirmelerde veya kredinin geri ödemesinin ya da tasfiyesinin tamamen teminatın paraya çevrilmesine bağlı olduğu durumlarda, paraya çevrilme kuvvetle muhtemel ise kredinin zafiyete uğramış olup olmadığının banka tarafından teminatın rayiç değerine göre ölçülmesi yöntemi.

Krediyle ilgili geleceğe ait tahmini nakit akımlarının bugünkü değeri veya kredinin belirlenebilir piyasa fiyatı ya da kredinin teminatının rayiç değeri, verilen kredinin banka muhasebe defterlerinde görünen ve özel karşılık düşülmeden önceki hesap değerinden, yani kayıtlı değerinden düşükse banka, ödenmesi gereken kredi tutarının tahsilinin sağlanamayacağına ve kredinin zafiyete uğramış olduğuna karar vererek krediyi ilgili grup altında sınıflandırır.

a) Krediler ve Diğer Alacaklara İlişkin Grupların Özellikleri

Kararname'nin ve Yönetmelik'in 4. Maddesi'nde kredilerin ve diğer alacakların sınıflandırılmasına yer verilmiştir. Madde 4 / 2-a' da kredilerin sınıflandırılmasında temel kritere yer verilmiştir ki, bu temel kriter "Yönetmelikte belirtilen sınıflandırma sistemi bakımından fiilen gerçekleştiği kabul edilen temel kriter, krediler ve diğer alacakların tahsillerinin, gruplara ilişkin tanım ve açıklamalarda belirtilen süreler kadar gecikmesidir" şeklinde tanımlanmıştır. Bu temel kriter dışında sözkonusu gruplara ilişkin diğer hususların gerçekleşmesinin ya da gerçekleşmesinin kuvvetle muhtemel olmasının veya borçlunun kredi değerliliğinin zayıflamasının ya da kredinin zafiyete uğramasının veya kredinin tahsil edilemeyeceğinin tespit edilmesi de kredilerin sınıflandırılmasında ve karşılık ayrılmasında etkili kriterler arasında sayılabilir. Buna göre;

I.GRUP: Standart Nitelikteki Krediler ve Diğer Alacaklar

Bu grupta tasnif edilecek krediler ve diğer alacaklar, bankacılık ilke ve teamüllerine ve finansman prensiplerine uygun şekilde açılıp kullandırılan, yeterince güvence altına alınmış, anapara ve faiz ödemelerinin borçlunun ödeme gücüne ve nakit akımına göre yapılandırıldığı, ödemelerin süresinde yapıldığı ve yapılacağı tahmin edildiği, mevcut koşullar altında, halihazırda ve gelecekte geri ödeme problemlerinin bulunmaması nedeni ile borcun tamamının geri ödenmesinin beklendiği krediler ve diğer alacaklardır.

Bu grupta izlenecek krediler ve diğer alacaklara ilişkin olarak,

- Kredi değerliliğinde hiçbir zayıflama tespit edilmemiş olmalı,
- Bu krediler ve diğer alacaklarda hiçbir zafiyet belirtisi olmamalıdır.

Bu krediler bankacılıktaki emniyet, seyyaliyet ve verimlilik ilkelerine uygun bir şekilde kredilendirilebilir finansman yapısına sahip kişilere ve teşebbüslere açılıp kullandırılan kredilerdir.

II.GRUP: Yakın İzlemedeki Krediler ve Diğer Alacaklar

Kararname'nin 4. Maddesi'ne göre, gerek borçlunun ödeme gücünde ve nakit akımında, gerekse mevcut koşullarda gözlenen ya da tahmin edilen olumsuz gelişmeler nedeniyle anapara ve faiz ödemelerinin kredi sözleşmesinde yer alan şartlara uygun olarak zamanında yapılmasında sorunların doğabileceğinin tahmin edildiği ve bu hususta tereddütlerin hasıl olduğu, gözlenen sorunların giderilmemesi durumunda borcun tamamının geri ödenmesinin tehlikeye düşeceği krediler ve diğer alacaklar yakın izlemededirler.

Yönetmelik'in 4. Maddesi'nde ise aynı grup için aşağıdaki tanımlama yapılmıştır:

- Kredilendirilebilir nitelikte finansman yapısına sahip gerçek ve tüzel kişilere kullandırılmış olan ve anapara veya faiz ödemelerinde halihazırda herhangi

bir sorun bulunmayan, ancak borçlunun ödeme gücünde veya nakit akımında olumsuz gelişmeler gözlenmesi ya da bunun gerçekleşeceğinin tahmin edilmesi veya krediyi kullananın önemli ölçüde finansal risk taşıması gibi nedenlerle yakından izlenmesi gereken veya,

- Anapara veya faiz ödemelerinin kredi sözleşmesinde yer alan şartlara uygun olarak yapılmasında sorunlar doğması muhtemel olan ve bu sorunların giderilmemesi durumunda borcun tamamının veya bir kısmının geri ödenmemesinin sözkonusu olacağı durumlarda,
- Geri ödenmesi kuvvetle muhtemel bulunmakla beraber, mazur görülecek çeşitli nedenlerle anapara veya faiz ödemelerinin tahsili, vadelerinden veya ödenmesi gereken tarihlerden itibaren 90 günü geçmeyecek şekilde geciken veya,
- Borçlunun kredi değerliliği zayıflamamış olmakla birlikte düzensiz ve kontrolü güç bir nakit akımı yapısına sahip olması nedeniyle zafiyete uğrama ihtimali yüksek olan krediler ve diğer alacaklar bu grupta izlenir.

III.GRUP: Tahsil İmkânı Sınırlı Krediler ve Diğer Alacaklar

Bu grupta izlenecek krediler ve diğer alacaklar borçlunun özkaynaklarının ve verdiği teminatların borcun vadesinde ödenmesini karşılamada yetersiz bulunması nedeniyle, borcun tamamının tahsil imkanının sınırlı olduğu, anaparanın ve faizin veya her ikisinin tahsilinin vadesinden veya ödenmesi gereken tarihten itibaren 90 günden fazla geciktiği, gözlenen sorunların düzeltilmemesi durumunda bir zarara yol açabilmesi muhtemel olan krediler ve diğer alacaklardır.

Bu çerçevede, vadelerinden veya ödenmesi gereken tarihten itibaren tahsillerinin gecikmesi 90 günü geçen ancak, 180 günü geçmeyen krediler ve diğer alacaklar bu grupta izlenir.

Bu grup altında tasnif edilecek krediler ve diğer alacaklar, zafiyete uğramış olduklarına kanaat getirilen krediler ve diğer alacaklardır. Diğer taraftan, bu tip müşterilerin kredi değerliliğinin önemli ölçüde zayıflamış olduğu kabul edilir.

IV.GRUP: Tahsili Şüpheli Krediler ve Diğer Alacaklar

4.grup krediler, mevcut koşullarda geri ödenmesi veya tasfiyesi muhtemel görülmeyen ve/veya anaparanın veya faizin ya da her ikisinin vadesinden veya ödenmesi gereken tarihten itibaren tahsilinin 180 günden fazla geciktiği, belirli bir zafiyet taşımakla beraber, firmaların birleşme veya yeni finansman bulma imkanı, sermaye artırımı veya enjeksiyonu gibi bazı faktörlerin kredinin sıhhatini olumlu yönde etkilemesinin beklenmesi nedeniyle tam anlamıyla zarar niteliği taşımadığı düşünülen krediler ve diğer alacaklardır. Bu itibarla vadelerinden veya ödenmesi gereken tarihten itibaren tahsillerinin gecikmesi 180 günü geçen ancak, 1 yılı geçmeyen alacaklar bu grupta izlenir.

Bu grupta sınıflandırılacak krediler ve diğer alacaklar, mevcut şartlarda, vadesi gelen ve ödenmesi gereken kredi tutarlarının tamamının, kredi anlaşmasında yer alan hususlar çerçevesinde, banka tarafından tahsilinin sağlanamayacağının kuvvetle muhtemel olması nedeniyle zafiyete uğramış olduğu, borçlularının kredi değerliliğinin önemli ölçüde zayıflamış olduğu kabul edilmekle beraber, birleşme veya yeni finansman bulma imkanı, sermaye artırımı veya enjeksiyonu gibi bazı faktörlerin kredi değerliliğini ve kredinin gidişatını olumlu yönde etkileyebileceğinin beklenmesi sebebi ile tamamen zarar olarak kabul edilmeyen krediler ve diğer alacaklardır.

V.GRUP: Zarar Niteliğindeki Krediler ve Diğer Alacaklar

Bu grup altında incelenecek krediler ve diğer alacaklar, tahsilinin mümkün olmadığına kanaat getirilen ve/veya anaparanın veya faizin veya her ikisinin de vadesinden veya ödenmesi gereken tarihten itibaren tahsilinin 1 yıldan fazla gecikmiş olduğu krediler ve diğer alacaklardır.

Aynı zamanda bu grupta tasnif edilecek krediler ve diğer alacaklar, 3. ve 4. grupta tasnif edilen krediler ve diğer alacakların özelliklerini de taşımakla beraber, vadesi gelen ve ödenmesi gereken kredi tutarlarının tamamının 1 yılı aşacak sürede tahsilinin sağlanamayacağının kuvvetle muhtemel olması nedeniyle zafiyete uğramış

olduğuna ve kredi borçlusunun kredi değeriiliğinin tam anlamıyla yitirildiğine banka tarafından kesin bir kanaat getirilen krediler ve diğer alacaklardır.

30.06.2001 Tarih ve 24448 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Yönetmelik’in 4.Maddesi’nin 2. Fıkrası’nda sınıflandırma sisteminin fiilen gerçekteştiği kabul edilen temel kriterinin krediler ve diğer alacakların tahsillerinin belirlenmiş süreler kadar gecikmiş olması olduğuna değinilmiştir. Ayrıca grup tanımlamalarında belirtilen hususların gerçekteşmesi veya gerçekteşme ihtimalinin kuvvetli olması gerekmektedir. Bunlara ek olarak, kredi değeriiliğinin zayıflamış olması, kredinin tahsil edilememesi veya tahsil edilemeyeceğinin banka tarafından tespit edilmiş olması gerekliliğine değinilmiştir.

Yine aynı maddenin b bendinde, tahsilde gecikme olmaksızın, bankaların, Yönetmelik’te belirlenen kriterleri ve risk yönetimi ilkelerini dikkate alarak kredileri ve diğer alacakları 3., 4. ve 5. grup içinde sınıflandırabileceğine değinilmiştir.

b) Donuk Alacaklar

30.06.2001 Tarih ve 24448 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Yönetmelik’e göre 3., 4. ve 5. gruplarda sınıflandırılan ve anaparanın ve faizin veya ödenmesi gereken tarihlerden itibaren tahsilinin 90 günden fazla gecikmiş olduğu tüm alacaklar, tahakkuk ettirilen faizlerin ve borçlu üzerindeki faiz benzeri yüklerin anaparaya ilave edilip edilmediğine veya yeniden finanse edilip edilmediğine bakılmaksızın donuk alacak olarak kabul edilir.

Yine Yönetmelik’e göre, kredi müşterisinin aynı banka tarafından verilmiş birden çok kredisinin mevcut bulunması ve bu kredilerden herhangi birinin yapılan sınıflandırma gereği donuk alacak olarak kabul edilmesi durumunda, sözkonusu kredi müşterisinin bankaya olan tüm borçları donuk alacak olarak aynı grupta sınıflandırılır. Donuk alacak haline gelen ilk kredinin tamamen geri ödenmesi durumunda, kredi müşterisinin diğer kredileri Yönetmelik’te belirtilen kriterler çerçevesinde yeniden sınıflandırılabilirler.

Borçlu cari hesap şeklinde çalışan ve herhangi bir vade kaydı olmayan nakdi kredilerde ise dönem faizleri ile fer'ilerinin 90 günden fazla sürede ödenmeyerek anaparaya ilave edilmesi, borcun, hesabın kat edilmesini izleyen 90 günden fazla sürede ödenmemesi, Karar'ın 4. Maddesi'nin 2.Fıkrası hükmüne uygun olmayan bir şekilde kredi borçlusuna bir başka kredi açılarak tahsili gecikmiş olan faizlerin ve anaparanın finanse edilmesi veya hesap limitinin 90 günden daha fazla sürekli olarak aşılması durumunda alacak, donuk alacak kabul edilerek ilgili grupta tasnif edilir.

c) Kredilerin ve Diğer Alacakların Yenilenmesi, Yeniden Finanse Edilerek Yapılandırılması ve Yeni Bir İtfa Planına Bağlanması

Yönetmelik'in 5. Maddesi'nde kredilerin ve diğer alacakların yenilenmesi, yeniden finanse edilerek yapılandırılması ve yeni bir itfa planına bağlanmasına ilişkin usul ve esaslar tanımlanmıştır. Buna göre bankaya olan ödeme yükümlülüğünün yerine getirilmemesinin geçici likidite sıkıntısından kaynaklanmış olması halinde, borçluya likidite gücü kazandırmak ve banka alacağının tahsilini sağlamak amacıyla alacağın, gerektiğinde ilave kredi de açılarak bir defaya mahsus olmak üzere yenilenmesi, yeniden finanse edilerek yapılandırılması ya da yeni bir itfa planına bağlanması mümkündür.

Geçici likidite sıkıntısı ibaresi ile, yükümlülüklerini zamanında ve eksiksiz olarak yerine getirebilecek bir ödeme gücüne sahip olan bir kredi borçlusunun, normal faaliyetlerden kaynaklanan fon giriş ve çıkışlarının, satış gelirlerinin veya faaliyet gelirlerinin beklenmedik ve geçici bir nedene bağlı olarak dalgalanmasından ve harcamaların içinde bulunan ortama göre iyi bir şekilde planlanmamış ve yapılandırılmamış olmasından dolayı düzensiz hale gelmesinden kaynaklanan yönetilebilir bir nakit açığı ifade edilmiştir (md.9)

Kredilerin ve diğer alacakların geri ödeme yükümlülüğünün yerine getirilmemesinin geçici likidite sıkıntısından kaynaklanmış olması halinde, borçluya likidite gücü kazandırmak ve banka alacağının %25'ine kadar ilave kredi de açılmak

suretiyle bir defaya mahsus olmak üzere yenilenebilir, yeniden finanse edilerek yapılandırılabilir ya da yeni bir itfa planına bağlanabilir.

Yeniden ödeme planına ya da yeni bir itfa planına konu edilen alacak tutarına ilişkin taksitin 6 aylık süre içinde ödenmemesi durumunda, sözkonusu kredinin veya diğer alacağın yenilenmeden önceki vadesinden itibaren geçen süre dikkate alınarak bir alt gruba aktarılır ve karşılık ayrılır.

Yönetmelik'in 9. maddesi 31 Ocak 2002 tarih ve 24657 mükerrer sayılı Resmi Gazete ile değiştirilmiş ve aşağıdaki şekli almıştır:

“ Madde 9- 1.a) Bu yönetmeliğin 4.'üncü maddesinde belirtilen sınıflandırma esasları kapsamında kredilere ve diğer alacaklara ilişkin olarak bankaya ödeme yükümlülüğünün yerine getirilmemesinin geçici likidite sıkıntısından kaynaklanması halinde, borçluya likidite gücü kazandırmak ve banka alacağının tahsilini sağlamak amacıyla gecikmiş faizler de dahil olmak üzere alacağın, bu maddede belirlenen esas ve usullere uyulmak kaydıyla, gerektiğinde ilave kredi açılmak suretiyle yeniden yapılandırılması ya da yeni bir itfa planına bağlanması bir defaya mahsus olmak üzere mümkündür.

b) Bu Yönetmeliğin uygulanmasında, geçici likidite sıkıntısı, yükümlülüklerini zamanında ve eksiksiz olarak yerine getirebilecek ödeme gücüne sahip olan bir kredi borçlusunun normal faaliyetlerden kaynaklanan fon giriş ve çıkışlarının, satış gelirlerinin veya faaliyet gelirlerinin beklenmedik ve geçici bir nedene bağlı olarak dalgalanmasından dolayı düzensiz hale gelmesinden kaynaklanan yönetilebilir bir nakit açığını ifade eder.

2.a) Yeniden yapılandırılan ya da yeni bir itfa planına bağlanan krediler, o tarihe kadar sınıflandırılarak izlendikleri Üçüncü, Dördüncü ve Beşinci Grup krediler ve diğer alacaklar içinde en az 6 ay süreyle takip edilmeye devam olunur. Bu süre içinde sözkonusu alacaklar için, izlendikleri gruba uygulanan özel karşılık oranlarında karşılık ayrılmasına devam edilir.

b) Yeni bir itfa planına bağlanan krediler için toplam alacak tutarının en az %15' inin, ilave kredi kullandırılmak suretiyle yeniden yapılandırılan krediler için ise toplam alacak tutarının %30 unun geri ödenmiş olması ve en az 6 ay süre ile izlendikleri grupta takip edilmesi şartıyla ve ödemelerin aksatılmaması kaydıyla, sözkonusu alacaklar, 6 aylık süreden sonra “Yenilenen ve İtfa Planına Bağlanan Krediler Hesabı”na aktarılır....”

Yeniden yapılandırılan kredinin sınıflandırmasının gözden geçirilebilmesi için şart koşulan %15 ve %30'luk ödemelerin, birden fazla kredisi donuk alacak kapsamında olan firmalar için, sadece ödenmesinde gecikme olan ve yeniden yapılandırılan kredileri kapsadığını belirtmekte fayda görülmüştür.

d) Karşılık Tutarlarının Belirlenmesinde Dikkate Alınacak Kredi Teminatları

Kararname'nin ve Yönetmelik'in 8. Maddesi'nde krediler ve diğer alacaklara ilişkin teminatlar aşağıdaki şekilde sınıflandırılmıştır. Teminat tutarı sadece özel karşılık tutarının hesaplanmasında, alacak tutarından yapılacak indirim olarak dikkate alınacaktır.

I.Grup Teminatlar:

- Nakit ve mevduat (Nakit ve mevduat krediyi alan veya 3. kişi tarafından krediyi veren bankaya yatırılmış ve rehnedilmiş olmalıdır. Başka bankaya yatırılan nakit veya mevduatın rehni I. Grup Teminat sayılmaz.),
- Hazine ve Kamu Ortaklığı İdaresi'nce veya bunların kefaletiyle çıkarılan bono ve tahviller, (Bu ifadeye 01 Kasım 2006 tarihinde çıkarılan Yönetmelikle “Merkez Bankası, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı ve Toplu Konut İdaresi Başkanlığınca çıkarılan ya da ödenmesi garanti edilen bono, tahvil v.b. menkul kıymetler karşılığı yapılan repo işlemlerinden sağlanan fonlar ve (B) tipi yatırım fonu katılma belgeleri, kredi kartından doğan üye işyeri alacakları ve banka nezdinde saklanan altın” ifadesi eklenmiştir.)
- OECD ülkeleri merkezi yönetimleri ile merkez bankalarınca ya da bunların kefaletiyle ihraç edilen menkul kıymetler,
- Avrupa Merkez Bankası'nca ya da bu Banka'nın kefaletiyle ihraç edilecek menkul kıymetler
- OECD ülkelerinde faaliyet gösteren bankaların garanti ve kefaletler (01 Kasım 2006 tarihinde 2. grup teminatlar grubundan 1. grup teminatla grubuna alınmıştır.)
- Türkiye'de faaliyette bulunan bankaların kendi kredi sınırları dahilinde verecekleri kefaletler, teminat mektupları, aval, kabul ve ciroları (01 Kasım 2006 tarihinde 2. grup teminatlar grubundan 1. grup teminatlar grubuna alınmıştır.)

II.Grup Teminatlar:

- Altın ve diğer kıymetli madenler, (01 Kasım 2006 tarihinde – Altın haricindeki kıymetli madenler- olarak değiştirilmiştir.
- Borsaya kote edilmiş hisse senetleri, (01 Kasım 2006 tarihinde – (A) tipi yatırım fonu katılma belgeleri- ifadesi eklenmiştir.)
- Varlığa dayalı menkul kıymetler,
- Özel sektör tahvilleri,
- Türkiye’de faaliyette bulunan bankaların kendi kredi sınırları dahilinde verecekleri kefaletler ve teminat mektupları,
- OECD ülkelerinde faaliyet gösteren bankaların garantileri,
- OECD ülkeleri merkezi yönetimleri ile merkez bankalarının kefaletleri,
- Kredi riskine karşı koruma sağlayan kredi türev anlaşmaları,
- Firmaların kamu kurumları nezdindeki doğmuş istihkak alacaklarının temliki veya rehni,
- Paraya tahvili kolay menkul kıymetler ile emtiayı temsil eden kıymetli evrak, piyasa değerini aşmayan tutarda rehinli her türlü emtia ile menkuller,
- Ekspertiz kıymeti yeterli olmak kaydıyla, tapulu gayrimenkullerin ipotekleri ile tahsisli araziler üzerine yapılan gayrimenkullerin ipotekleri,
- Müşterilerden alınan gerçek kambyo senetleri (Hatır bonoları kapsam dışındadır.)
- Deniz konşimentosuna veya taşıma senedine dayalı ihracat vesaiki (01 Kasım 2006 tarihinde eklenmiştir.)

III.Grup Teminatlar:

- Ticari işletme rehni,
- İhracat vesaiki,
- Taşıt rehni,
- Uçak ve gemi ipoteği,
- Kredibilitesi yüksek gerçek ve tüzel kişilerin kefaleti,
- Müşterilerden alınan diğer senetler (Hatır ve Finansman senedi),
- Ticari taşıt hat rehni ve ticari taşıt plaka rehni (01 Kasım 2006 tarihinde eklenmiştir.)

IV. Grup Teminatlar:

İlk üç grup dışında kalan teminatlardır. Hukuken bankanın başvurabileceği ekonomik bir değer taşıyan tüm diğer teminatlar bu grupta sınıflandırılacaktır.

01 Kasım 2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Yönetmelik ile ilgili maddeye aşağıdaki eklenti yapılmıştır:

“Finansal kiralama işlemlerinde kiralayan sıfatıyla bankanın mülkiyetinde bulunan kıymetler, bu maddede belirlenmiş bulunan niteliklerine uygun teminat gruplarına göre dikkate alınır.”

e) Bankalarca Ayrılacak Özel ve Genel Karşılıkların Oranları

Yönetmelik’in ve Kararname’nin 7. Maddesi’ne göre özel ve genel karşılıkların oranları aşağıda belirtilmiştir.

- Özel Karşılıklara İlişkin Oranlar

Özel karşılıklar, bankanın kredi portföyünde sorunlu hale geldiği artık belli olan belirli bir alacak için ya da nitelik ve nicelikleri daha önceden tanımlanarak istatistiki yöntemlerle oluşturulmuş birbirine benzer ve görece küçük miktarlı kredilerden oluşan kategoriler (tüketici kredileri, konut kredileri v.b.) için ayrılmaktadır. Bu yönü ile özel karşılık, gelecekte ortaya çıkması muhtemel zararlardan çok halihazırda ortaya çıkmış ancak, henüz tam olarak tespit edilememiş ya da kesinleşmemiş zararlara karşı ayrılmaktadır (Acar, 2000:33).

Tahsili geciken her bir kredinin taşıdığı riski karşılamak üzere ayrılan karşılığa *özel karşılık* adı verilmektedir. Karşılık ayrılma işlemine kredinin tahsil imkanı sınırlı alacak haline geldiği aşamada başlanır ve zarara dönüşme aşamasında tamamlanır.

01 Kasım 2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan yönetmelikle özel karşılıkların hesaplanmasında teminatların dikkate alınması hususu yeniden düzenlenmiş ve şu şekilde ele alınmıştır:

“MADDE 10 – (1) Teminatların değ erlemesi ve muhasebeleştirilmesi, Bankaların Muhasebe Uygulamalarına ve Belgelerin Saklanması İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik ve ilgili Tebliğlerde belirlenen esas ve usullere göre yapılır. Ancak,

a) Gayrimenkul ipotegi cinsinden teminatların değ erlemesinde;

1) İpotek değ erinin varlığın gerçek değ erini yansıtır yansıtmadığının gayrimenkulün rayiç değ eri (aynı yerde, benzer vasıflı gayrimenkullerin satış fiyatının tespiti ve belgelendirilmesi) veya söz konusu gayrimenkul sigortalanmış ise sigortaya esas bedel ile karşılaştırılarak tespit edilmesi,

2) Rayiç değ erin ipotek değ erinin altında kalması halinde, kredinin teminatını oluşturan tutarın hesabında ipotek tutarı yerine rayiç değ erin esas alınması,

3) Krediler ve diğ er alacaklar toplamının yüzde bir (% 1) ve üstünü teşkil eden kredi ve diğ er alacakların teminatı olan gayrimenkuller ve herhalde ipotek tutarı iki milyon Yeni Türk Lirasının üzerinde olan gayrimenkullerin rayiç bedel tespitinin ise Bankalara Değ erleme Hizmeti Verecek Kuruluşların Yetkilendirilmesi ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelikte belirlenen usul ve esaslara göre yapılması, yapılacak tespitte, bedelin ipotek değ erinden düşük çıkması halinde teminatların düşük çıkan bedel üzerinden özel karşılık hesaplamasında dikkate alınması,

b) Emtia ve işletme rehni niteliğindeki teminatların değ erlemesinde,

1) Rayiç bedelin tespitinde ikinci el piyasa fiyatlarının veya sigortaya tabi olanlar için sigortaya esas bedelin kullanılması,

2) Tespit edilen bedelin rehine konu tutardan düşük çıkması halinde, teminat hesaplamalarında düşük çıkan bedel üzerinden işlem yapılması gerekmektedir.

(2) Teminatın değ erlenmiş tutarı belirlendikten sonra, bu tutarın bankanın tamamen tasarrufunda ve nakde dönüştürülebilecek olan kısmı, özel karşılığı tabi olan alacak tutarının belirlenmesinde dikkate alınır. Teminat üzerinde banka dışında bir başka tarafın hakkı veya tasarrufu mevcut ise bankanın tasarrufunda bulunmayan tutar, özel karşılığı tabi olan alacak tutarının belirlenmesinde dikkate alınmaz.

(3)    nc  grup teminatlar arasında yer alan kredibilitesi bor lununkinden daha yüksek gerçek ve tüzel kişilerin kefaletlerinin teminat olarak değ erlenmesi, kredi istihbarat birimlerinin değ erlendirmelerinden ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası nezdindeki risk merkezi kayıtlarından da faydalanılarak söz konusu kefillerin ya da garant rlerin, mali ve ekonomik gücünün parasal olarak ölçülmesi suretiyle yapılır. Bu tür bir teminatın değ erlemesinde kişilerin vermiş oldukları kefaletlerin tutarı ya da yükümlü oldukları tutarlar yerine bu kişilerin yükümlülüklerini ödeme g  leri dikkate alınır. Kredi değ erliliğ  bulunmayan gerçek ve tüzel kişilerden alınan kefalet ve garantiler ile bu kişilerce keşide edilen senet ve  ek niteliğindeki kıymetler bu Yönetmelik uygulamasında teminat olarak değ erlendirilmez.

(4) Teminat olarak verilen kambiyo senetlerinin değ erlemesi yapılırken senet borçlularının kredi değ erlilikleri ve ödeme g  leri de, bu senetlerin rayiç değ erlerinin belirlenmesinde dikkate alınır.”

Karşılıkların hesaplanmasında, teminatların değ erlenmiş tutarları, 3., 4. ve 5. grupta izlenen donuk alacak tutarından aşağıda belirtilen dikkate alınma oranlarıyla tespit edilen miktarlarda indirilerek, özel karşılığı tabi alacak tutarı belirlenir.

Teminatın dikkate alınma oranları ve karşılık oranları şöyledir:

- I.Grup Teminatlar için dikkate alınma oranı: %100,
- II.Grup Teminatlar için dikkate alınma oranı: %75,
- III.Grup Teminatlar için dikkate alınma oranı: %50,
- IV:Grup Teminatlar için dikkate alınma oranı: %25.

Ayrıca kredi ve alacağın;

- 3. Gruba alınma tarihinden itibaren en az %20'si,
- 4. Gruba alınma tarihinden itibaren en az %50'si,
- 5. Gruba alınma tarihinden itibaren %100'ü oranında özel karşılık ayrılır.

Özel karşılıkların hesaplanmasında dikkate alınacak değerlenmiş teminat tutarı donuk alacak miktarını aşamaz. Değerlenmiş teminat tutarının donuk alacak tutarını aşması durumunda, bunun sadece alacak tutarına denk gelen kısmına Karar'da belirtilen dikkate alınma oranlarının uygulanması sonucu bulunacak tutar, indirilecek tutar olarak dikkate alınır.

Bir donuk alacak tutarı birden fazla grupta izlenen türde teminatla teminatlandırılmış ise, özel karşılığa tabi olan alacak tutarının belirlenmesinde, dikkate alınacak teminatların hesaplanmasına grup sıralamasına göre en likit kabul edilen I.Grup'tan başlanır. Birden fazla türde teminata sahip, donuk alacak niteliğine sahip bir kredi için ayrılacak özel karşılığın hesaplanmasında, öncelikle her bir teminat türünün ayrı ayrı değerlenmiş tutarlarının, donuk alacak tutarını aşıp aşmadığı kontrol edilir. Hesaplama birinci olarak ele alınan teminat türünün değerlenmiş tutarının, en fazla, donuk alacak tutarına eşit olan kısmı, bu teminata ait dikkate alınma oranı ile çarpılarak donuk alacak için özel karşılığın uygulanacağı kısım bulunur. İkinci teminat türü ve varsa üçüncü teminat türü için de aynı işlem ayrı ayrı ve sırasıyla tekrarlanır. Eğer bu işlemlerin sonunda anılan donuk alacağa ilişkin olarak özel karşılık uygulanacak bir tutar kalırsa, bu artan tutar üzerinden özel karşılık ayrılır.

Bankalar gerektiğinde teminat tutarını dikkate almaksızın donuk alacağın sınıflandırıldığı grup için geçerli olan özel karşılık oranlarından az olmamak kaydı ile sözkonusu donuk alacak tutarının tamamına kadar özel karşılık ayırabilirler.

- Genel Karşılıklara İlişkin Oranlar

Genel karşılık kavramı daha çok, gelecek döneme ait belirsizlikler için ayrılan ve tanımlanamamış aktifler ya da gelişmeler için ayrılan karşılıklar için kullanılmaktadır. Diğer bir deyişle, gelecek dönemlerde ortaya çıkması muhtemel zararlara karşı ayrılmaktadır (Acar, 2000:33).

Tüm kredilerin yaratabileceği riskler için ayrılacak karşılıklara *genel karşılık* adı verilmektedir.

Bankalar, Yönetmelik'in 7. Maddesi'nde belirtildiği üzere, standart nitelikli nakdi kredileri ve yakın izlemedeki nakdi kredileri toplamının binde beşi ve 3., 4. ve 5. grup krediler ve diğer alacaklar içinde sınıflandırılmayan teminat mektupları, aval ve kefaletleri ile diğer gayrinakdi kredileri toplamının binde biri oranında genel karşılık ayırmak zorundadır. Bu hükmün uygulanmasında Standart Nitelikli Nakdi Krediler ve Yakın İzlemedeki Nakdi Krediler, Tasfiye Olunacak Alacaklar Hesabı, Tahsili Şüpheli Krediler Hesabı, Tahsili Şüpheli Ücret, Komisyon ve Diğer Alacaklar Hesabı ve Zarar Niteliğindeki Krediler ve Diğer Alacaklar Hesabı dışındaki kredi hesaplarında izlenen nakdi kredileri ve aktifte izlendikleri hesaba bakılmaksızın bankacılık mevzuatı çerçevesinde nakdi kredi sayılan alacakları kapsar.

30.06.2001 Tarih ve 24448 Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Yönetmelik'in 7. Maddesi'nin 2. Fıkrası'nın b Bendi'nde bu fıkranın uygulanmasında I. Grup teminatlar arasında sayılan

- Hazine, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı ve Toplu Konut İdaresi Başkanlığı'nca veya bunların kefaletiyle çıkarılan bono ve tahviller,
- OECD ülkelerinin merkezi yönetimleri ve merkez bankalarına açılacak krediler,
- OECD ülkeleri merkezi yönetimleri ile merkez bankalarınca ya da bunların kefaletiyle ihraç edilen menkul kıymetler veya bunlarca verilen diğer garantiler karşılığında kullanılacak krediler,
- Avrupa Merkez Bankası'na açılacak krediler ile bu bankaca ihraç edilen menkul kıymetler veya verilen diğer garantiler karşılığında kullanılacak krediler,
- Hazine'ye doğrudan kullanılan krediler ile Hazine garantisi ile kullanılan krediler,
- Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası ile ya da bu Banka nezdindeki piyasalarda yapılan işlemler,
- Teminat, rehin veya belirli bir gerçek ya da tüzel kişiye veya risk grubuna kullanılmak amacıyla verilenler hariç olmak üzere, bankaların birbirlerine verdikleri, vadesiz ve teminde konu olmamış bir aya kadar vadeli krediler,
- Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş.'ye kullanılan krediler,
- Nakit ve mevduat karşılığı kullanılan krediler,
- Devlet tahvili ve Hazine bonusu karşılığında kullanılan krediler

genel karşılık hesaplarında dikkate alınmazlar.

Genel karşılık tutarını bir formül ile aşağıdaki biçimde hesaplayabiliriz:

(Standart Nitelikli Nakdi Krediler + Yakın İzlemedeki Nakdi Krediler)	* 0,005	A
Gayrinakdi Krediler Toplamı	* 0,001	B

Toplam Genel Karşılık

A+B

Genel karşılığa tabi gayrinakdi krediler ise, teminat mektupları, kabul kredileri, akreditif taahhütleri, ciolar gibi bankayı bir şartın ifa edilmemesinden veya

edilememesinden dolayı ileride doğabilecek bir borç yükümlülüğü altına sokarken, aynı zamanda da diğer şahıslardan alacaklı duruma getiren her türlü cayılamaz gayrinakdi kredilerdir.

Genel karşılık hesaplamasında Hazine bonosu - devlet tahvili karşılığında kullandırılan nakdi ve gayrinakdi krediler, tahsil edilememe riski taşımadığından, dikkate alınmazlar.

Türkiye’de bankaların özkaynakları, “Esas, unsur ve oranları, uluslararası standartlar da dikkate alınmak suretiyle Kurulca belirlenmek üzere, ana sermaye ve katkı sermaye toplamı ile bu toplamdan sermayeden indirilecek değerlerin düşülmesi sonucu bulunacak tutar” şeklinde tanımlanmış olup, 27.06.2001 tarih ve 24445 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren “Bankaların Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik”te, anılan madde hükmü uyarınca bankaların özkaynak unsurları düzenlenmiş bulunmaktadır. Söz konusu düzenlemeye paralel olarak, Bankalarca Uygulanacak Muhasebe Standartları, Tek Düzen Hesap Planı ve İzahnamesi’nin “Kamuya Açıklanan Bilanço ve Kâr ve Zarar Cetveli” başlıklı 6. bölümünün “Ek:3 – II. Bilanço ve Nazım Hesaplara İlişkin Dipnot ve Açıklamalar” kısmında yer alan ve yasal özkaynak ile muhasebe açısından özkaynak hesaplarını içeren 16 numaralı bilanço dipnotunda Genel Kredi Karşılıkları Katkı Sermaye içinde yer almıştır. Genel karşılıklar Katkı I sermayeye dahil edilmemekte ancak, Katkı II sermayeye katılmasında risk ağırlıklı aktiflerin % 1,25’i ile sınırlı olduğuna dair bir kısıtlama bulunmamaktadır.

III. BÖLÜM

BANKA KREDİ KARŞILIKLARI İLE İLGİLİ MEVCUT DURUMUN İNCELENMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. Genel Olarak Bankacılık Sektörü

Bu bölümde Türk Bankacılık Sektörü'nde 1999 – 2001 yılı arasında oluşan gelişmelere kısaca değinilecektir. Söz edilen yıllara ait veriler, Türkiye Bankalar Birliği'nin yayınladığı “Bankalarımız” isimli yayından derlenmiştir.

1998 ve 1999 yılında Türkiye’de bankacılık sektöründeki gelişmeler ana hatları ile şu şekilde özetlenebilir:

- 1998 ve 1999 yılı sonu itibariyle T.C. Merkez Bankası hariç olmak üzere, Türkiye’de faaliyette bulunan banka sayıları 1998 yılında 75 iken, bu rakam 1999 yılında 81’e yükselmiştir (Tablo 4)

Tablo 4: Türkiye’de 1998-1999 Yıllarında Faaliyet Gösteren Bankalar

	1998	1999
<i>Ticaret bankaları</i>	60	62
Kamusal sermayeli	4	4
Özel sermayeli	38	39
Yabancı sermayeli	18	19
<i>Kalkınma ve yatırım bankaları</i>	15	19
Kamusal sermayeli	3	3
Özel sermayeli	9	13
Yabancı sermayeli	3	3
Toplam	75	81

Kaynak: TBB, Bankalarımız 1998 – 1999

Tablodan da görüldüğü üzere 1998 yılında 60 olan ticaret bankalarının sayısı, 1999 yılında özel sermayeli bankaların 1 adet ve yabancı sermayeli bankaların sayısının 1 adet artması ile 62’ye yükselmiştir. Kalkınma ve yatırım bankalarının

sayısı 1998 yılında 15 iken, bu rakam 1999 yılında 19'a yükselmiştir. Bu artış, özel sermayeli kalkınma ve yatırım bankalarının sayısındaki artıştan kaynaklanmıştır.

- 1998 sonunda 7.370 olan şube sayısı 1999 yılında 321 artışla 7.691'e, çalışan sayısı 1998 yılında 166.492 iken 1999 yılı sonunda bu rakam 174.000'e ulaşmıştır.
- Türk bankacılık sisteminde toplam aktifler (Emlak Bankası Eylül verileriyle dahil edilmiştir) 1998 yılında 36.5 katrilyon TL olarak gerçekleşirken, 1999 yılında toplam aktifler yüzde 96 oranında büyüyerek 72 katrilyon TL'ye ulaşmıştır. 1998 yılında 116 milyar Dolar olan toplam aktif tutarı, 1999 yılında yüzde 14 oranında büyüyerek 133.5 milyar Dolar olarak gerçekleşmiştir. (Tablo 5)

Tablo 5: Banka Gruplarına Göre Toplam Aktifler (1998-1999)

	Trilyon TL		Yüzde Değişme		Milyon Dolar		Yüzde Değişme	
	1999	1998	1999	1998	1999	1998	1999	1998
Ticaret Bankaları	68.681	34.771	96	90	127.165	110.843	14	24
Kamusal Ser.	25.182	12.548	96	87	46.625	40.003	14	22
Özel Ser.	35.679	20.609	82	92	66.060	65.696	6	25
Yabancı ser.	3.766	1.614	133	77	6.973	5.143	36	16
Fon'daki Ban.	4.054		317		7.506		142	
Kalkınma ve Yatırım Ban.	3.440	1.740	98	67	6.368	5.547	15	9
SEKTÖR	72.121	36.511	96	88	133.533	116.389	14	23

Kaynak: TBB, Bankalarımız 1998 - 1999

- Toplam aktifler içinde ticaret bankalarının payı 1999 yılında 1998 yılındaki seviyesi ile aynı kalmış, bu oran yüzde 95 olarak gerçekleşmiştir. Kalkınma ve yatırım bankalarının payı da aynı kalmış ve yüzde 5 olarak gerçekleşmiştir (Tablo 6). Toplam mevduat içinde kamusal sermayeli ticaret bankalarının payı 1998 yılında yüzde 41 iken, bu oran 1999 yılında yüzde 40 düşmüştür. Özel sermayeli ticaret

bankalarının toplam mevduat içindeki payı 1998 yılında yüzde 52 iken, 1999 yılında bu oran yüzde 46'ya gerilemiştir. Fon'daki bankaların toplam mevduattaki payı ise 1999 yılında yüzde 4'ten yüzde 11'e yükselmiştir. Toplam kredilerin gruplar arasındaki dağılımına bakıldığında, 1998 yılında ticaret bankalarının payının yüzde 91 olduğu, bu oranın 1999 yılında yüzde 90'a gerilediği görülmektedir. Toplam krediler içinde kamusal sermayeli ticaret bankalarının payı 1999 yılında yüzde 29'dan yüzde 28'e; özel sermayeli ticaret bankalarının payı 1999 yılında yüzde 58'den yüzde 55'e gerilemiş; Fon'daki bankaların payı 1999 yılında yüzde 2'den yüzde 4'e yükselmiştir. Toplam krediler içinde kalkınma ve yatırım payları 1999 yılında bir puan artarak yüzde 10'a yükselmiştir.

Tablo 6: Grupların Sektör Payları (Yüzde) (1998-1999)

	T. aktifler		T. mevduat		T. krediler	
	1998	1999	1998	1999	1998	1999
Ticaret bankaları	95	95	100	100	91	90
Kamusal ser.	35	35	41	40	29	28
Özel ser.	53	49	52	46	58	55
Fon'daki bank.	2,6	6	4	11	2	4
Yabancı ser.	4	5	3	3	3	3
Kal.ve yat. bank.	5	5	-	-	9	10
Sektör	100	100	100	100	100	100

Kaynak: TBB, Bankalarımız 1998 – 1999

- 1999 yılından itibaren reel faizlerde, enflasyonda yaşanan gerilemeye bağlı olarak ortaya çıkan ciddi oranlı artışlar neticesinde tasarruf sahiplerinin tercihleri TL cinsinden yatırım araçlarına yönelmiştir. Tasarruf sahiplerinin bu tercihleri neticesinde TL mevduatlarda yüksek oranlı artışlar gerçekleşmiştir.
- Toplam mevduatın toplam kaynaklar içindeki payı kamusal sermayeli ticaret bankalarında 1999 yılında değişmemiş ve yüzde 76 olarak, özel sermayeli ticaret bankalarında ise, 1998 yılında yüzde 67 iken, 1999 yılında yüzde 63 olarak gerçekleşmiştir. 1998 yılında toplam mevduatın yüzde 49'u TL cinsinden yüzde 51'i yabancı para cinsinden iken, 1999

yılında bu oranlar eşitlenmiş ve yarı yarıya düzeyine gelmiştir. Kamusal sermayeli ticaret bankalarında 1998 yılında toplam mevduatın yüzde 73’ü TL cinsinden iken, bu oran 1999 yılında yüzde 28’e gerilemiştir. Özel sermayeli ticaret bankalarında ise, 1998 yılındaki TL cinsinden mevduat, toplam mevduatın yüzde 33’ü oranındayken, 1999 yılında bu oran yüzde 28’e gerilemiştir (Tablo 7).

- Toplam krediler 1999 yılında, dolar bazında, kamusal sermayeli ticaret bankalarında yüzde 13, özel sermayeli ticaret bankalarında yüzde 15, yabancı sermayeli ticaret bankalarında yüzde 13 oranında küçülmüş, kalkınma ve yatırım bankalarında ise yüzde 6 oranında büyümüştür. Toplam kredilerin toplam aktiflere oranı düşmeye devam etmiş, yüzde 38’den yüzde 30’a gerilemiştir. Bu oran, kamusal ve özel sermayeli ticaret bankalarında 8’er puan azalarak, sırasıyla yüzde 24’e ve yüzde 34’e gerilemiştir. Yüksek kamu kesimi açığının neden olduğu dengesizliklerin en önemli yansıması olan enflasyonun zaten yüksek olan düzeyinin yeniden tırmanma eğilimine girmesine ve kamunun giderek artan kaynak talebine bağlı olarak yurtiçi boçlanmada faiz oranları yükselmiş, yurtdışı borçlanma imkânları ise sınırlı düzeyde kalmaya devam etmiştir. Ekonomik faaliyetin önemli ölçüde daralması özel sektör kredi talebinin düşmesine, aktif kalitesinin bozulmasına ve likidite gereksiniminin artmasına neden olmuştur.

Tablo 7: 1998 – 1999 Yıllarında Bankacılık Sektöründe Toplam Mevduat

	Dağılım (%)						Toplam Kaynaklara Oranı (%)					
	1998			1999			1998			1999		
	TL	YP	Top	TL	YP	Top	TL	YP	Top	TL	YP	Top
Toplam	49	51	100	50	50	100	32	33	65	34	33	67
Tic.Bank.	49	51	100	50	50	100	34	35	69	34	35	69
Kam.Ser.	73	27	100	28	72	100	56	20	76	60	16	76
Özel Ser.	33	67	100	28	72	100	22	45	67	18	45	63
Fon’daki bankalar				46	54	100				62	73	135
Yab. Ser.	33	67	100	35	65	100	13	27	40	13	26	39

Kaynak: TBB, Bankalarımız 1998 – 1999

- Toplam kredilerin tutarı 1999 yılında 14 katrilyon TL’den 22 katrilyon TL’ye yükselmiş, bu kredilerin yüzde 50’si TL cinsinden, yüzde 50’si yabancı para cinsinden kullanılmıştır. Toplam kredilerin toplam aktifler içindeki payı yüzde 38’den yüzde 30’a gerilemiştir (Tablo 8).
- TL cinsinden aktiflerin toplam aktifler içindeki payı 1998 yılı sonunda yüzde 60 iken, bu oran 1999 yılında yüzde 62’ye yükselmiştir (Tablo 8).

Tablo 8: Aktiflerin Gelişimi ve Yapısı (1998-1999)

	Trilyon TL		Milyar Dolar		Yüzde değişme				Yüzde pay	
					TL	Dolar	TL	Dolar		
	1998	1999	1998	1999	1999	1999	1998	1998	1998	1999
Likit değerler	12	26	38	48	116	25	83	20	32	36
TL	5	12	16	22	133	38	103	33	14	17
YP	7	14	22	26	99	15	71	12	18	19
Top. krediler	14	22	44	40	55	-11	58	3	38	30
TL	7	11	22	19	54	-12	48	-3	19	15
YP	7	11	23	21	56	-9	70	11	19	16
Sabitleş . aktif.	3	7	9	12	128	33	113	39	8	9
Diğer aktifler	8	18	25	33	124	31	184	85	22	25
Top. Aktifler	36	72	116	133	95	14	88	23	100	100
TL	22	45	69	83	100	17	106	34	60	62
YP	15	27	47	51	85	8	68	9	40	38

Kaynak: TBB, Bankalarımız 1998-1999

- Kredi hacmi hızla daralırken takipteki kredilerdeki artış sürmüştür. Bu gelişmenin başlıca nedeni kamunun artan kaynak talebi, sınırlı dış borçlanma ve yüksek reel faiz nedeniyle özel sektör yatırımlarının ve üretiminin gerilemesi yanında dış ticaret hacminin daralması olmuştur. Karşılıklar öncesi takipteki krediler dolar bazında yüzde 33 oranında büyümüş ve 4 milyar dolara ulaşmıştır. Bu tutarın 1,1 milyar doları kamusal sermayeli ticaret bankalarına, 0,8 milyar doları özel sermayeli ticaret bankalarına ve 2,3 milyar doları Fon’daki bankalara aittir.

Takipteki kredilerin toplam kredilere oranı yüzde 7,2’den yüzde 10,7’ye yükselmiştir. Bu oran kamusal sermayeli ticaret bankalarında yüzde

5,6'dan yüzde 10'a, özel sermayeli ticaret bankalarında yüzde 2,4'ten 3,6'ya yükselmiştir. Takipteki krediler/toplam krediler oranı Fon'daki bankalarda yüzde 163'tür.

Mevzuattaki değişiklikler yanında, bankaların takipteki kredileri için daha gerçekçi bir karşılık politikası izlemeleri, hatta batık krediler için zarar yazmaları nedeniyle karşılık sonrası takipteki krediler 1,8 milyar dolardan 1,6 milyar dolara gerilemiştir (TBB, Bankalarımız 1999: 44).

- Sektör genelinde takipteki kredilerin toplam aktiflere olan oranı 1998 yılında yüzde 2.7 olarak gerçekleşmişken, bu oran 1999 yılında yüzde 3.2'ye yükselmiştir. Ticaret bankalarının takipteki kredilerinin toplam aktiflere olan oranı 1998 yılında yüzde 2.8 iken, 1999 yılında yüzde 3.2'ye yükselmiştir (Tablo 9).
- 1999 yılında bankacılık sisteminde vergi öncesi kar dolar bazında yüzde 62 oranında azalırken, vergi sonrası ise 566 milyon dolar zarar gerçekleşmiştir. Zararın tamamına yakını Fon'daki bankalardan kaynaklanmıştır. Bu bankalar hariç tutulduğunda ticaret bankalarının ve sektörün vergi sonrası karı yüzde 17 oranında artmıştır (Tablo 10).

Tablo 9: Donuk Aktifler (Toplam aktiflere oranı, yüzde) (1998-1999)

	1998				1999			
	Takip · kredi *	İşt. Bağ. değ	Sab. ak. net	Donuk akt.	Takip. kredi*	İşt. Bağ. değ	Sab. ak. net	Donuk akt.
Tic.ban.	2,8	2,5	3,9	7,9	3,2	5,0	3,0	9,4
Kamu ser.	1,8	0,6	5,1	6,9	2,4	1,6	3,1	6,3
Özel ser.	1,0	3,8	3,3	7,6	1,2	7,7	3,0	11,2
Fon'daki ban.	58,1	4,9	2,9	39,5	30,1	5,4	3,7	16,6
Yab. ser.	0,3	0,7	3,0	3,9	0,5	1,7	2,3	4,1
Kal. ve yat. Ban.	1,6	0,8	0,5	4,7	1,3	7,0	2,6	10,1
Sektör	2,7	2,4	3,9	7,9	3,2	5,9	3,0	9,4

* Brüt

Kaynak: TBB, Bankalarımız 1999, syf: 48.

Tablo 10 :Vergi Öncesi Kar, Vergi Sonrası Kar (Milyon dolar) (1998-1999)

	1998			1999		
	Vergi Öncesi Kar-Zarar	Vergi karşılığı	Vergi Sonrası Kar Zarar	Vergi Öncesi Kar Zarar	Vergi karşılığı	Vergi Sonrası Kar Zarar
Tic. ban.	3.694	1.578	2.116	1.087	2.013	-926
Kam. sermayeli	482	235	248	978	452	527
Özel sermayeli	3.904	1.196	2.708	4.208	1.355	2.853
Fon'daki ban.	-1.121	6	-1.127	-4.725	-10	-4.715
Yab. sermayeli	429	142	288	626	217	410
Kal. ve yat. ban.	400	93	306	457	97	360
Toplam	4.094	1.671	2.423	1.544	2.110	-566

Kaynak: TBB, Bankalarımız 1999: syf: 49.

2000 ve 2001 yıllarında Türk Bankacılık Sektörü'nde meydana gelen gelişmeler kısaca şöyle özetlenebilir:

- Bankacılık sisteminde 1999 yılında 81 olan banka sayısı, 2000 yılı sonu itibariyle 79, 2001 yılında ise 61'e düşmüştür. 2000 yılında 61 adet ticaret bankası sektörde faaliyet gösterirken, 2001 yılında bu rakam 46'ya düşmüştür. 2000 yılında 18 olan kalkınma ve yatırım bankaları sayısı 2001 yılında 15'e düşmüştür. 2001 yılında kamusal sermayeli ticaret bankaları 1 adet, özel sermayeli ticaret bankaları 6 adet, yabancı sermayeli bankalar ise 3 adet azalmış, sayıları sırası ile 3,22 ve 15 olarak gerçekleşmiştir.
- 2000 yılında 11 adet Fon yönetiminde iken, 2001 yılında 6 adet banka Fon yönetiminde kalmıştır (Tablo 11).

Tablo 11: Türkiye’de 2000- 2001 Yıllarında Faaliyet Gösteren Bankalar

	2000	2001
Mevduat bankaları	61	46
Kamu	4	3
Özel	28	22
Fon	11	6
Yabancı	18	15
Kalkınma ve yatırım b.	18	15
Toplam Banka Sayısı	79	61

Kaynak: http://www.tbb.org.tr/turkce/diger_bilgiler/bgbsbb.xls

- 2000 yılında 7.837 olan şube sayısı 2001 yılında azalmış ve sektörde 6.908 adet banka şubesi kalmıştır.
- 2000 yılı başında uygulamaya konulan enflasyonla mücadele programı Türkiye Bankacılık Sistemi’nin bilanço yapısının şekillenmesinde de önemli ölçüde etkili olmuştur. 2000 yılında bankacılık sektörünün aktif yapısında da belirgin bir değişim gözlenmiş ve kredilerin payında önemli bir artış olurken, likiditesi yüksek olan menkul kıymet portföyünün toplam aktifler içindeki payı azalmıştır. Krediler içinde özellikle tüketici kredilerinde çok hızlı bir artış gözlenmiş ve tüketici kredileri bir önceki yıl sonuna göre yaklaşık 4 kat artış göstermiştir. Kredilerde dikkat çeken bir diğer gelişme, mevduattaki yapının tersine, yabancı para cinsinden kredilerdeki artışın sınırlı kalması, Türk Lirası cinsinden kredilerin ise önemli oranda artış göstermesidir. Aktif ve pasif yapısındaki bu gelişmeler sonucunda 2000 yılında bankacılık kesiminin likidite, faiz ve kur risklerine karşı duyarlılığı daha da artmıştır. Bu gelişmelerin rakamsal boyutunu incelemekte fayda görülmüştür.
- 2000 yılı sonunda bankacılık sisteminin aktif büyüklüğü yaklaşık 104 katrilyon TL’ye ulaşmıştır. 2001 yılında ise toplam aktif büyüklüğü yaklaşık 166.3 katrilyon TL olarak gerçekleşmiştir. Mevduat bankalarının 2000 yılındaki toplam aktif büyüklüğü yaklaşık 99.4 katrilyon TL iken, bu rakam 2001 yılında yaklaşık 158.5 katrilyon TL’ye ulaşmıştır (Tablo 12).

Tablo 12 : 2000-2001 Yılları Banka Gruplarına Göre Toplam Aktifler

(Katrilyon TL)	2000	2001
Mevduat Bankaları	99.4	158.5
Kamusal Ser.Ban.	35.7	53.9
Özel Ser.Ban.	49.4	93.6
Fon'daki Bankalar	8.7	6
Yabancı Ser. Ban.	5.6	5
Kalkınma ve Yatırım Ban.	4.6	7.8
Toplam Aktifler	104	166.3

Kaynak: http://www.tbb.org.tr/turkce/diger_bilgiler/bgbsbb.xls

- 2000 yılında 68.4 katrilyon TL olan toplam mevduat, 2001 yılında 117.1 katrilyon TL'ye yükselmiştir. Bu toplam tutarın 37.9 katrilyon TL'lik kısmı kamusal sermayeli ticaret bankalarında, 71.4 katrilyon TL'lik kısmı ise özel sermayeli ticaret bankalarındadır. 2000 yılında kamusal sermayeli ticaret bankalarında bulunan 27.6 katrilyon TL'lik mevduat tutarı 2001 yılında yaklaşık %38 artış göstermiştir. Özel sermayeli ticaret bankalarında 2000 yılında 29.8 katrilyon TL olarak toplanmış olan mevduat, 2001 yılında yaklaşık iki buçuk katına çıkmıştır. 2000 yılında Fon'daki bankalarda bulunan 8.8 katrilyon TL'lik toplam mevduat tutarı 2001 yılında 5.4 katrilyon TL'ye gerilemiştir (Tablo 13).

Tablo 13: 2000-2001 Yıllarında Toplam Mevduat

(Katrilyon TL)	2000	2001
Mevduat Bankaları	68.4	117.1
Kamusal Ser.	27.6	37.9
Özel Ser.	29.8	71.4
Fon'daki Bankalar	8.8	5.4
Yabancı Ser.	2.2	2.4
Kal. Ve Yat. Ban.	0	0
Toplam Mevduat	68.4	117.1

Kaynak: http://www.tbb.org.tr/turkce/diger_bilgiler/bgbsbb.xls

- 1999 yılında IMF ile imzalanmış olan yeniden yapılandırma programı sayesinde Türkiye’de iç talepte hızlı canlanma dolayısıyla özellikle tüketici kredilerinde önemli artışlar söz konusu olmuştur. Tüketici kredileri ve kredi kartları toplamda % 212.4 oranında artarak yaklaşık 6.7 katrilyon olarak kaydedilmiştir (Akbank, Faaliyet Raporu 2000).
- Sektör genelinde toplam kredilere bakıldığında 2000 yılında toplam kredilerin 34.205 trilyon TL iken, 2001 yılında bu meblağın 40.982 trilyon TL’ye ulaştığı görülmektedir. 2000 yılında Kamusal sermayeli ticaret bankaları 9.221 trilyon TL kredi kullanırken, 2001 yılında bu meblağ 8.804 trilyon TL’ye düşmüştür (Tablo 14).
- 2000 yılında 3.959 trilyon TL olarak gerçekleşen takipteki krediler, 2001 yılında yaklaşık üç katına çıkmış ve 9.521 trilyon TL’ye ulaşmıştır. Bu kredilerin 9.121 trilyon TL’lik kısmı mevduat bankalarınca, 400 milyar TL’lik kısmı ise kalkınma ve yatırım bankalarınca beyan edilmiştir. 2000 yılında kalkınma ve yatırım bankalarınca beyan edilen takipteki kredi tutarı ise 51 milyar TL’dir (Tablo 14)

Tablo 14: 2000 – 2001 Yıllarında Toplam Krediler ve Takipteki Krediler

	2000	2001
Krediler (Trilyon TL)	34.205	40.982
Mevduat bankaları	31.048	35.653
Kamu	9.221	8.804
Özel	18.637	24.988
Fon	2.224	0.506
Yabancı	0.966	1.355
Kalkınma ve yatırım b.	3.157	5.329
Takipteki Krediler (brüt)	3.959	9.521
Mevduat bankaları	3.908	9.121
Kamu	1.153	3.583
Özel	1.158	4.455
Fon	1.570	1.010
Yabancı	0.027	0.073
Kalkınma ve yatırım b.	0.051	0.4

Kaynak: http://www.tbb.org.tr/turkce/diger_bilgiler/bgbsbb.xls

- 2001 yılında bankacılık sektörünün aktif yapısında likit aktifler ve menkul değerler lehine, krediler aleyhine belirgin bir değişim gözlenmiştir. 2001 yılında kamu ve fon bankalarının kredi hacmi reel olarak önemli oranda gerilemiştir. Aynı dönemde, özel ve kalkınma bankaları grubunda kredilerdeki daralma daha düşük düzeyde kalırken, yabancı bankaların kredi portföyü artış göstermiştir.
- Toplam kredilerin dağılımda ise, kamu bankaları yüzde 22, özel bankalar yüzde 58’lik bir orana sahip olmuşlardır (TBB, Bankalarımız 2002: 31). Takipteki kredilerin toplam kredilere oranı kamu bankaları için yüzde 46.1, özel bankalar için ise yüzde 26.8 olarak gerçekleşmiştir. Özel karşılıkların takipteki kredilere oranı kamu bankalarında yüzde 62.7, özel bankalarda yüzde 31.5 olarak gerçekleşmiştir.
- 2001 yılı sonunda sektör zararı 12.3 katrilyon TL olarak gerçekleşmiştir.

3.2. Örnek Olarak Seçilmiş Bankalarda Kredi Karşılıkları Kararnamesinin Etkilerinin Karşılaştırılması

Gelişmekte olan ülkelerin her zaman maruz kalma olasılığı yüksek olan ekonomik krizler öncelikle finansal sistemi ve onun ayrılmaz bir parçası olan bankaları etkilemektedir. Gelişmekte olan ülkeler arasında sayılan Türkiye için bu yapıya bakıldığında, kriz döneminde mali bünyesi kuvvetli olan bankalar ayakta kalarak, finansal yaşama devam edebilmişken, mali bünyesi zayıf olan bankalar, bu dönemde tekrar normal düzene kavuşamamışlar ve batmışlardır. Bu batışlar, krizden etkilenmiş bankacılık sektörünü en az bu kriz kadar etkilemiştir. Bankacılık sektöründe batık kredilerin, toplam krediler içindeki payı kriz döneminde giderek artmış, bu durum bankaların sermaye yapılarını bozmuş ve sektör daha kötüye gitmiştir (TBB, Bankalarımız, 1999).

İncelenen dört banka Türkiye’de aktif büyüklüğü açısından ilk beş banka arasından seçilmiştir. Bu bankalar, halk tarafından “güçlü” olarak nitelendirilen bankalardandır. Bu bankalar 2001 yılı krizine kadar geçirdikleri dönemleri kâr ile

kapatmalarına karşın, 2001 yılında yaşanan kriz sebebi ile zarar ilan etmişlerdir. Mali yapısı kuvvetli bankalar olmalarına rağmen, seçmiş olduğumuz bankaların finansal tabloları incelendiğinde, bu bankaların da kriz döneminde sıkıntılar yaşadığı açık bir şekilde görülmektedir.

Çalışmanın bu bölümünde, seçilen dört bankanın 1998-2001 verileri kullanılarak, kredi karşılıkları kararnamesinden önceki dönemde ve sonraki dönemde sorunlu kredilere yaklaşım ve riskten korunmak için ayrılmış olan kredi karşılıkları meblağları incelenecek ve de kredi karşılıkları kararnamesinin etkileri araştırılacaktır. Bu çalışma için seçilen bankalardan 3 tanesi özel sermayeli ticaret bankası ve bir tanesi ise kamusal sermayeli ticaret bankasıdır.

Seçilen üç adet ticaret bankasının Türkiye genelinde mali bünyesinin güçlü olduğu bilinmektedir. Bu bankalar Akbank T.A.Ş., T. Garanti Bankası A.Ş. ve T. İşbankası A.Ş.'dir. Bu bankalar aktif büyüklüğü sıralamasında ilk beş banka arasında yer almaktadır. Seçilen dördüncü banka ise T. Halk Bankası A.Ş.'dir.

3.2.1. Akbank T.A.Ş.

Bu bölümde çalışmanın konusu gereği, Akbank T.A.Ş. 1998 – 2001 yılları arasındaki finansal tablolarından krediler, takipteki alacaklar ve kredi karşılıkları ile ilgili bölümler alınmış ve yıllar itibariyle tablolastırılmıştır. Finansal tablolarda yer alan rakamlar milyar TL şeklinde ifade edilmiştir; ancak, çalışmada karşılaştırmanın kolaylaştırılabilmesi amacı ile bu rakamlar yaklaşık değerleri ile trilyon TL cinsinden ifade edilmiştir.

Krediler ve Takipteki Alacaklar tablolarında Karşılıklar Kararnamesi yayımlanmadan önce ve yayımlandıktan sonra farklı sınıflandırmalar yapıldığından dolayı, 1998-1999 ve 2000-2001 yıllarını kapsayacak şekilde iki adet tablo hazırlanmıştır.

Tablo 15: Akbank 1998 – 1999 Krediler ve Takipteki Alacaklar

	1999	1998
Krediler (Milyar TL)	1.376.895	864.100
Kısa Vadeli	1.002.880	691.206
Orta ve Uzun Vadeli	374.014	172.894
Takipteki Alacaklar (Net)	8.378	6.701
Tasfiye Olunacak Alacaklar (Net)	8.378	6.700
- <i>Teminatsız Alacaklar</i>	26.372	7.772
- <i>Teminatl Alacaklar</i>	7.016	6.944
- <i>Ayrılan Karşılık (-)</i>	25.010	8.017
Tahsili Şüpheli Ücret,Kom.Diğ.Alacaklar (Net)	0	1
- <i>Brüt Alacak Bakiyesi</i>	568	149
- <i>Ayrılan Karşılık (-)</i>	568	148

Kaynak: Bankalarımız 1998-1999

Tablo 16: Akbank T.A.Ş. 2000-2001 Krediler ve Takipteki Alacaklar

	2000	2001
Krediler (Milyar TL)	2.630.090	4.807.737
Kısa Vadeli	1.495.922	1.737.688
Orta ve Uzun Vadeli	1.134.168	3.070.049
Takipteki Alacaklar (Net)	5.957	-
Tahsil İmkânı Sınırlı Krediler ve Diğer Alacaklar [Net]	1.653	-
- Brüt Alacak Bakiyesi	8.239	19.143
- Ayrılan Özel Karşılık (-)	6.586	19.143
Tahsili Şüpheli Krediler ve Diğer Alacaklar [Net]	645	-
- Brüt Alacak Bakiyesi	3.817	21.666
- Ayrılan Özel Karşılık (-)	3.172	21.666
Zarar Niteliğindeki Krediler ve Diğer Alacaklar [Net]	3.659	-
- Brüt Alacak Bakiyesi	29.862	53.054
- Ayrılan Karşılık (-)	26.203	53.054

Kaynak: Bankalarımız 1998 – 1999

Akbank verileri incelendiğinde, kullandığı kredilerin 1998 yılında 864.1 trilyon TL iken, 1999 yılında 1.376 trilyon TL'ye, 2000 yılında yıl boyunca faiz düşüşlerine bağlı olarak bireysel kredilerdeki artış dolayısıyla, kredi miktarı ikiye katlanmış ve yaklaşık 2.6 katrilyon TL' ye ulaşmış, 2001 yılında ise bu rakam 4.8 katrilyon TL olarak gerçekleşmiştir.

Bankanın kullandığı kısa vadeli krediler 1998 yılında 691 trilyon TL iken, 1999 yılında 1 katrilyon TL, 2000 yılında 1.4 katrilyon TL, 2001 yılında 1.7

katrilyon TL olarak gerçekleşmiştir. Orta ve uzun vadeli kredilerin ise 1998 yılında 172.8 trilyon TL, 1999 yılında 374 trilyon TL, 2000 yılında 1.1 katrilyon TL ve 2001 yılında 3 katrilyon TL tutarında olduğu görülür. Toplamda kullandırılan krediler 1998 - 1999 verileri ile karşılaştırıldığında bu rakamların bir önceki seneye göre ortalama bir buçuk katına çıktığı, 2000 yılında 1999 yılına göre ortalama iki katına çıktığı, 2001 ve 2000 yılı verileri karşılaştırıldığında ise yine yaklaşık iki katına çıktığı söylenebilir. Bu artışın nedeni, artan faiz oranları dolayısıyla tasarruf sahiplerinin birikimlerini TL mevduatına değerlendirmeleri ve bu mevduatların sisteme kredi olarak yansımalarıdır.

1998 yılında Akbank T.A.Ş.'nin takipteki alacakları net 6.7 trilyon TL iken, bu rakam 1999 yılında 8.3 trilyon TL olarak gerçekleşmiştir. Tasfiye Olunacak Alacaklar hesabının net bakiyesi 1998 yılında 6.7 trilyon TL iken, 1999 yılında 8.3 trilyon TL'ye ulaşmıştır. 1999 yılında bu hesap altında izlenen teminatsız alacaklar 26.3 trilyon TL ve teminatlalı alacaklar yaklaşık 7 trilyon TL olarak gerçekleşmiş ve bu hesap için 25 trilyon TL özel karşılık ayrılmıştır.

1999 yılında yaklaşık % 2.5 düzeyinde olan problemlili kredilerin toplam kredilere oranı, 2000 yılında % 1.6 düzeyine indirilmiştir (Akbank, Faaliyet Raporu 2000).

2000 yılında Akbank T.A.Ş.'nin takipteki alacaklar toplamı 5.9 trilyon TL'dir. 1999 yılında bu tutar 8.3 trilyon TL'dir. Karşılıklar kararnamesinin yayınlanmasından sonra bankalar takipteki alacaklarını ve bunlar için ayrılan karşılık miktarlarını kalem kalem göstermeye başlamışlardır. 2000 yılı verilerine göre tahsil imkânı sınırlı kredi ve diğer alacakların brüt bakiyesi 8.2 trilyon TL, bu alacağa ilişkin özel karşılık tutarı 6.5 trilyon TL ve tahsil imkânı sınırlı kredi ve diğer alacakların tutarı net olarak yaklaşık 1.7 trilyon TL olarak gerçekleşmiştir. 1999 yılında bu tutarlar sırası ile 33.3 trilyon TL, 25 trilyon TL ve 8.3 trilyon TL'dir.

Bilançonun aktifinden anlaşılacağı üzere, tahsili şüpheli krediler ve diğer alacaklar hesabının brüt bakiyesi 2000 yılında 3.8 trilyon TL, 1999 yılında 569

milyar TL; bu hesaba ilişkin özel karşılık tutarı 2000 yılında 3.172 milyar TL, 1999 yılında 569 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Bu rakamlara göre tahsili şüpheli krediler ve diğer alacaklar hesabının 2000 yılı net tutarı 645 milyar TL, 1999 yılında ise alacak tutarı ile aynı miktarda karşılık ayrıldığından hesap bakiye vermemiştir.

Zarar niteliğindeki krediler ve diğer alacaklar 1999 yılında bakiye vermemişken, 2000 yılında brüt alacak yaklaşık 30 trilyon TL, bu hesaba ilişkin karşılık tutarı 26 trilyon TL ve bu hesabın net tutarı yaklaşık 4 trilyon TL olarak beyan edilmiştir.

Bankanın takipteki alacakları 2001 yılında tüm alt hesaplar için aynı tutarda karşılık ayrıldığı için bakiye vermemiş görülmektedir. Bu grupta izlenen tahsili sınırlı krediler ve diğer alacakların tutarı brüt 19 trilyon TL ve bu hesap için ayrılan özel karşılık tutarı 19 trilyon TL olduğundan, tahsili sınırlı krediler ve diğer alacaklar hesabının net bakiyesi görülmemektedir.

Tahsili şüpheli krediler ve diğer alacaklar hesabının brüt tutarı 2001 yılında 21.6 trilyon TL ve bu hesap için ayrılan karşılık tutarı 21.6 trilyon TL'dir. Zarar niteliğindeki krediler ve diğer alacaklar 2001 yılı verileri incelendiğinde ise, brüt 53 trilyon TL ve karşılık tutarı 53 trilyon TL olarak görülecektir.

Tablo 17: Akbank T.A.Ş. 1998 – 2001 Kredi Karşılıkları

YILLAR	KARŞILIK TUTARI (Milyar TL)
1998	6.293
1999	7.153
2000	27.657
2001	28.883

Kaynak: www.tbb.org.tr

Kullandırılan krediler için ayrılan genel karşılık tutarı, 1998 yılında 6.2 trilyon TL iken, 1999 yılında 7 trilyon TL'ye yükselmiştir. Türkiye Bankalar Birliği'nin hazırlamış olduğu Bankalarımız 1999 adlı eserdeki tablolardan alınan verilere göre, 1998 yılında bankanın donuk aktifler grubunda izlediği takipteki

krediler toplam yaklaşık 15 trilyon TL iken, aynı tutar 1999 yılında 33 trilyon TL'ye ulaşmıştır.

Akbank T.A.Ş. verilerine göre, kullandırılan krediler için ayrılan genel karşılık tutarı ise 1998 yılında 6.2 trilyon TL iken, 1999 yılında 7 trilyon TL'ye, karşılıklar kararnamesinin uygulanmaya başlanmasıyla beraber 2000 yılında yaklaşık dört katına çıkarak 27.6 trilyon TL değerine ulaşmıştır. 2001 yılında Akbank T.A.Ş. genel kredi karşılığı olarak yaklaşık 29 trilyon TL ayırmıştır.

Akbank kredi işlemlerinde vade, döviz cinsi ve faiz oranı uyumsuzluklarını ortadan kaldırarak pazar risklerinin etkisini kısıtlamaktadır. Banka ayrıca, müşteri tipleri, sektörler ve coğrafi bölgeler itibariyle yoğunlaşmalardan kaçınmakta ve dikkatli kredi analizi ve risk kontrolü sağlayarak muhtemel problemleri sınırlamaktadır. İhtiyatlı kredi tahsis politikaları sayesinde Akbank'ın problemleri kredi oranı her zaman çok düşük seviyelerde seyretmiştir. Ayrıca politikası gereği Akbank, kredi kullandırma işlemlerinin çoğunda sağlam teminatlar talep etmektedir (Akbank, Faaliyet Raporu 2000).

Tablo 18: Akbank T.A.Ş. 1998 – 2001 Net Kâr – Zarar

YILLAR	Net Kâr – Zarar Tutarı (Milyar TL)
1998	197.897
1999	318.386
2000	343.606
2001	(15.015)

Kaynak: www.tbb.org.tr

Bu verilerle Akbank T.A.Ş. 1998 yılında yaklaşık 198 trilyon TL, 1999 yılında 318 trilyon TL, 2000 yılında 343.6 trilyon TL kâr beyan ederken; 2001 yılında zarar etmiş ve 15 trilyon TL zarar açıklamıştır.

3.2.2. T. Garanti Bankası A.Ş.

Bu bölümde, T. Garanti Bankası A.Ş. 1998 – 2001 yılları arasındaki finansal tablolarından krediler, takipteki alacaklar ve kredi karşılıkları ile ilgili bölümler alınmış ve yıllar itibariyle tablolastırılmıştır. Finansal tablolarda yer alan rakamlar milyar TL şeklinde ifade edilmiştir; ancak, çalışmada karşılaştırmanın kolaylaştırılabilmesi amacı ile bu rakamlar trilyon TL cinsinden ifade edilmiştir.

T. Garanti Bankası A.Ş.’nin Krediler ve Takipteki Alacaklar tablolarında Karşılıklar Kararnamesi yayımlanmadan önce ve yayımlandıktan sonra farklı sınıflandırmalar yapıldığından dolayı, 1998-1999 ve 2000-2001 yıllarını kapsayacak şekilde iki adet tablo hazırlanmıştır.

Tablo 19 : T. Garanti Bankası A.Ş. 1998-1999 Krediler ve Takipteki Alacaklar

	1999	1998
Krediler (Trilyon TL)	1.421.8	917.8
Kısa Vadeli	868.2	489.9
Orta ve Uzun Vadeli	553.6	427.9
Takipteki Alacaklar (Net)	0	0
Tasfiye Olunacak Alacaklar (Net)	0	0
- <i>Teminatsız Alacaklar</i>	15.3	3.899
- <i>Teminatsız Alacaklar</i>	12.3	8.392
- <i>Ayrılan Karşılık (-)</i>	27.6	12.291
Tahsili Şüpheli Ücret,Kom.Diğ.Alacaklar (Net)	0	0
- <i>Brüt Alacak Bakiyesi</i>	0	0
- <i>Ayrılan Karşılık (-)</i>	0	0

Kaynak: TBB, Bankalarımız 1998 – 1999

Tablo 20: T. Garanti Bankası A.Ş. 2000 - 2001 Krediler ve Takipteki Alacaklar

	2000	2001
Krediler (Trilyon TL)	2.511	3.968
Kısa Vadeli	1.347	1.837
Orta ve Uzun Vadeli	1.164	2.131
Takipteki Alacaklar (Net)	5.6	286.1
Tahsil İmkânı Sınırlı Krediler ve Diğer Alacaklar [Net]	5.6	100.4
- Brüt Alacak Bakiyesi	37.9	109.9
- Ayrılan Özel Karşılık (-)	32.3	9.5
Tahsili Şüpheli Krediler ve Diğer Alacaklar [Net]	0	134.7

- Brüt Alacak Bakiyesi	4.3	252
- Ayrılan Özel Karşılık (-)	4.3	117.3
Zarar Niteliğindeki Krediler ve Diğer Alacaklar [Net]	0	51
- Brüt Alacak Bakiyesi	24.3	169
- Ayrılan Karşılık (-)	24.3	118

Kaynak: TBB, Bankalarımız 2000 – 2001

Türkiye Garanti Bankası verileri incelendiğinde, kullandığı kısa vadeli kredilerin 1998 yılında yaklaşık 490 trilyon TL, 1999 yılında yaklaşık 870 trilyon TL, 2000 yılında 1.3 katrilyon TL, 2001 yılında yaklaşık 1.9 katrilyon TL olduğu görülmektedir. Orta ve uzun vadeli kredilerin ise 1998 yılında yaklaşık 428 trilyon TL, 1999 yılında 553 trilyon TL, 2000 yılında 1.1 katrilyon TL ve 2001 yılında 2.1 katrilyon TL tutarında olduğu görülür. Toplamda kullanılan krediler 1998 yılında yaklaşık 918 trilyon TL iken, 1999 yılında 1.4 katrilyon TL'ye ulaşmış, 2000 yılında 2.5 katrilyon TL ve 2001 yılında yaklaşık 4 trilyon TL olarak gerçekleşmiştir. Veriler karşılaştırıldığında kullanılan kredilerin, 1999 yılında bir önceki seneye göre yaklaşık % 54, 2000 yılı verileri ile 1999 yılı verileri karşılaştırıldığında yaklaşık % 76, ve 2001 verileri 2000 verileri ile karşılaştırıldığında yaklaşık % 60 arttığı olduğu söylenebilir. Bu artış, sektör genelinde tasarruf sahiplerinin TL mevduata yönelmesinden ve bu mevduatların sisteme kredi olarak geri dönemsinden kaynaklanmaktadır.

1998 yılında Türkiye Garanti Bankası'nın takipteki alacaklarının dağılımına bakıldığında Tasfiye Olunacak Alacaklardan teminatsız alacaklar yaklaşık 4 trilyon TL iken, teminatlı alacaklar 8.3 trilyon TL tutarındadır. Bu hesap için yaklaşık 12.3 trilyon karşılık ayrılmıştır. 1999 yılında aynı dağılım şu şekilde gerçekleşmiştir: Tasfiye Olunacak Teminatsız Alacaklar yaklaşık 15 trilyon TL, Teminatlı Alacaklar yaklaşık 12 trilyon TL tutarındadır ve bu hesap için toplam 27 Trilyon TL özel karşılık ayrılmıştır.

2000 yılında T. Garanti Bankası A.Ş.'nin takipteki alacaklar toplamı 5.6 trilyon TL'dir. Bu miktarın azalmasının sebebi, bu hesapta izlenen krediler için

ayrılan karşılıkların artmış olmasıdır. Karşılıklar kararnamesinin yayınlanmasından sonra bankalar takipteki alacaklarını ve bunlar için ayrılan karşılık miktarlarını kalem kalem göstermeye başlamışlardır. 2000 yılı verilerine göre tahsil imkânı sınırlı kredi ve diğer alacakların brüt bakiyesi 37.9 trilyon TL, bu alacağa ilişkin özel karşılık tutarı 32.3 trilyon TL ve tahsil imkânı sınırlı kredi ve diğer alacakların tutarı net olarak 5.6 trilyon TL olarak gerçekleşmiştir. Bu grupta izlenen tahsil imkânı sınırlı krediler ve diğer alacakların tutarı 2001 yılında brüt 109.9 trilyon TL, bu hesap için ayrılan özel karşılık tutarı 9.5 trilyon TL ve tahsili sınırlı krediler ve diğer alacaklar hesabının net bakiyesi 100.4 trilyon TL'dir.

Bankanın takipteki alacakları 2001 yılında net 286 trilyon TL görülmektedir. 2000 yılı verilerine göre bu tutarda gözle görülür bir büyüme vardır ki, bu büyümenin sebebi, bankanın tahsili şüpheli alacaklarının tümü için 2000 yılında karşılık ayırmasına karşın, 2001 yılında banka bu hesabın yaklaşık yarısı için karşılık ayırmamış olmasıdır.

Bilançonun aktifinden anlaşılabacağı üzere, tahsili şüpheli krediler ve diğer alacaklar hesabının brüt bakiyesi 2000 yılında 4.3 trilyon TL, bu hesaba ilişkin özel karşılık tutarı 2000 yılında 4.3 trilyon TL olarak gerçekleşmiştir. Bu rakamlara göre tahsili şüpheli krediler ve diğer alacaklar hesabına, hesabın tamamı kadar karşılık ayrılmıştır.

Zarar niteliğindeki krediler ve diğer alacaklar 1999 yılında brüt 27.6 trilyon TL ve özel karşılık 27.6 trilyon TL görünürken, 2000 yılında brüt alacak 24.3 trilyon TL, bu hesaba aynı tutar kadar karşılık ayrıldığı için bu hesap bakiye vermemiştir.

Tahsili şüpheli krediler ve diğer alacaklar hesabının brüt tutarı 2001 yılında 252 trilyon TL, karşılık tutarı 117.3 trilyon TL ve bu hesabın net bakiyesi 134.7 trilyon TL'dir. Zarar niteliğindeki krediler ve diğer alacaklar verileri incelendiğinde ise brüt 169 trilyon TL, karşılık tutarı 118 trilyon TL ve net tutar 51 trilyon TL olarak görülecektir.

Tablo 21: T. Garanti Bankası A.Ş. 1998 – 2001 Kredi Karşılıkları

YILLAR	KARŞILIK TUTARI (Milyar TL)
1998	7.647
1999	8.719
2000	24.854
2001	34.024

Kaynak: www.tbb.org.tr

Kullandırılan krediler için ayrılan genel karşılık tutarı ise 1998 yılında 7.6 trilyon TL iken, 1999 yılında 8.7 trilyon TL'ye yükselmiştir. Genel karşılık tutarı 2000 yılında üç katına çıkarak yaklaşık 25 trilyon TL'ye ulaşmış ve 2001 yılında 34 trilyon TL'ye yükselmiştir. Toplam krediler 1998 yılına göre yaklaşık 0.5 kat artarken, ayrılan karşılıkların iki buçuk katına çıkması bankanın vermiş olduğu kredilerin geri ödenme riskinin kredilerin artış hızından daha hızlı arttığını ortaya koymaktadır. Bankanın donuk aktifler grubunda izlediği takipteki krediler tutarı 1998 yılında 12.2 trilyon TL iken, aynı tutar 1999 yılında 27.6 trilyon TL'ye ulaşmıştır. 1999 yılında 8.8 trilyon TL olan genel karşılık tutarı, 2000 yılında yaklaşık üç katına çıkarak 24.8 trilyon TL değerine ulaşmıştır.

Tablo 22: T. Garanti Bankası A.Ş. 1998-1999 Net Kâr- Zarar

YILLAR	Net Kâr – Zarar Tutarı (Milyar TL)
1998	130.074
1999	181.098
2000	205.287
2001	(226.705)

Kaynak: www.tbb.org.tr

Bu verilerle Türkiye Garanti Bankası 1998 yılında 130 trilyon TL kâr açıklarken, 1999 yılında yaklaşık 182 trilyon TL kâr beyan etmiştir. 2000 yılında T. Garanti Bankası A.Ş. 205.2 trilyon TL kâr beyan etmiştir. T. Garanti Bankası A.Ş. 2001 yılında yaşanan kriz sebebiyle zarar etmiş ve 226.7 trilyon TL zarar açıklamıştır.

3.2.3. Türkiye Halk Bankası A.Ş.

Bu bölümde çalışmanın konusu gereği, T. Halk Bankası A.Ş. 1998 – 2001 yılları arasındaki finansal tablolarından krediler, takipteki alacaklar ve kredi karşılıkları ile ilgili bölümler alınmış ve yıllar itibariyle tablolastırılmıştır. Finansal tablolarda yer alan rakamlar milyar TL şeklinde ifade edilmiştir; ancak, çalışmada karşılaştırmanın kolaylaştırılabilmesi amacı ile bu rakamlar trilyon TL cinsinden ifade edilmiştir.

Krediler ve Takipteki Alacaklar tablolarında Karşılıklar Kararnamesi yayımlanmadan önce ve yayımlandıktan sonra farklı sınıflandırmalar yapıldığından dolayı, 1998-1999 ve 2000-2001 yıllarını kapsayacak şekilde iki adet tablo hazırlanmıştır.

Tablo 23 : T. Halk Bankası A.Ş. 1998 - 1999 Krediler ve Takipteki Alacaklar

	1999	1998
Krediler (milyar TL)	1.191.804	710.216
Kısa Vadeli	455.947	242.199
Orta ve Uzun Vadeli	735.857	468.017
Takipteki Alacaklar (Net)	66.784	29.545
Tasfiye Olunacak Alacaklar (Net)	66.784	29.471
- <i>Teminatsız Alacaklar</i>	360	321
- <i>Teminatlı Alacaklar</i>	143.154	52.861
- <i>Ayrılan Karşılık (-)</i>	76.730	23.711
Tahsili Şüpheli Ücret,Kom.Diğ.Alacaklar (Net)	0	74
- <i>Brüt Alacak Bakiyesi</i>	6.582	6.572
- <i>Ayrılan Karşılık (-)</i>	6.582	6.498

Kaynak: TBB, Bankalarımız 1998 - 1999

Tablo 24 : T. Halk Bankası A.Ş. 2000 - 2001 Krediler ve Takipteki Alacaklar

	2001	2000
KREDİLER (Milyar TL)	1.173.235	1.446.868
Kısa Vadeli	258.013	472.520
Orta ve Uzun Vadeli	915.222	974.348
TAKİPTEKİ ALACAKLAR [Net]	5.362	254.864

Tahsil İmkânı Sınırlı Kr. ve Diğ. Al. [Net]	315	87.443
1) Brüt Alacak Bakiyesi	168.707	92.567
2) Ayrılan Özel Karşılık (-)	168.392	5.124
Tahsili Şüpheli Krediler ve Diğer Alacaklar [Net]	946	78.186
1) Brüt Alacak Bakiyesi	244.373	89.387
2) Ayrılan Özel Karşılık (-)	243.427	11.201
Zarar Niteliğindeki Krediler ve Diğer Alacaklar [Net]	4.101	89.235
1) Brüt Alacak Bakiyesi	697.758	193.993
2) Ayrılan Özel Karşılık (-)	693.657	104.758

Kaynak: TBB, Bankalarımız 2000 - 2001

T. Halk Bankası verileri incelendiğinde, kullandırdığı kısa vadeli kredilerin 1998 yılında yaklaşık 242 trilyon TL, 1999 yılında 456 trilyon TL, 2000 yılında 472 trilyon TL ve 2001 yılında 258 trilyon TL tutarında olduğu görülür. Orta ve uzun vadeli kredilerin ise 1998 yılında 468 trilyon TL, 1999 yılında 736 trilyon TL, 2000 yılında 974 trilyon TL ve 2001 yılında 915 trilyon TL tutarında olduğu görülür. Toplamda kullandırılan krediler 1998 yılında 710 trilyon TL iken, 1999 yılında 1.1 katrilyon TL'ye ulaşmış, 2000 yılında 1.4 katrilyon TL ve 2001 yılında 1.1 katrilyon TL olarak gerçekleşmiştir. 1999 verileri, 1998 verileri ile karşılaştırıldığında, bu rakamların bir önceki seneye göre ortalama bir buçuk katına çıktığı söylenebilir. 2000 yılı verilerine göre 2001 yılı verilerinde düşüş gözlenmiştir.

Türkiye'de 1999 yılında yaşanan deprem felaketi sonrasında, afete maruz kalan bölgelerde ekonomik faaliyette bulunanların, Türkiye Halk Bankası'na olan borçlarının ertelenmesi ve yeni kredi açılması sözkonusu olmuştur. Bu sebeple 2000 yılında kullandırılan krediler 300 trilyon TL tutarında artış göstermiştir. Takipteki alacaklar hesabının 1999 verileri ile 2000 verileri karşılaştırıldığında ise ilgili meblağın, yaklaşık 4 katına çıktığı görülmektedir. Bu rakamlardaki ani artışlar, doğal afete uğrayan bölgede faaliyette bulunan ekonomik birimlerden kaynaklanmaktadır.

1999 yılında T. Halk Bankası A.Ş.'nin takipteki alacakları 66.7 trilyon TL, 1998 yılında 29.5 trilyon TL olarak gerçekleşmiştir. Tasfiye Olunacak Teminatsız Alacaklar 1998 yılında 321 milyar TL iken, 1999 yılında 360 milyar TL'ye ulaşmıştır. Yine aynı grupta izlenen Teminatlı Alacaklar hesabının 1998 yılı bakiyesi yaklaşık 53 trilyon TL, 1999 bakiyesi ise 143 trilyon TL olarak gerçekleşmiştir. Bu grupta izlenen alacaklar için ayrılan karşılık tutarı 1999 yılında 76.7 trilyon TL olup, 1998 yılında bu tutar 23.7 trilyon TL'dir. Bir önceki seneye göre Tasfiye Olunacak Alacaklar için ayrılan karşılık tutarının 1999 yılında yaklaşık üç katına çıktığı görülmektedir.

Bankanın takipteki alacaklar hesabının net bakiyesi 2000 yılında yaklaşık 255 trilyon TL iken, tahsil imkânı sınırlı kredilerin brüt tutarı 92.5 trilyon TL, ayrılan karşılık tutarı 5 trilyon TL ve dolayısı ile tahsil imkânı sınırlı kredilerin net tutarı yaklaşık 87.5 trilyon TL olarak gerçekleşmiştir.

2000 yılı verilerine göre, tahsili şüpheli krediler ve diğer alacaklar hesabının brüt tutarı 89 trilyon TL, bu hesaba ayrılan karşılık tutarı 11 trilyon TL ve bu hesabın net tutarı 78 trilyon TL'dir.

Bankanın zarar niteliğindeki krediler ve diğer alacaklar hesabı incelendiğinde 2000 yılında brüt olarak yaklaşık 194 trilyon TL, karşılık tutarının 105 trilyon TL ve net bakiyenin 89 trilyon TL gerçekleştiği görülür.

Bankanın 2001 yılı takipteki alacaklar hesabı net tutarı 5.3 trilyon TL'dir. Bu grupta izlenen Tahsil imkânı sınırlı krediler ve diğer alacaklar hesabının brüt tutarı yaklaşık 168 trilyon TL iken, bu hesap için ayrılan karşılık tutarı yaklaşık 168 trilyon TL ve hesabın net bakiyesi 315 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Yine bu grupta izlenen tahsili şüpheli krediler ve diğer alacaklar hesabının brüt tutarı 244.3 trilyon TL, bu hesap için ayrılan özel karşılık tutarı 243.4 trilyon TL ve hesabın net tutarı 0,9 trilyon TL'dir.

2001 yılında T. Halk Bankası A.Ş. brüt olarak 697.7 trilyon TL’lik zarar niteliğinde kredi ve diğer alacaklar hesabı gösterirken, bu hesap için 693.6 trilyon TL özel karşılık ayırmış ve zarar niteliğindeki krediler ve diğer alacaklar hesabının net bakiyesini 4.1 trilyon TL olarak beyan etmiştir.

Tablo 25 : T. Halk Bankası A.Ş. 1998 – 2001 Kredi Karşılıkları

YILLAR	KARŞILIK TUTARI (Milyar TL)
1998	5.604
1999	6.457
2000	9.124
2001	13.499

Kaynak: www.tbb.org.tr

Kullandırılan krediler için ayrılan genel karşılık tutarı ise 1998 yılında 5.6 trilyon TL iken, 1999 yılında 6.4 trilyon TL’ye yükselmiştir. Toplam krediler 1998 yılına göre yaklaşık 500 milyar TL artarken, ayrılan karşılıkların üç katına çıkması bankanın vermiş olduğu kredilerin geri ödenme riskinin kredilerin artış hızından daha hızlı arttığını ortaya koymaktadır. Bankanın 1999 yılında donuk aktifler grubunda izlemiş olduğu takipteki krediler tutarı 150 trilyon TL iken, aynı tutar 1998 yılında 59 trilyon TL’dir.

T. Halk Bankası 2000 yılında 9 trilyon TL genel karşılık ayırmıştır. Banka 2001 yılında yaklaşık 13.5 trilyon TL genel kredi karşılığı ayırmıştır.

Tablo 26 : T. Halk Bankası A.Ş. 1998 – 2001 Net Kâr – Zarar

YILLAR	Net Kâr – Zarar Tutarı (Milyar TL)
1998	14.683
1999	88.193
2000	4.646
2001	(580.771)

Kaynak: www.tbb.org.tr

Bu verilerle T. Halk Bankası A.Ş. 1998 yılında yaklaşık 15 trilyon TL kâr açıklarken, 1999 yılında 88 trilyon TL kâr beyan etmiştir ki bu rakam, 1998 yılı verilerinin yaklaşık 6 katıdır. 2000 yılında banka 4.6 trilyon TL kâr açıklamıştır. Yukarıdaki tüm veriler ışığında banka 2001 yılında yaklaşık 581 trilyon TL zarar ilan etmiştir ki, bu zarar tutarı, çalışmada incelemeye tabi tutulan bankaların verileri içinde en yüksek ikinci zarar tutarıdır.

3.2.4. Türkiye İş Bankası A.Ş.

Bu bölümde T. İş Bankası A.Ş. 1998 – 2001 yılları arasındaki finansal tablolarından krediler, takipteki alacaklar ve kredi karşılıkları ile ilgili bölümler alınmış ve yıllar itibariyle tablolastırılmıştır. Finansal tablolarda yer alan rakamlar milyar TL şeklinde ifade edilmiştir; ancak, çalışmada karşılaştırmanın kolaylaştırılabilmesi amacı ile bu rakamlar yaklaşık değerleriyle trilyon TL cinsinden ifade edilmiştir.

Krediler ve Takipteki Alacaklar tablolarında Karşılıklar Kararnamesi yayımlanmadan önce ve yayımlandıktan sonra farklı sınıflandırmalar yapıldığından dolayı, 1998-1999 ve 2000-2001 yıllarını kapsayacak şekilde iki adet tablo hazırlanmıştır.

Tablo 27 : T. İş Bankası A.Ş. 1998-1999 Krediler ve Takipteki Alacaklar

	1999	1998
Krediler (Milyar TL)	1.629.491	1.140.633
Kısa Vadeli	1.268.313	924.667
Orta ve Uzun Vadeli	361.178	215.965
Takipteki Alacaklar (Net)	0	0
Tasfiye Olunacak Alacaklar (Net)	0	0
- <i>Teminatsız Alacaklar</i>	57.153	13.603
- <i>Teminatlı Alacaklar</i>	62.642	22.687
- <i>Ayrılan Karşılık (-)</i>	119.795	36.291
Tahsili Şüpheli Ücret,Kom.Diğ.Alacaklar (Net)	0	0
- <i>Brüt Alacak Bakiyesi</i>	0.455	0.448
- <i>Ayrılan Karşılık (-)</i>	0.455	0.448

Kaynak: TBB, Bankalarımız 1998 - 1999

Tablo 28 : T. İş Bankası A.Ş. 2000-2001 Krediler ve Takipteki Alacaklar

	2000	2001
Krediler (Milyar TL)	2.916.736	3.958.663
Kısa Vadeli	2.035.720	2.406.691
Orta ve Uzun Vadeli	881.016	1.551.972
Takipteki Alacaklar (Net)	20.352	1.109.990
Tahsil İmkânı Sınırlı Krediler ve Diğer Alacaklar [Net]	20.352	275.117
- Brüt Alacak Bakiyesi	39.333	296.405
- Ayrılan Özel Karşılık (-)	18.981	21.288
Tahsili Şüpheli Krediler ve Diğer Alacaklar [Net]	0	396.264
- Brüt Alacak Bakiyesi	14.292	474.788
- Ayrılan Özel Karşılık (-)	14.292	78.524
Zarar Niteliğindeki Krediler ve Diğer Alacaklar [Net]	0	438.609
- Brüt Alacak Bakiyesi	110.644	778.747
- Ayrılan Karşılık (-)	110.644	340.138

Kaynak: TBB, Bankalarımız 2000 - 2001

T. İş Bankası 1999 yılı verileri incelendiğinde, kullandığı kısa vadeli kredilerin 1.2 katrilyon TL, orta ve uzun vadeli kredilerin ise 361 trilyon TL tutarında olduğu görülür. Toplamda kullanılan krediler 1998 yılında 1.1 katrilyon TL iken, 1999 yılında 1.6 katrilyon TL'ye ulaşmıştır. 1998 verileri ile karşılaştırıldığında bu rakamların bir önceki seneye göre yaklaşık 500 trilyon TL arttığı söylenebilir.

T. İş Bankası A.Ş. verileri incelendiğinde, 2000 yılında toplam yaklaşık 2.9 katrilyon TL kredi kullandığı görülmektedir. Bir önceki yıla göre yaklaşık iki kat daha fazla kredi kullandırmıştır. Bu kredilerin 2.03 katrilyon TL'lik kısmı kısa vadeli kredi, 881 trilyon TL'lik kısmı ise orta ve uzun vadeli kredilerdir.

1999 yılında T. İş Bankası A.Ş.'nin takipteki alacaklarının dağılımına bakıldığında, Tasfiye Olunacak Teminatsız Alacaklar hesabının bakiyesinin 57.1 trilyon TL, Tasfiye Olunacak Teminatlı Alacaklar hesabının bakiyesinin ise 62.6 trilyon TL beyan edildiği görülmektedir. Bu grupta izlenen alacaklar için ayrılan karşılık tutarı 1999 yılında 119.7 trilyon TL'dir. 1998 yılında Tasfiye Olunacak Teminatsız Alacaklar hesabının bakiyesi 13.6 trilyon TL, Tasfiye Olunacak

Teminatlı Alacaklar hesabının bakiyesi 22.6 trilyon TL ve bu hesap için ayrılan özel karşılık tutarı 36.2 trilyon TL'dir. Bir önceki seneye göre Tasfiye Olunacak Alacaklar için ayrılan karşılık tutarının 1999 yılında yaklaşık üç katına çıktığı görülmektedir.

T. İş Bankası 2001 yılı verilerine göre toplam yaklaşık 4 katrilyon TL tutarında kredi kullandırmış ve bu kredilerin 2.4 katrilyon TL'lik kısmı kısa vadeli, 1.5 katrilyon TL'lik kısmı orta ve uzun vadeli kredi olarak plase edilmiştir.

2000 yılında T. İş Bankası A.Ş.'nin takipteki alacaklar toplamı 20.3 trilyon TL'dir. Karşılıklar kararnamesinin yayınlanmasından sonra bankalar takipteki alacaklarını ve bunlar için ayrılan karşılık miktarlarını kalem kalem göstermeye başlamışlardır. 2000 yılı verilerine göre tahsil imkânı sınırlı kredi ve diğer alacakların brüt bakiyesi 39 trilyon TL, bu alacağa ilişkin özel karşılık tutarı yaklaşık 19 trilyon TL ve tahsil imkânı sınırlı kredi ve diğer alacakların tutarı net olarak 20 trilyon TL olarak gerçekleşmiştir.

Bilançonun aktifinden anlaşılaacağı üzere, tahsili şüpheli krediler ve diğer alacaklar hesabının brüt bakiyesi 2000 yılında 14.2 trilyon TL, bu hesaba ilişkin özel karşılık tutarı 14.2 trilyon TL olarak gerçekleşmiştir. Bu rakamlara göre tahsili şüpheli krediler ve diğer alacaklar hesabının 2000 yılı bakiyesi hesabın tamamına karşılık ayrıldığı için görünmemektedir.

Zarar niteliğindeki krediler ve diğer alacaklar 2000 yılında brüt olarak 110.6 trilyon TL, bu hesaba ilişkin karşılık tutarı 110.6 trilyon TL olarak beyan edilmiştir. Bankanın 2000 yılı verileri ile 1999 yılı verileri karşılaştırıldığında zarar niteliğindeki kredilerin hemen hemen üç katına çıktığı söylenebilir.

Bankanın 2001 yılındaki takipteki alacaklar hesabının net bakiyesi 1.109 trilyon TL olarak gerçekleşirken, bu hesabın alt hesaplarından biri olan tahsil imkânı sınırlı krediler ve diğer alacaklar hesabının brüt tutarı 296 trilyon TL, bu tip alacaklar için ayrılan özel karşılık miktarı 21 trilyon TL ve tahsil imkânı sınırlı

krediler ve diğer alacaklar hesabının net bakiyesi 275 trilyon TL olarak gerçekleşmiştir.

Yine aynı hesap grubunda izlenen tahsili şüpheli krediler ve diğer alacaklar hesabının 2001 yılı brüt bakiyesi 474.7 trilyon TL iken, bu hesap için 78.5 trilyon TL özel karşılık ayrılmış ve hesabın net tutarı 396.2 trilyon TL olarak beyan edilmiştir.

2001 yılında banka, brüt 778.7 trilyon TL olarak açıkladığı zarar niteliğindeki krediler ve diğer alacaklar tutarına karşılık 340.1 trilyon TL özel karşılık ayırmış, zarar niteliğindeki krediler ve diğer alacaklar hesabını net 438.6 trilyon TL olarak bilançosuna yansıtmıştır.

Tablo 29 : T. İş Bankası A.Ş. 1998-2001 Kredi Karşılıkları

YILLAR	KARŞILIK TUTARI (Milyar TL)
1998	14.200
1999	10.474
2000	27.181
2001	31.827

Kaynak: www.tbb.org.tr

Kullandırılan krediler için ayrılan genel karşılık tutarı 1998 yılında 14.2 trilyon TL iken, 1999 yılında 10.4 trilyon TL'ye düşmüştür. Toplam krediler 1998 yılına göre yaklaşık 500.000.000 milyon TL artarken, ayrılan karşılıkların düşmesi bankanın vermiş olduğu kredilerin geri ödenme riskinin bir önceki seneye göre yaklaşık üçte bir oranında düşmüş olduğunu ortaya koymaktadır. Türkiye İş Bankası A.Ş.'nin 1999 yılında donuk aktifler grubunda izlediği takipteki krediler toplam 119.7 trilyon TL'ye ulaşmıştır. Donuk Aktifler grubundaki takipteki krediler tutarı 1998 yılında 36 trilyon TL olarak gerçekleşmiştir. T. İş Bankası A.Ş.'nin kredileri artarken, kredi karşılıklarının düşmesi bankanın, kredi dağıtımında daha titiz davranarak riskli olarak gelişecek kredileri sınırlandırdığı anlamına gelmekte ve hatta kredi karşılığında sağlam teminatlar aldığını göstermektedir.

1999 yılında 10.4 trilyon TL olan genel karşılık tutarı, 2000 yılında yaklaşık iki buçuk katına çıkarak 27.1 trilyon TL değerine ulaşmıştır. Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri ile kredileri büyük risk altına giren bankalardan biri olan T. İş Bankası A.Ş. 2001 yılında 31.8 trilyon TL genel karşılık ayırmıştır.

Tablo 30 : T. İş Bankası A.Ş. 1998-2001 Net Kâr - Zarar

YILLAR	Net Kâr – Zarar Tutarı (Milyar TL)
1998	135.111
1999	251.322
2000	255.563
2001	(762.047)

Kaynak: www.tbb.org.tr

Bu verilerle T. İş Bankası A.Ş. 1998 yılında 135.1 trilyon TL kâr açıklarken, 1999 yılında 251.3 trilyon TL kâr beyan etmiştir ki bu rakam, 1998 yılı verilerinin yaklaşık iki katıdır. 2000 yılında T. İş Bankası A.Ş. 255.5 trilyon TL kâr beyan etmiştir.

Yukarıdaki veriler incelendiğinde T. İş Bankası A.Ş.’nin 2001 yılında 762 trilyon TL zarar ettiği açıkça görülmektedir. Bu rakam, çalışmaya konu olan dört bankanın içinde 2001 yılında en yüksek rakamla zarar eden bankanın T. İş Bankası A.Ş. olduğunu göstermektedir. Hatırlatma yapmak gerekirse, 2001 yılında Akbank T.A.Ş. 15 trilyon TL, T. Garanti Bankası A.Ş. 226.7 trilyon TL ve T. Halk Bankası A.Ş. yaklaşık 581 trilyon TL zarar beyan etmişlerdir

3.3. Genel Değerlendirme

2001 yılında Türkiye’de yaşanan krizin Türk Bankacılık Sektöründe büyük yaralara sebep olduğu dört bankanın zarar niteliğindeki kredilerinin ve diğer alacaklarının tutarlarındaki artıştan açıkça anlaşılmaktadır. Kredi karşılıkları kararnamesinin yayımlanmasından sonra bankalar kredilerini sınıflandırarak izlemeye başlamış olsalar da, yaşanan kriz bankaların zarar etmemek için tedbir

alabilecekleri kadar uzun zamanda gelişmediğinden bankacılık sektörü ağır kayıplara uğramıştır.

İncelenen dört banka da kriz dönemi öncesinde kâr beyan etmişlerken, 2001 yılında yaşanan ekonomik kriz bankacılık sektörünü de ağır bir şekilde etkilemiştir. Bu bankaların, aktif büyüklüğüne göre ilk beş banka içinde bulunduğu göz önünde bulundurulursa, yaşanan krizin bankacılık sektörüne nasıl ağır bir yük getirdiği açıkça görülmektedir.

Kredi karşılıkları kararnamesi yayımlandıktan sonraki dönemde bankalar kredi portföylerini daha detaylı değerlendirmeye başlamıştır. Basel Uzlaşısı kapsamında kredilerin sınıflandırılması, Türkiye’de Karşılıklar kararnamesine aynen yansıtılmış ve bankalar bilançolarını da bu esaslara uyacak biçimde düzenlemeler yapmak durumunda kalmıştır. Bankalar karşılık ayırarak, hem kendileri için sözkonusu olabilecek riskleri minimuma düşürmeye çalışırken, aynı zamanda bankalara tasarruflarını yatıran müşterilerini de korumaya çalışmaktadırlar.

Kredi karşılıklarının uygulamada bankalar için tam anlamıyla bir riskten kurtulma aracı olmadığı bilinmekte, ancak, kredi riskinden kaynaklanması muhtemel zararlar için önceden önlem almak amacıyla kredi karşılıklarının her bir kredi için ayrı ayrı hesaplanıp ayrılması gerekmektedir.

SONUÇ

Bankalar faaliyet alanları çok gelişmiş ve gelişmeye açık finansal kuruluşlardır. Faaliyet alanı genişledikçe bankaların yüklenmek durumunda olduğu riskler de artmaktadır. Bankaların esas faaliyet konusu fon toplamak ve bu fonları, fon ihtiyacı olanlara aktarmaktır. Banka bu fon dağıtımını krediler yoluyla sağlamaktadır.

Açılan her kredi değişik oranlarda da olsa geri dönmeme riskine sahiptir. Bankaların tasarruf sahiplerinden ödünç alarak, fon ihtiyacı olanlara aktardıkları fonların diğer bir deyişle kredilerin geri dönmemesi mudi açısından büyük risk unsuru olmakla birlikte banka için de risk unsuru olmaktadır. Ödenmeyen her kredi bankanın o krediyi sağlamak amacıyla mudiinden aldığı borcun da ödenememesi anlamına gelmektedir. Bu ilk bakışta küçük bir sorun gibi görünse de sistemin geneline yayılabilecek kadar büyük tehlike arz etmektedir. Hem mudilerin korunması hem de bankaların ve finansal sistemin istikrarının korunabilmesi amacıyla bir takım tedbirler alınmak durumunda kalınmıştır. Bu tedbirlerden birisi de çalışmaya konu olan kredi karşılıklarıdır.

Çalışmada öncelikle bankaların işlem ve hizmet kapsamı incelenmiş, daha sonra Basel Uzlaşıları ile gündeme yerleşen kredi riski ve kredi karşılığı konularına yer verilmiş ve en son olarak Türkiye’de yayımlanmış olan karşılıklar kararnamesinin yayımlanmadan önceki dönemde ve kararname yayımlandıktan sonraki dönemde bankaların mali tabloları incelenerek, kararnamelerin riskten korunma da kullanılabilirliği incelenmiştir.

Çalışmadan varılan sonuç, çok kapsamlı faaliyet konusu olan bankaların mali bünyesinin korunabilmesi için çıkarılmış bulunan Basel kriterlerinin dünya genelinde kullanılır duruma getirilmesi ve kredi karşılıkları ayrılması hususunda bankaların titiz davranmaları gerekliliğidir.

Kredi karşılıkları kararlameleri ile banka tarafından kullandırılan kredilerin kredibilitelerine göre beş gruba ayrılarak gruplandırılması bu uygulamanın gündeme gelmesini sağlayan, uluslararası alanda bankacılık sektöründe tek tip işlem ve uygulamaların yapılmasını amaçlayan Basel Uzlaşısı'na uygundur. Basel Uzlaşıları ve Türkiye'de yayımlanan Kredi Karşılıkları Kararnameleri sayesinde bankacılık sektörü, kredinin geri ödenmeme riskine karşı korumaya alınmıştır.

Çalışmada ulaşılan sonuç değerdendirildiğinde, kararname sonrası dört büyük banka sonuçları dikkate alındığında genel olarak bankacılık sektörüne etkisi aşağıda kısaca özetlenmeye çalışılmıştır:

- i. Bankaların finansal tabloları incelendiğinde, takipteki krediler hesaplarında, Karşılıklar Kararnamesi'nin yayımlanmasından önce yalnızca Tasfiye Olunacak Teminatlı ve Teminatsız Alacaklar ile bunlar için ayrılan özel karşılıklar ve de Tahsili Şüpheli Ücret, Komisyon ve Diğer Alacaklar ve bu hesap için ayrılan özel karşılıklara yer verilmekteydi. Karşılıklar Kararnamesi yayımlandıktan sonra, takipteki krediler hesabında, Tahsil İmkânı Sınırlı Krediler ve Diğer Alacaklar, Tahsili Şüpheli Krediler ve Diğer Alacaklar ve de Zarar Niteliğindeki Krediler ve Diğer Alacaklar şeklinde sınıflandırma yapılarak, bu hesaplar için ayrılan özel karşılık miktarları ayrı ayrı belirtilmeye başlanmıştır.
- ii. 1999 yılında enflasyondaki gerilemeye bağlı olarak, reel faizlerde meydana gelen ani yükselmeler, tasarruf sahiplerinin dikkatini TL mevduata çekmiş ve dolayısıyla sektör genelinde mevduat artış göstermiştir. Bankalarda artış trendine giren mevduat, sisteme kredi olarak yansımış ve dolayısıyla bankaların kullandığı krediler de artış trendine girmiştir. 1999 yılının ikinci yarısında yaşanan deprem felaketi sebebiyle, önceden kullandırılmış olan kredilerin bankaya dönüşlerinde sıkıntı yaşanmış; bankaların takipteki krediler tutarı artmış ve bunlar için ayrılan karşılık tutarı da aynı şekilde artış göstermiştir.

- iii. 2000 – 2001 döneminde bankaların kullandırdıkları kredi miktarı artmıştır; bu artışın sebebi tüketici kredilerine olan talebin artmış olmasıdır. Kasım 2000 ve Şubat 2001 dönemlerinde yaşanan ekonomik kriz sebebiyle bankaların kullandırdığı kredilerin geri dönme oranları da azalış göstermiş ve dolayısıyla takipteki alacaklar hesabının bakiyesi, bu dönemde neredeyse en yüksek düzeyine ulaşmıştır.
- iv. Karşılıklar Kararnamesi'nin yayımlanmasından sonra bankalar, kredilerini dağıtırken daha sıkı önlemler almış, kredi müşterilerini daha iyi araştırmaya başlamış, kredi müşterilerinin ödeme gücünden başlayıp, kredilerin vadelerinin bitimine kadar hali hazırda mevcut bulunan kredilerini ve yeni kullandıracağı kredileri her türlü risk unsuru açısından takibe almıştır. Bankalar için bu Kararname'nin yayımlanmasının amacı, bankaların kredi riskinden korunmasıdır. İyi takip edilen kredilerin geri dönme oranları artar, bankaların geri dönmeyen kredilerinden dolayı oluşan zararları düşer. Riske duyarlı bankacılık sektörünün karşı karşıya kaldığı en önemli risklerden biri olan kredilerin geri dönmeme riski, Karşılıklar Kararnamesi ile azaltılmaya çalışılmış; Kararname öncesindeki döneme göre başarılı olunmuştur.

KAYNAKÇA

- ACAR, Özgür. (2000). *Bankalarca Ayrılan Karşılıklar: Teorik Yaklaşım ve Uluslararası Uygulamalar*. **Bankacılar Dergisi**. Sayı: 34.
- AKBANK, **Faaliyet Raporu 2000**.
- AKİPEK, Şebnem. (1999). **Türk Hukuku ve Mukayeseli Hukuk Açısından Tüketici Kredisi**. Ankara: Seçkin Kitabevi.
- ARAS, Güler. (1996). **Ticari Bankalarda Portföy Yönetimi**. İstanbul. SPK Yayınları. Yayın No:30.
- ATİKER, Mustafa. **BASEL I ve BASEL II**.
<<http://www.kto.org.tr/dosya/rapor/BASEL.pdf>> (04.07.2006).
- BANKACILIK DÜZENLEME VE DENETLEME KURULU.
 - o Bankalarca Karşılık Ayrılacak Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Karar (2006).
 - o BASEL II - Yeni Uzlaş Çevirisi (2005).
<www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/QIS-TR.pdf>(07.05.2005)
 - o Kredi Kuruluşları Kanunu. (2005)
 - o Bankalarca Karşılık Ayrılacak Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmeliğin Uygulanmasına İlişkin Genelge (2002).
 - o Bankalarca Karşılık Ayrılacak Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Esas ve

Usuller Hakkında Yönetmeliğin Uygulanmasına İlişkin Genelge (2001).

- o Bankalarca Karşılık Ayrılacak Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Karar (1999).

- BASEL KOMİTE. (1997). **Bankacılıkta Etkin Gözetim ve Denetime İlişkin Temel Prensipler**, www.tbb.org.tr/turkce/basle/etkin_gozetim.doc (10/08/2004).
- ÇOLAK, Ömer Faruk. (1998). **Para Banka Sözlüğü**. Ankara: Gazi Kitabevi.
- DEĞİRMENCİ, Nihal. (2003). **Sermaye Yeterliliği Konusunda Basel Standartları ve Seçilmiş Bazı Ülkelerdeki Uygulamalarının Değerlendirilmesi**.
< www.tcmb.gov.tr/kutuphane/TURKCE/Uzmanlik.htm142k >
(20.04.2006)
- DÜNYA BANKASI. (2003). *'Bank loan classification and Provisining Practices in Selected Developed and Emerging Countries'* **Working Paper, No:1.**
- DÜNYA BANKASI. 2004. *'Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Seçilmiş Ülkelerde Kredi Sınıflandırması ve Karşılık Ayırma Uygulamaları*. **Bankacılar Dergisi. Sayı :48.**
- DZİOBK, Claudia. (1996). *Regulatory and Tax Treatment of Loan Loss Provisions*. (Çev. Pelin Ataman ERDÖNMEZ ve Özgür ACAR), **IMF Çalışma Raporu.**

- EYÜPGİLLER, Servet. (1997). **Bankacılar İçin Banka İşletmeciliği Bilgisi**. Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü. Yayın No: 317.
- KARASAR, Niyazi. (2003). **Bilimsel Araştırma Yöntemi**. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- KURT, Ganite. (2003). **Kamuyu Aydınlatma Açısından Banka Kredi Karşılıkları Ve Muhasebe Uygulamaları**. Ankara: Gazi Kitabevi.
- PARASIZ, İlker. (2000). **Para, Banka ve Finansal Piyasalar**. İstanbul: Ezgi Kitabevi.
- REİSOĞLU, Seza. (1988). **88/12937 sayılı Karşılıklar Kararnamesi ve Hukuki Açidan Değerlendirilmesi**. Ankara: TBB.
- SAYIM, Ferhat. (2006). **Bankalarda Kredi Karşılıkları Sistemi Ve Vergisel İncelenmesi**. İstanbul: TBB Yayınları. Yayın No: 244.
- TAKAN, Mehmet. (2002). **Bankacılık Teori, Uygulama ve Yönetim**. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- TÜRKİYE BANKALAR BİRLİĞİ
 - o Kredi Muhasebesi, Kredi Riskine İlişkin Kamuoyu Bilgilendirilmesi ve İlgili Konularda Güvenilir Uygulamalar. www.tbb.org.tr/turkce/basle/muhasebe.doc (08/08/2004).
 - o Türkiye’de Zorunlu Karşılık Uygulaması Üzerine Bir Değerlendirme. (2003).
 - o **Bankalarımız 2001**. İstanbul.
 - o **Bankalarımız 2000**. İstanbul.
 - o **Bankalarımız 1999**. İstanbul

o **Bankalarımız 1998.**İstanbul.

- ULUDAĞ, İlhan ve Arıcan, Erişah. (1999). **Finansal Hizmetler Ekonomisi.** İstanbul: Beta Yayınları.
- YÜKSEL, A.S., Yüksel, A, Yüksel, Ü. (2002). **Banka Yönetimi El Kitabı.** İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti.
- www.activefinans.com/activeline/sayi21/bankayapilandirma.html
(22/04/2004).